

Oikeudenmukaisuus sosiaalipoliittisena ideana

Antti Halmetoja
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden
yksikkö, sosiaalipoliitikka
Pro gradu-tutkielma
Joulukuu 2012

Tiivistelmä

Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Halmetoja Antti: Oikeudenmukaisuus sosiaalipoliittisena ideana

Pro Gradu -tutkielma, 81 s.
Ohjaaja: Professori Pertti Koistinen
Sosiaalipoliitikka, Joulukuu 2012

Oikeudenmukaisuus on keskeinen käsite sekä käytännön sosiaalipoliitikassa että sosiaalipoliittisessa tutkimuksessa. Oikeudenmukaisuuden sisällöstä käydään keskustelua poliittisen filosofian alalla ja tämä keskustelu vaikuttaa myös oikeudenmukaisuuteen sosiaalipoliittisena käsitteenä. Oikeudenmukaisuuteen vedotaan myös poliittisessa keskustelussa.

Tutkimus sisältää kolme toisiinsa liittyvää osaa. Aluksi tutkimuksessa esitellään sosiaalipoliittista tutkimuskirjallisuutta ja tarkastellaan miten oikeudenmukaisuus ilmenee sosiaalipoliitikassa. Toinen tutkimusosa on oikeudenmukaisuuden käsitteen tutkiminen ja jäsentäminen teoreettisena käsitteenä John Rawlsin, Ronald Dworkinin ja Amartya Senin teksteissä. Menetelmällisesti kaksi ensimmäistä osaa ovat käsitteanalyysia sekä teorioiden jäsentämistä ja vertailua. Työn kolmas tutkimusosa on teorialähtöinen sisällönanalyysi. Aineistona analyysissa on kaksi suomalaista perustulomallia. Analyysilla tutkitaan miten oikeudenmukaisuus ilmenee perustulomalleissa ja millaisessa suhteessa se on tutkielmassa esiteltyihin oikeudenmukaisuusteorioihin.

Sosiaalipoliittisessa kirjallisuudessa oikeudenmukaisuus jaotellaan deskriptiiviseen, ideaaliseen ja normatiiviseen oikeudenmukaisuuteen. Oikeudenmukaisuusteorioissa keskeistä on jako vapaus- ja resurssiperusteteiseksi oikeudenmukaisuudeksi. Lisäksi oleellista on kohdentuuko oikeudenmukaisuus yksilöihin, ryhmiin vai rakenteisiin ja esitetäänkö oikeudenmukaisuus lähtökohtaisesti ideaali-käsitteenä vai keskitytäänkö oikeudenmukaisuusteoriassa reaali maailmaan. Teoreettisessa tutkimusosassa tiivistetään oikeudenmukaisuusteorioista keskeisiä periaatteita ja ulottuvuuksia. Periaatteet ja ulottuvuudet toimivat teoreettisina kategorioina teorialähtöisessä sisällönanalyysissa. Sisällönanalyysi osoittaa, että teoreettisen oikeudenmukaisuuskeskustelun ja perustulomalleissa ilmenevän oikeudenmukaisuuden välillä on samankaltaisuutta. Perustulomalleissakin ilmenee jako vapaus- ja resurssiperusteisen oikeudenmukaisuuden välillä. Teoreettisista kategorioista John Rawlsin eroperiaatteen kanssa perustulomallit sisältävät eniten samankaltaisuutta.

Asiasanat: oikeudenmukaisuus, sosiaalipoliitikka, vapaus, perustulo

---

Sisältö

1	Johdanto	1
2	Ideat osana yhteiskunnallista muutosta	5
3	Oikeudenmukaisuus sosiaalipoliittisessa tutkimuksessa	10
3.1	Sosiaalipoliittinen kirjallisuus	10
3.2	Yhteenveto	20
4	Oikeudenmukaisuus teoreettisena käsitteenä	22
4.1	Rawlsin oikeudenmukaisuuden kaksi periaatetta	25
4.2	Dworkinin reurssien tasa-arvo	30
4.3	Senin kykenevyyslähestymistapa	36
4.4	Yhteenvetoa teoriasta	41
5	Perustulo ja oikeudenmukaisuuden tavoite	52
5.1	Aineisto ja menetelmä	53
5.2	Analyysi	58
5.3	Yhteenveto	70
6	Lopuksi	73
	Lähteet	79

---

1 Johdanto

Tutkielman tavoitteena on analysoida oikeudenmukaisuutta sosiaalipoliittisena ja oikeudenmukaisuusteoreettisena käsitteenä sekä oikeudenmukaisuuden ilmentymistä perustuloesityksissä. Määrittelen oikeudenmukaisuutta oikeudenmukaisuusteorian tunnettujen edustajien kuten John Rawlsin, Ronald Dworkinin ja Amartya Senin kautta. Oikeudenmukaisuuden käsitteen teoreettinen jäsentäminen on tutkielman keskiössä. Palautan käsitteen kuitenkin lähemmäs konkretiaa tarkastelemalla perustuloesityksiä keskittyen purkamaan eri esitysten tuottamaa ymmärrystä oikeudenmukaisuudesta. Tutkielma ei siis sisällä empiiristä analyysia sanan vahvassa merkityksessä vaan tarkastelen empiiristä aineistoa esimerkinomaisesti. Sosiaalipoliittisena käsitteenä tarkastelen oikeudenmukaisuutta kirjallisuuskatsauksenomaisesti ennen varsinaista teoreettista osuutta. Luku toimii samalla johdantona oikeudenmukaisuusteorioiden käsittelyyn ja kirjallisuuskatsauksena työni esimerkinomaiselle analyysille.

Oikeudenmukaisuus on käsite, johon törmää suhteellisen taajaan sosiaalipoliitikassa. Käsitettä käytetään sekä teoreettisessa keskustelussa (kts. esim. Schmid 2008, Sipilä 1969) että käytännössä sosiaalipoliittisten valintojen perusteluna (kts. esim. KEELA 2009). Näiden sosiaalipoliittikan tasojen lisäksi sosiaalipoliitikkaa sivuavat tai käsittelevät poliittiset tekstit tai esitykset sisältävät usein jonkinlaisia käsitteellistyksiä oikeudenmukaisuudesta. (kts. esim. SDP 2012). Oikeudenmukaisuuteen saatetaan vedota eri yhteyksissä tai sen turvin pyritään legitimoimaan erilaisia päämääriä. Ymmärrys oikeudenmukaisuudesta saatetaan kirjoittaa suoraan auki tai vaihtoehtoisesti oikeudenmukaisuuskäsitys tulee ymmärretyksi tekstin tai esityksen muiden elementtien avulla. Joskus käsitteen merkitys jää myös täysin epäselväksi, jolloin se näyttää vain korupuheena.

Uskallan väittää, että oikeudenmukaisuus ja siihen läheisesti liittyvät käsitteet vapaus sekä tasa-arvo ovat yleisesti tavoiteltuja asioita ja asiantiloja. Niitä pidetään yleisesti positiivisina asioina. Useissa yhteyksissä saattaa kuitenkin käydä siten, että käsitteitä ei varsinaisesti määritellä tai kontekstoida riittävän vahvasti. Tällöin ongelmaksi muodostuu se, että lukijalle tai

---

---

kuulijalle jää epäselväksi, mitä käsitteillä missäkin yhteydessä tarkoitetaan. Mainituista käsitteistä ei vallitse yhteisesti jaettuja ymmärryksiä vaan merkityssisältöjä on lukuisia. Tästä johtuen sosiaalipolitiikan alalla on mielestäni hyödyllistä tarkastella lähemmin erilaisia teoreettisia esityksiä oikeudenmukaisuudesta. Työni tutkimuskysymykset ovat:

- I)
Miten oikeudenmukaisuus tulee esille sosiaalipolitiikassa ja sosiaalipoliittisessa argumentaatiossa?
- II)
Miten oikeudenmukaisuutta ollaan määritelty filosofisessa oikeudenmukaisuusteoriassa?
- III)
Miten oikeudenmukaisuus tulee esille perustuloesityksissä?

Tutkielma rakentuu siten, että johdannon jälkeisessä luvussa pohdin tutkimustehtäväni mielekkyyttä metodologisesti ja pyrin perustelemaan tutkimusasetelman kirjoittamalla auki työni sisältämät oletukset ideoiden merkityksestä. Tämän jälkeen tarkastelen sosiaalipoliittista argumentaatiota käymällä läpi tutkimuskirjallisuutta ja vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni. Samalla luku toimii kirjallisuuskatsauksena, joka osoittaa oikeudenmukaisuuden käsitteen lähemmän teoreettisen tarkastelun hyödylliseksi sosiaalipolitiikassa ja tukee teoriaosuutta seuraavaa esimerkinomaista analyysia. Toiseen tutkimuskysymykseen vastaan tutkielman neljännessä luvussa, jossa jäsennän oikeudenmukaisuutta teoreettisena käsitteenä John Rawlsin, Ronald Dworkinin ja Amartya Senin teksteihin perustuen. Jäsennettyäni oikeudenmukaisuusteorioiden keskeisen annin ja niiden väliset erot sidon paikoin abstraktin oikeudenmukaisuusteoreettisen keskustelun ajankohtaiseen kotimaiseen keskusteluun toimeentulosta analysoimalla Vihreiden ja Vasemmistoliiton perustulomalleja oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Pääasiallisen tutkimustehtäväni ollessa käsiteanalyttinen toimii perustulomallianalyysi esimerkinomaisena empiriana, jonka avulla vastaan kolmanteen tutkimuskysymykseeni. Koska tutkielmani ei ole perustulotutkimusta vaan oikeudenmukaisuusteorian tutkimusta en sen vuoksi esittele perustulotutkimusta muuta kuin viitteen omaisesti ja sikäli kuin se on tarpeen tutkimukseni pääkysymysten kannalta. On syytä kuitenkin mainita, että perustulotutkimusta tehdään

---

paljon. Hyvä esimerkki kansainvälisestä perustulotutkimuksesta on tieteellinen aikakauslehti ”Basic income studies”. Perustulo on aiheena kiinnostava ja yksinomaan Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan tieteenalalla on työn alla kaksi perustuloaiheista väitöskirjaa¹.

Tutkimukseni motiivina voidaan pitää myös omakohtaista kokemustani siitä, miten nykyiset sosiaaliturvajärjestelmät toimivat käytännössä. Oma-kohtainen kokemukseni liittyen sosiaaliturvajärjestelmään kuvaa hyvin oikeudenmukaisuuden käsitteellistymistä jokapäiväisessä elämässä ja näin olen toimii johdantona tutkielman aiheisiin. Kirjoitettuani ylioppilaaksi pääsin opiskelemaan äänisuunnittelua Teatterikorkeakoulun valo- ja äänisuunnittelun laitokselle. Minulle myönnettiin opintotukea korkeakouluopintojani varten 55 kuukaudeksi, joista käytin neljätoista opiskellessani mainituksa korkeakoulussa. Olin verrattaen nuori sisäänpäässeiden opiskelijoiden joukossa ja aika pian ymmärsin, että en ole riittävän kypsä vaativiin taideopintoihin. Päätin pitää tauon ja lähdin suorittamaan siviilipalvelusta, jonka jälkeen tein erilaisia palkkatöitä parin vuoden ajan. Palkkatöitä tehdessäni pohdin samalla, mitä todella haluaisin opiskella, ja päätin hakea lukemaan sosiaalipolitiikkaa ja tulinkin valituksi Tampereen yliopistoon. Aloitin siis sosiaalipolitiikan opinnot siten, että olin jo käyttänyt tukikuukausista neljätoista. Jäljellä kuukausia oli 41. Sosiaalipolitiikan opintojen aikana minulla diagnosoitiin synnynnäinen vaikea-asteinen uniapnea. Sairaus aiheuttaa muun muassa heräämisvaikeuksia ja päiväväsymystä. Huolimatta siitä, että opintoni etenivät kokonaisuudessaan hyvää vauhtia niin voidaan katsoa, että sairauteni on aika ajoin hidastanut opintojeni etenemistä. Opintotukikuukausieni lähestyessä loppuaan hain yhdeksää lisätukikuukautta vedoten sairauteeni. Lisätukikuukausia on mahdollista saada sairauden tai muutoin vaikean elämäntilanteen perusteella maksimissaan yhdeksän ja minulle myönnettiin kuusi. Lisätukikuukaudet auttoivat minua merkittävästi, mutta eivät riittäneet opintojen loppuunsaattamiseen.

Päätin ottaa selvää mahdollisuudesta anoa uudestaan kolmea lisätukikuukautta, joita minulle ei myönnetty. Keskusteltuani aiheesta asiasta vastaavan viranomaisen kanssa minulle selvisi, miksi minulle ei myönnetty yhdeksää li-

---

¹Johanna Perkiön ja Jürgen De Wispelaeren väitöskirjat

---

sätukikuukautta ja miksi minulle ei niitä uudenkaan hakemuksen myötä tul-
taisi myöntämään. Olin aavistellut sen johtuvan siitä, että olin nuoruudes-
sani ”hassannut” opintotukikuukausia Teatterikorkeakoulussa. Aavistukseni
osoittautui oikeaksi. Viranomainen ymmärsi sairauteni ja sen aiheuttaman
haitan opintojeni edistymisessä. Hän kuitenkin korosti, että neljäntoista tuki-
kuukauden käyttäminen kesken jääneisiin opintoihin Teatterikorkeakoulussa
on sellainen asia, josta minun tulee yksilönä kantaa vastuu. Tästä syystä mi-
nulle myönnettiin yhdeksän lisätukikuukauden sijasta kuusi. Olin siis pahaa
aavistamatta ottanut riskin käyttäessäni opintotukikuukausia teatteriopin-
noissa. Riski realisoitui tilanteessa, jossa pyrin viimeistelemään sosiaalipo-
litiikan opintoja Tampereen yliopistossa. Tämä riski osoittautui sellaiseksi,
jonka realisoituminen jää yksilön omalle vastuulle johtuen siitä, että riskin
voidaan katsoa johtuneen yksilön henkilökohtaisista valinnoista. Sairauteni
ei riittänyt vakavuudeltaan siihen, että olisin siihen vetoamalla saanut yh-
deksää lisätukikuukautta. Ilman sairautta en olisi saanut yhtäkään lisätu-
kikuukautta. Sen sijaan olisin tuntuvammin tuntenut nuoruuteni valinnat
nykyhetken toimeentulovaikeuksina. Minut kehoitettiin viimesijaisen turvan
piiriin eli hakemaan toimeentulotukea.

En ota kantaa, että olisiko minun pitänyt saada enemmän opintotukea
vai ei, mutta tämä kokemus on mielestäni hyvä esimerkki siitä, miten ymmär-
rystä oikeudenmukaisuudesta saatetaan esimerkiksi sosiaaliturvajärjestelmän
piirissä tuottaa. Kertomus sisältää mielenkiintoisia elementtejä, joista löytyy
yhtymäkohtia myös tämän työn myöhemmässä vaiheessa tarkasteltavien oi-
keudenmukaisuusteorioiden kanssa. Oli hieno ja arvokas kokemus huoma-
ta, että esitellyn kaltaisessa tilanteessa saattaa tulla kohdanneeksi hyvinkin
jäsennellyn ja kirkkaan ajatuksen siitä, millaista käsitystä oikeudenmukai-
suudesta opintotukijärjestelmä mahdollisesti pyrkii noudattamaan. Oikeu-
denmukaisuuskeskusteluun sosiaalipolitiikan näkökulmasta liittyy oleellisesti
pohdinnat siitä, että mitkä riskit tulisi kantaa kollektiivisesti ja mistä vas-
taavasti yksilön tulee henkilökohtaisesti kantaa vastuu. Uskon, että oikeu-
denmukaisuuden tutkiminen on perusteltua sosiaalipolitiikan näkökulmasta.

---

2 Ideat osana yhteiskunnallista muutosta

Voidaanko ajatella, että ideoilla, esityksillä ja keskusteluilla on merkitystä yhteiskunnallisen muutoksen kannalta? Onko tällaisilla asioilla muutosvoimaisuutta vai muuntuuko yhteiskunnallinen todellisuus joidenkin aivan toisenlaisten mekanismien voimasta ja ideoiden toteutuminen tai vaikutus on suurimmalti osin sattumaa? Mikäli oletetaan, että ideoilla ja mentaalisilla konsepteilla on vaikutusta, niin onko vaikutus vain hyvin vähäinen tai osittainen? Ovatko muut tekijät muutoksessa ensisijaisia suhteessa ideoihin ja mentaaliin konsepteihin? Nämä ovat mielestäni oleellisia kysymyksiä, jotka tulee huomioida ja pitää mielessä ryhdyttäessä liittämään esimerkiksi poliittista filosofiaa osaksi yhteiskunnan muutosanalyysia tai purkamaan esimerkiksi sosiaalipolitiikan sisältämiä ideoita siitä, miten esimerkiksi yhteiskunnalliset instituutiot sekä toimijoiden ja instituutioiden välinen suhde tulisi muodostaa. Tässä luvussa pyrin oikeuttamaan tutkimusasetelmani mielekkyyden ja kirjoitan auki tutkimustehtäväni sisältämät metodologiset oletukset. Seuraavaksi esittelen erilaisia yhteiskuntatieteellisiä suuntauksia, joihin sisältyy ajatus ideoiden ainakin osittaisesta vaikutuksesta muutokseen

Vivien A. Schmidt (Schmidt 2008) käsittelee artikkelissaan *Discursive institutionalism: The explanatory power of ideas and discourse* joitain esittämieni kysymysten kannalta relevantteja seikkoja. Schmidt (mt.) kirjoittaa, että keskittyminen ideoihin ja diskursseihin on muodostanut uuden muodon institutionalismista, jota hän kutsuu *diskurssiiviseksi institutionalismiksi*. Schmidt (mt.) pyrkii artikkelissaan esittämään, että ideoilla ja diskursseilla on muutosvoimaa. Ideat hän (mt.) jakaa kahteen luokkaan, kognitiivisiin (*cognitive*) ja normatiivisiin (*normative*) ideoihin. Kognitiiviset ideat tuottavat reseptejä ja ohjenuoria poliittiselle toiminnalle ja niitä voidaan käyttää jonkin toiminnan oikeutuksena. Normatiiviset ideat Schmidtin (mt.) mukaan sen sijaan liittävät arvoja poliittiselle toiminnalle ja pyrkivät palvelemaan jonkin toiminnan legitimointia. Schmidtin (mt.) mukaan suuri kysymys on, miksi jotkut ideat saavuttavat hallitsevan aseman käytännössä, ohjelmissa ja filosofiassa. Tässä yhteydessä en tarkastele tarkemmin Schmidtin argumentoinnin rakentumista, mutta hänen artikkelinsa voidaan ottaa

---

tueksi väitettäessä, että ideoilla on merkitystä yhteiskunnallisessa muutoksessa. Schmidtin teesi pysyttelee institutionalismin koulukunnan sisällä ja hän (mt.) kirjoittaa, että tietenkään diskursiivinen institutionalismi ei itsessään riitä muutoksen tarkasteluun vaan se tarvitsee seurakseen myös muut institutionalismin näkökulmat, joita hän nimittää rationaalisen valinnan institutionalismiksi, historialliseksi institutionalismiksi ja sosiologiseksi institutionalismiksi. Institutionaalisen näkökulman sisältä löytyy myös muita tekstejä, jotka tukevat ideoiden merkitystä. Daniel Béland (2005, 13) argumentoi artikkelissaan ”Ideas and social policy: An institutionalist perspective”, että ideat voivat edesauttaa merkittävää muutosta tai vaihtoehtoisesti vahvistaa olemassaolevia institutionaalisia polkuja hallitsevan paradigman uusintamisen ja vallitsevien politiikkaratkaisujen oikeuttamisen kautta. Bélandin argumentti on kiinnostava, koska se kiinnittää huomion ideoiden muutosvoimaisuuden lisäksi niiden vallitsevia asiantiloja ylläpitävään vaikutukseen.

Hyvin toisenlaisesta suunnasta voidaan myös hakea tukea ajatukselle siitä, että ehkä ideoilla ja mentaalisilla konsepteilla on oma sijansa yhteiskunnallisen muutoksen prosessissa. Nimittäin David Harvey (Harvey 2010) puheessaan ”Organizing for the anti-capitalist transition” esittää oman ymmärryksensä yhteiskunnan rakennemuutoksesta ja siirtymästä. Harvey (mt.) väittää, että yhteiskunnallinen muutos ilmenee avaamalla seitsemän eri momentin välisiä suhteita. Momentteja hänen (mt.) teesissään ovat; *i*) technological and organizational forms of production, exchange and consumption *ii*) relations to nature *iii*) social relations between people *iv*) mental conceptions of the world, embracing knowledges and cultural understandings and beliefs *v*) labor processes and production of specific goods, geographies, services or affects *vi*) institutional, legal and governmental arrangements *vii*) the conduct of daily life that underpins social reproduction. Harvey (mt.) korostaa kaikkien momenttien tärkeyttä sekä dialektista suhdetta kaikkien mainittujen momenttien välillä. Harvey väittää, että kaikenlainen vain johonkin mainituista momenteista keskittyvä determinismi on yhteiskunnallisen muutoksen väärinymmärtämistä. Hän (mt.) kirjoittaa: ”Social theorists have the habit of taking just one of the these moments and viewing it as the ”silver bullet” that causes all change.”

Harveyn teesi tuntuu intuitiivisesti mielekkäältä, mutta samalla se langettaa erittäin raskaan haasteen yhteiskunnallisen muutoksen tutkimiselle. On hyvin vaikea kuvitella tutkimusta, johon onnistuttaisiin sisällyttämään kaikki Harveyn listaamat momentit. Tietenkin voidaan ajatella, että muutosta voisi osittaisesti tutkia ja ymmärtää myös esimerkiksi perehtymällä yhteen Harveyn esittämistä momenteista. Hieman epäselväksi kuitenkin jää voisiko muutosta lähestyä osissa, jos kerran kyseessä on kaikkien momenttien välinen dialektinen suhde. Ovatko momentit niin kiinteässä suhteessa toisiinsa, että yhtä tarkasteltaessa on itse asiassa tarkasteltava kuitenkin kaikkia momenteja? Tämä epäselvyys vaivasi minua siinä määrin, että päätin kysyä asiasta Harveylta itseltään. Lähetin hänelle sähköpostia ja esitin, että omassa tutkielmassani tarkastelu rajautuu vain yhteen momenttiin, mutta mainitsen myös muut momentit ja korostan, että ne kaikki tulisi ottaa huomioon kokonaisvaltaisessa analyysissä. Kysyin, että voiko tarkastelun rajata vain yhteen momenttiin ja silti tukeutua hänen ajatteluunsa. Sain häneltä lyhyen ja ytimekkään vastauksen¹, joka tukee asetelmaani. Eli syy siihen, että Harveyn teesi on esitelty tässä yhteydessä liittyy neljänteen momenttiin *mental conceptions of the world, embracing knowledges and cultural understandings and beliefs*. Kyseinen momentti liittyy aiemmin esitettyihin kysymyksiin ideoiden ja mentaalisten konseptien mahdollisesta vaikutuksesta muutokseen ja tukee ajatusta siitä, että sen kaltaisilla asioilla olisi sijansa muutosprosessissa. Harveynkin esityksessä rooli on osittainen ja ehkä vielä huomattavasti vähäisempi painoarvoltaan kuin Vivien A. Schmidtin edustamassa diskursiivisessa institutionalismissa.

Ideat yhteiskunnallisen muutoksen selittäjinä tai osittaisina selittäjinä on mielenkiintoinen ajatus. Ajatukselle löytyy erinäistä tukea jo pikaisella vilkaisulla yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen, mutta siitä huolimatta suhtaudun asiaan kriittisesti. Vivien A. Schmidt esitti mielestäni hyvän kysymyksen edellä esitellyssä artikkelissa koskien sitä, että miksi joistain ideoista muodostuu hallitsevimpia kuin toisista. Tämä kysymys saa pohtimaan onko

---

¹Henkilökohtainen kirjeenvaihto David Harveyn kanssa 7.12.2012. Harveyn vastaus kysymykseeni: As long as you keep the dialectical relation to the other moments open it is fine to focus on one in my opinion, dh

---

ideoiden itsenäinen potentiaali käynnistää muutoksia niin vähäinen, että ne näkyviksi ja hallitseviksi muodostuessaankin ovatkin itse asiassa valjastettu oikeuttamaan joidenkin muiden yhteiskunnallisten mekanismien käynnistämää muutosta. Ideoiden ja yhteiskunnallisen muutoksen välinen suhde tuntuu ongelmalliselta. Selvältä sen sijaan tuntuu se, että systemaattiset ja johdonmukaiset ideat esimerkiksi vapaudesta tai oikeudenmukaisuudesta, ovat käytännöllisiä analyttisiä välineitä arvioitaessa yhteiskunnallisia käytäntöjä ja instituutioita. Niiden avulla voidaan tarkastella esimerkiksi sosiaaliturvajärjestelmää ja tehdä näkyväksi, minkälaista ymmärrystä vapaudesta tai oikeudenmukaisuudesta järjestelmä tukee ja tuottaa.

Tässä tutkielmassa otan filosofiset ideat oikeudenmukaisuudesta ja esimerkiksi vapaudesta vakavasti. Lisäksi tarkastelen poliittisia ideoita perustulosta. Työni liikkuu siis hyvin vahvasti erilaisten ideoiden ja niiden välisten suhteiden tasolla. Näin ollen on selvää, että työni edellyttää tiettyjä taustaoletuksia ideoiden ja yhteiskunnallisen todellisuuden suhteista. Katson kuitenkin tarpeelliseksi kirjoittaa oletukset auki ja korostaa näin tietynlaista herkkyyttä ja kriittisyyttä tutkielmani asetelmaa kohtaan. Työni sisältämät oletukset ovat:

- i) Oletan, että ideoilla ja keskusteluilla ideoista on vaikutusta yhteiskunnalliseen muutokseen ja yhteiskunnalliseen todellisuuteen yleensä.
- ii) Oletan, että oikeudenmukaisuuden ideaa pidetään yleisesti tärkeinä, vaikka siitä vallitsee keskenään ristiriitaisia ymmärryksiä. Oikeudenmukaisuuden ideoilla oletan olevan jonkinlainen, merkittävyydeltään vaihteleva, vaikutus hyvinvointivaltiollisiin järjestelmiin.

Oletusten vallitessa tutkimustehtäväni on mielekäs. Oletukset vaikuttavat itsestään selviltä, mutta koska en kykene niiden pitävyyttä työssäni osoittamaan, niin koen, että niiden mainitseminen on oleellista työn tieteellisen uskottavuuden kannalta. Seuraava luvussa aloitan työni varsinaisen tutkimustehtävän, jossa tutkin sosiaalipoliittista kirjallisuutta. Jäsennän, miten oikeudenmukaisuuden käsitettä käytetään sosiaalipolitiikassa ja vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni. Sen jälkeen tarkastelen oikeudenmukaisuutta teoreettisena käsitteenä ja vastaan toiseen tutkimuskysymykseeni. Viimei-

---

seen tutkimuskysymykseeni vastaan analysoimalla Vihreiden ja Vasemmisto-
liiton perustulomalleja. Kaikkien varsinaisten tutkimustehtävieni äärellä tä-
mä luku ideoiden tarkastelun mielekkyydestä on oleellinen. Oikeudenmukai-
suus on sosiaalipoliittinen idea, oikeudenmukaisuusteoreettinen idea ja pe-
rustulomallit ovat ideoita, jotka sisältävät myös ideoita oikeudenmukaisuu-
desta. Edellä mainitut oletukset ovat tutkielmani tukena kaikissa vaiheissa.

---

3 Oikeudenmukaisuus sosiaalipoliittisessa tutkimuksessa

Tämän luvun tarkoituksena on vastata tutkimuskysymykseen ”miten oikeudenmukaisuus tulee esille sosiaalipoliitikassa ja sosiaalipoliittisessa argumentaatiossa?”. Lisäksi pyrkimys on osoittaa oikeudenmukaisuuden tarkastelun mielekkyys sosiaalipoliitiikan opinnäytetyössä. Luku toimii myös johdantona varsinaisten oikeudenmukaisuusteorioiden tarkastelulle. Esittelen akateemisia julkaisuja sosiaalipoliitiikan saralta, joissa käsitellään tai sivutaan oikeudenmukaisuuden käsitettä.

Sosiaalipoliittisessa kirjallisuudessa oikeudenmukaisuuden käsite on ollut läsnä jo pitkään. Kotimaisen sosiaalipoliittisen tutkimuksen jo ehkä klassisiksi määrittävien teosten voidaan katsoa sisältävän sosiaalipoliitiikan pohdintaa myös oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Tämän tutkielman yhteydessä on kuitenkin syytä pitää mielessä, että tässä katsauksessa esitellyt vanhimmat lähteet ovat ajalta ennen tutkielmani keskiössä olevia oikeudenmukaisuusteorioita. Niiden esitleminen on kuitenkin perusteltua jo siitäkin syystä, että niiden avulla nähdään, miten oikeudenmukaisuus näyttäytyi sosiaalipoliitikassa ennen esimerkiksi John Rawlsia, jonka voidaan katsoa olevan käännteentekevä kirjoittaja 1900-luvulla. Kirjallisuuden tähän lukuun olen valinnut siten, että kävin ensin läpi suuren määrän sosiaalipoliittisia julkaisuja, jotka sisälsivät suoria tai välillisiä viittauksia oikeudenmukaisuuden näkökulmaan. Valitsin käsiteltävät julkaisut sillä perusteella, että oikeudenmukaisuuden eri ilmenemistavat olisivat hyvin edustettuna. Lisäksi halusin, että luku sisältäisi historiallisen perspektiivin aiheeseen. Sen vuoksi käsittelen julkaisuja lähes sadan vuoden ajalta.

3.1 Sosiaalipoliittinen kirjallisuus

Varhaisia suomalaisia sosiaalipoliittisia tekstejä oikeudenmukaisuusnäkökulmasta tarkasteltaessa on syytä kiinnittää huomiota Einar Böökin artikkeliin ”Sosiaalipoliittikka”, joka julkaistiin vuonna 1923 Valtiotieteiden käsikirjan

---

kolmannessa osassa. Artikkelin osoittaa hyvin, että esimerkiksi oikeudentunnon käsite on ollut pitkään läsnä sosiaalipoliittisessa tieteellisessä keskustelussa. Böök (1923, 435–443) määrittelee sosiaalipolitiikan olevan yhteiskunnan hygieniää ja etiikkaa. Hän (mt.) jatkaa tarkentaen: ”Yhteiskuntaoloihin kohdistuva julkinen toiminta on varsinaista sosiaalipolitiikkaa vain silloin, kun sen tarkoitus on yhteiskunnan eheyttäminen ja kehittäminen vastaamaan yhteiskunnallisen oikeudentunnon vaatimuksia. Pohjaltaan se siis pyrkii eräiden siveellisten vaatimusten (”eetillisten postulaattien”) täyttämiseen yhteiskunnallisessa elämässä.” Böökin tarjoama määritelmä sosiaalipolitiikalle sisältää vahvan painotuksen liittyen oikeudentunnon käsitteeseen ja siihen, että sosiaalipolitiikan tulee pyrkiä vastaamaan yhteiskunnallisen oikeudentunnon vaatimuksia. Böökin määritelmä herättää perustellun kysymyksen siitä, että millaisia periaatteita yhteiskunnallinen oikeudentunto voi sisältää, ja näin ollen osaltaan legitimoit pyrkimystäni tarkastella ja vertailla erilaisia ymmärryksiä oikeudenmukaisuudesta.

Suomalaisen sosiaalipoliittisen kirjallisuuden varhaisimpia kirjoittajia oli myös Eino Kuusi. Häneltä julkaistiin vuonna 1931 kaksiosainen teos ”Sosiaalipolitiikka”, joka on mahdollisesti ensimmäinen suomalainen kattava kokonaisuus sosiaalipolitiikasta. Oikeudenmukaisuusnäkökulma on tulkittavissa jo Kuusen teoksen ensimmäisen osan kappaleesta ”Sosiaalipolitiikan käsite, sen tarkoitus, olemus ja vaikuttimet”. Pyrkinessään määrittelemään sosiaalipolitiikan sisältöä Kuusi (1931, 15) kirjoittaa: ”Sosiaalipolitiikassa pyritään, ainakin asianomaiset itse tavallisesti ilmoittavat siinä pyrittävän, järjestämään olosuhteet oikeuden ja kohtuuden, yhteiskunnallisen oikeudentunnon mukaan.”. Kuusen virke sisältää ajatuksen siitä, että sosiaalipolitiikka on läheisessä suhteessa jonkinlaiseen, ehkä osin vaihtelevaan ja häilyvään ymmärrykseen oikeudentunnosta. Yhteiskunnallisen oikeudentunnon voidaan tulkita ainakin osin viittaavaan samoihin asioihin kuin esimerkiksi sosiaalinen tai yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus. On syytä kiinnittää huomiota siihen, että Kuusi (mt.) myös hienosti ilmaisee sen seikan, että usein ainakin asianomaiset eli tässä tapauksessa sosiaalipolitiikan muotoilijat ilmoittavat toiminnalla pyrittävän oikeuteen ja kohtuuteen. Tämä tukee ajatusta, että oikeudesta, kohtuudesta, yhteiskunnallisesta oikeudentunnosta ja oikeuden-

---

mukaisuudesta ei vallitse tarkkoja yhteisesti jaettuja käsityksiä vaan eriäviä näkemyksiä on lukuisia. Tässä katsauksessa ei ole tarkoituksenmukaista laajemmalti käsitellä Eino Kuusen teosta, mutta se tukee jo Böökin määritelmän kohdalla tekemääni päätelmää, että oikeudenmukaisuusnäkökulmalla on pitkä historia sosiaalipoliittisessa tutkimuksessa.

Myös Armas Niemistä voidaan pitää yhtenä varhaisen kotimaisen sosiaalipolitiikan tunnettuna ja luettuna kirjoittajana. Nieminen Kuusen tavoin kirjoitti kokonaisvaltaisen teoksen sosiaalipolitiikasta. Niemisen kirja syntyi neljännesvuosisata Kuusen kirjan jälkeen ja on nimeltään ”Mitä on sosiaalipolitiikka?”. Omassa käsiteanalyysissään Nieminen (1955, 95) päätyy määrittelemään sosiaalipolitiikan seuraavasti: ”Sosiaalipolitiikka käsittää ne pyrkimykset ja toimenpiteet, joiden tarkoituksena on kohtuulliseksi katsotun elintason, sosiaalisen turvallisuuden ja viihtyvyyden takaaminen eri yhteiskuntaryhmille, perheille ja yksilöille.” Niemisen määritelmä on ehkä aavistuksen verran käytännöllisempi kuin edellä käsitelty Kuusen määritelmä. Nieminen (mt.) listaa kolme asiaa, joihin sosiaalipolitiikalla pyritään eikä hän mainitse oikeudentuntoa tai oikeudenmukaisuutta määritelmässään. Siitä huolimatta Niemisenkin määritelmän voidaan tulkita sisältävän jonkinlaisen ajatuksen oikeudesta. Hän nimittäin katsoo sosiaalipolitiikan alaan kuuluvan pyrkimykset, joiden tarkoituksena on taata kohtuullinen elintaso, viihtyvyys ja sosiaalinen turvallisuus. Hän ei esimerkiksi esitä, että sosiaalipolitiikan tehtävänä on kohentaa kansantaloutta tai pelkästään uusintaa työvoimaa. Jonkinlainen yleisesti hyvinä pidettyjen asioiden ja asiantilojen jakaminen ja levittäminen sisältyy hänen määritelmänsä sosiaalipolitiikasta. Tietyin varauksin voidaan tulkita Niemisen liittävän sosiaalipolitiikan määritelmään jonkinlaisen eetoksen oikeudenmukaisuuteen pyrkimisestä. Kiinnostava yksityiskohta Niemisen (mt.) määritelmässä on ilmaisu *kohtuulliseksi katsotun*, jolla hän viittaa elintason, turvallisuuden ja viihtyvyyden tasoihin, jotka sosiaalipolitiikan avulla pyritään takaamaan yhteiskunnan toimesta. Kohtuullinen on ilmaisu, joka mielenkiintoisella tavalla vihjaa vaikeudesta määritellä sitä, että kuinka paljon vastuuta tulee sälyttää yksilöille ja ryhmille itselleen ja vastaavasti, kuinka paljon vastuuta tulisi kantaa kollektiivisesti yhteiskunnassa.

Vanhojen tekstien lukeminen ja käsitteleminen on mielenkiintoista ja in-

---

nostavaa, mutta tässä yhteydessä ei ole perusteltua esitellä niitä enempää. Edellä avatut kolme sosiaalipolitiikan määritelmää tukevat sitä ajatusta, että sosiaalipolitiikalla on ollut läheinen suhde oikeudenmukaisuuteen jo tieteenalan varhaisessa vaiheessa.

Jorma Sipilä esitteli John Rawlsin oikeudenmukaisuusperiaatteet sosiaalipolitiikan alaan kuuluvassa lissensiaattitutkimuksessaan vuonna 1969. Julkaisu on varhaisin pohjoismainen yhteiskuntatieteellinen työ, jossa viitataan Rawlsiin (kts. Føllesdal 2002). Sipilä (1969, 47–49) viittaa Rawlsin artikkeliin ”Justice as fairness” vuodelta 1958, joka on siis huomattavasti varhaisempaa Rawlsia kuin varsinainen pääteos ”Theory of justice”, joka julkaistiin alkujaan vuonna 1971. Sipilän (mt.) Rawlsia koskeva tarkastelu tarjoaa varhaisimman konkreettisen yhtymäkohdan tämän tutkielman aiheen ja aikaisemman pohjoismaisen sosiaalipoliittisen tutkimuksen kanssa. Sipilä (mt.) esittelee Rawlsin oikeudenmukaisuusajattelun kaksi periaatetta, jotka käsitteleven perusteellisesti tuonnempana. Kiinnostavinta oman työni kannalta on Sipilän pohdinta oikeudenmukaisuuden määrittelyn mielekkyydestä yhteiskuntatieteissä. Sipilä (1969, 49) toteaa Rawlsia mukaillen oikeudenmukaisuuden olevan hyvä arivointiväline yhteiskunnallisen rakenteen ja palkintojen jakamisen tarkastelussa. Hän suhtautuu käsitteelliseen määrittelyyn myös kriittisesti ja kirjoittaa (mt.), että käsitteellinen määrittely on tarpeen, mutta yhteiskuntatieteissä ei tule asettaa moraalisia tavoitteita vaan keskittyä olemassa oleviin prosesseihin ja niiden moraalisiin seurauksiin. Sipilä (mt.) mainitsee tämän olevan erityisen tärkeää tieteissä, joiden tehtävä on vaikuttaa yhteiskunnan kehitykseen. Pohdinta on erityisen kiinnostavaa ja osoittaa ideoiden muutosvoimaisuuden ongelmallisuuden. Sipilän (mt.) pohdinta sisältää kiinnostavia yhtäläisyyksiä tämän työn edellisen luvun kanssa. Jorma Sipilän lissensiaattitutkimus on tässä yhteydessä erityisen kiinnostava, koska sitä voidaan pitää oikeudenmukaisuusnäkökulman käännekohtana sosiaalipolitiikassa. Sipilän työ edustaa sellaista sosiaalipolitiikkaa varhaisimmillaan, jossa oikeudenmukaisuuden käsitteestä käydään teoreettista keskustelua.

Nykyaikaisempia tekstejä tarkasteltaessa Rawlsin vaikutus näkyy vahvasti. Artikkelissa ”Oikeudenmukaisuus ja sosiaalipolitiikkamallit: Rawls kansainvälisissä vertailuissa” Olli Kangas lähestyy Rawlsin ideoita oikeudenmu-

---

kaisuudesta varsin konkreettisten kansainvälisten sosiaalipolitiikkavertailujen näkökulmasta. Kangas (1998, 9) sitoo oikeudenmukaisuuden käsitteen varsin vahvasti sosiaalipolitiikkaan toteamalla: ”Kaikki lienevät yhtä mieltä siitä, että oikeudenmukaisuuden tulisi olla eräs yhteiskunnallisia resursseja jakavien instituutioiden keskeisimpiä toimintaperiaatteita.” Hän (mt.) kuitenkin mainitsee ongelmien alkavan heti, kun ryhdytään miettimään, miten oikeudenmukainen jako tulisi toteuttaa. Kangas esittelee (mt. 10–11) tiivistystyylisesti Rawlsin oikeudenmukaisuusajattelun pääperiaatteet, jonka jälkeen hän soveltaa niitä sosiaalipolitiikkavertailujen tarkasteluun. Artikkelin (mt. 12) tarkastelun keskiössä ovat ihmisen kolme eri elämänvaihetta; Lapsuus, aikuisikä ja vanhuus. Tässä yhteydessä ei ole tarkoituksenmukaista käydä Kangas-tutkimusta yksityiskohtaisesti läpi, mutta kuten kirjoittaja (mt. 25) itsekin toteaa, artikkelin tavoite oli esittää esimerkki siitä, miten Rawlsin teoriaa voitaisiin mahdollisesti soveltaa kansainvälisiin empiirisiin vertailuihin. Tämä on mielestäni tekstin keskeisin anti ja se tekee siitä myös harvinaisen, koska oikeudenmukaisuusfilosofiaa sovelletaan harvoin suoraan empiirisissä analyyseissa.

Toinen suhteellisen tuore esimerkki empirian ja oikeudenmukaisuusteorian yhdistämisestä löytyy Katri Hellstenin ja Tuula Helneen toimittamasta artikkelikokoelmasta ”Vakuuttava sosiaalivakuutus” vuodelta 2004. Artikkelissa ”Sosiaalivakuutuksen laajuudesta, taloudesta ja oikeutuksesta” Robert Hagfors, Jouko Kajanoja ja Olli Kangas keskustelevat Rawlsin oikeudenmukaisuusteoriasta. Artikkelissa (Hagfors, Kajanoja & Kangas 2004, 284–307) kirjoittajat tarkastelevat muun muassa sosiaalivakuutuksen, luottamuksen ja hyvinvoinnin keskinäisiä suhteita. He (mt., 285) tekevät johtopäätökseen, että vähäinen tarveharkinta sosiaaliturvassa ja hyvät sosiaaliset oikeudet näyttävät olevan kytköksissä suureen luottamukseen yhteiskuntaan ja toisiin ihmisiin. Tämän (mt.) he katsovat sopivan John Rawlsin oikeudenmukaisuusteoriaan. Kirjoittajat (mt., 302–304) avaavat Rawlsin teorian peruseriaatteet ja esittävät, että Rawlsin ajatus on periaatteessa yhtäläinen sosiaalivakuutuksen kanssa. Hagfors ja kumppanit (mt.) esittävät, että riskien jakautuessa sattumanvaraisesti, Rawlsin esittämän ”tietämättömyyden verhon” takana muodostetut vakuutusjärjestelmät jakavat riskin yhteiskunnan tai tarkoituk-

---

senmukaisen kollektiivin kannettavaksi. Rawlsin teorian toisen periaatteen eli eroperiaatteen kirjoittajat (mt., 303) yhdistävät mielenkiintoisella tavalla sosiaalivakuutuskeskusteluun. He (mt.) soveltavat sitä kirjoittaen, että mikäli ”eriarvoisiin” työsuoritteisiin perustuva sosiaalivakuutusjärjestelmä tuottaa paremman elintason huono-osaisimmille kuin tasaetusjärjestelmä, niin se on oikeudenmukainen, sillä eroperiaate sallii eriarvoisuuden, kunhan se hyödyttää suhteellisesti eniten huono-osaisia.

On syytä kiinnittää huomiota siihen, että Rawlsin vaikutus näkyy selkeästi sosiaalipoliittikan teoreettisessa keskustelussa. Muut tutkimuskohteenani olevat oikeudenmukaisuusteoriat eivät ole yhtä vahvasti läsnä sosiaalipoliittisessa tutkimuskirjallisuudessa. On väitettykin, että Rawlsin oikeudenmukaisuusteoria on vaikuttanut eniten modernin hyvinvointivaltion oikeuttamiseen (kts. esim. Kwon, Kim & Song 2012, 5). Voidaan siis perustellusti ajatella, että Rawlsin vaikutus on ollut suuri ja on sitä epäilemättä edelleen, mutta myös Ronald Dworkinin ja Amartya Senin teorioihin viitataan usein. Jotkut jopa pyrkivät luomaan synteesiä eri oikeudenmukaisuusteorioista sosiaalipoliittikan yhteydessä. Tällaisia tekstejä esittelen seuraavaksi. Korostan kuitenkin, että oikeudenmukaisuusteorioiden yhdistelemiseen ja niistä ”parhaiden palojen” poimimiseen tulee suhtautua kriittisesti, koska se ei välttämättä tee oikeutta alkuperäistekstien argumenttien hierarkialle ja systemaattisuudelle.

Tuore esimerkki Rawlsin, Dworkinin ja Senin käsittelemisestä samassa tekstissä löytyy Huck-ju Kwonin, Hyojung Kimin ja Jae Hwan Songin konferenssiartikkelista ”Normative grounds of universal welfare: Universal provision or protection?” vuodelta 2012. Yksi artikkelin pyrkimyksistä on muotoilla universaalien hyvinvointivaltiojärjestelmien normatiivinen perusta (Kwon, Kim & Song 2012, 1). Kirjoittajat (mt.) lähtevät siitä, että Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian perusteella voidaan oikeuttaa vain residuaalinen hyvinvointivaltio. Tämä on argumentti, josta olen hyvin vahvasti eri mieltä. Tässä vaiheessa en lähde kuitenkaan esittelemään omaa ymmärrystäni Rawlsin ajattelusta, koska teen sen vasta varsinaisessa tutkimusosiossa. On syytä kuitenkin tarkastella, miten kirjoittajat (mt.) ovat tähän väitteeseen päätyneet ja minkä oikeudenmukaisuuskäsityksen turvin he oikeuttavat universaalit jär-

---

jestelmät. Kirjoittajat (mt., 5–6) esittelevät Rawlsin oikeudenmukaisuusperiaatteet ja avaavat käsitteen *primary goods*. Pintapuoleisen teorian esittelyn jälkeen he (mt.) esittävät kahdensuuntaista kritiikkiä Rawlsin ajattelua kohtaan. Ensinnäkin he kysyvät, että onko vain heikoimmassa asemassa olevilla oikeus vaatia ensisijaisia hyviä (*primary goods*). Toisekseen he (mt.) argumentoivat, että Rawlsin ilmaisu *fair share* eli reilu jako on epäselvä. Lisäksi he (mt.) väittävät, että epäselväksi jää, mitä ensisijaiset hyvät itseasissa ovat. Mielestäni kirjoittajien argumentointi on huolimatonta, koska Rawls ei kirjoita, että ainoastaan heikoimmassa asemassa oleville voidaan jakaa ensisijaisia hyviä yhteiskunnan puolesta. Rawls (Rawls 2003, 42–43) argumentoi toisessa periaatteessaan eli niin kutsutussa eroperiaatteessa, että eriarvoisuus on sallittua, mikäli se täyttää kaksi ehtoa. Ehdot ovat, että eriarvoisuus liittyy asemiin, joihin kaikilla on yhtäläinen pääsy ja toisekseen eriarvoisuudet tuottavat suurimman suhteellisen hyödyn heikoimmassa asemassa oleville. Hän ei missään vaiheessa argumentoi, että vain heikoimmassa asemassa olevat ovat oikeutettuja etuuksiin. Yhtä hyvin universaali jakojärjestelmä voi tuottaa suurimman suhteellisen hyödyn yhteiskunnan heikoimmassa asemassa oleville. Tai vastaavasti, kuten Hagfors, Kajanoja ja Kangas (2004) edellä esitellyssä artikkelissa esittävät, voidaan ajatella, että työperusteinen sosiaalivakuutusjärjestelmä voi jossain tapauksessa tuottaa parhaimman suhteellisen hyödyn heikoimmassa asemassa oleville.

Mielestäni Kwonin, Kimin ja Songin (2012, 5–6) argumentointi ontuu heidän muotoillessa liian jyrkkiä väitteitä Rawlsin teorian pohjalta. Lisäksi (mt.) he mainitsevat, että Rawlsin teoria on puutteellinen tai keskeneräinen mitä tulee sen hyödyntämiseen käytännön politiikkaratkaisuihin. Tämä argumentti on turha, koska Rawls (2003, 16) itse hyvin selkeästi kirjoittaa, että teoriassa kuvattu neuvottelutilanne on hypoteettinen ja sillä pyritään saamaan vastauksia siihen, millaisiin sopimuksiin tällaisessa tilanteessa päädyttäisiin. Se ei kuvaa sitä mitä on sovittu tai tullaan sopimaan. Sitä ei ole tarkoitettukaan sovellettavaksi käytännön politiikassa sellaisenaan. On syytä huomioida vielä eräs seikka, joka on kiinnostava mikäli pohditaan Rawlsin ja universalismin suhdetta. Rawls (1988, 162–167) nimittäin itse mainitsee vähimmäistoimeentulon järjestämisen vaihtoehdoiksi lapsilisän, sairauden ja

---

työttömyyden perusteella maksettavat erityiskorvaukset ja negatiivisen tuloveron. Mainituista vaihtoehtoista vähintään negatiivinen tulovero sisältää universaalien järjestelmän tunnusmerkkejä. Voidaan ajatella, että näin ollen Rawlsin teoria on tuskin mitenkään lähtökohtaisesti ristiriidassa universalismin kanssa.

Kwonin, Kimin ja Songin (2012) artikkelissa on kiinnostavaa se, että he lähtevät ratkomaan Rawlsin teorian puutteita Amartya Senin ja Ronald Dworkinin avulla. Oman työni kannalta tämä on kiinnostavaa siitä syystä, että Senin ja Dworkinin ajattelu on Rawlsin lisäksi tutkielmani tutkimuskohteena. Korostan vielä, että itse suhtaudun hyvin kriittisesti mainittujen teorioiden yhdistelemiseen, koska ne ovat lähtökohdiltaan niin erilaisia. Lisäksi korostan, että en jaa kirjoittajien (mt.) käsitystä Rawlsin teoriasta ja sen puutteista. Edellä jo vastasin esitettyihin puutteisiin tukeutumalla Rawlsin teksteihin. Tästä huolimatta on kiinnostavaa tarkastella, miten Kwon ja kumppanit yhdistävät ajattelijoita. Amartya Senin ajattelusta he (mt. 6) ottavat kykenevyyden (capability) käsitteen korvaamaan Rawlsin ensisijaisten hyvien käsitteen. He (mt.) argumentoivat, että kykenevyyden käsite on selkeämpi kuin Rawlsin ensijaiset hyvät. Kirjoittajat (mt.) avaavat kykenevyyden käsitteen anniksi sen, että oleellisinta ei ole kuinka paljon ensisijaisia hyviä toimijalla on, kunhan niitä on riittävästi, jotta toimija voi toteuttaa elämänsä haluamallaan tavalla. Rawlsin teorian neuvottelutilanteen ja ensisijaisten hyvien käsitteen sekä Senin kykenevyyden käsitteen yhdistäminen kuvatulla tavalla tuntuu intuitiivisesti mielekkäältä ja luo nätin kokonaisuuden, mutta teoreetikkojen lähempi tarkastelu myöhemmässä vaiheessa tätä työtä osoittaa niiden yhdistelemisen ongelmalliseksi.

Ronald Dworkinin ajattelun kirjoittajat (Kwon, Kim & Song 2012, 7) liittävät Rawlsiin argumentoidessaan vakuutuksen puolesta. He (mt.) esittävät Dworkinin huutokauppaesimerkin ja tuurin käsitteiden avulla ajatuksen, että Rawlsin teorian neuvottelutilanteessa päädyttäisiin luomaan vakuutusjärjestelmä turvaamaan ihmisiä riskien realisoitumiselta. Tällä he (mt.) vastaavat esittämäänsä kritiikkiin Rawlsin ajattelua kohtaan. Eli he (mt.) argumentoivat Dworkinin esittämän yleisen vakuutuksen puolesta, kun tulee ratkaista, miten heikoimmassa asemassa olevien etuudet rahoitetaan. Kwon ja kump-

---

panit (mt.) päätyvät siis siihen, että sosiaaliset oikeudet hyvinvointiin ovat universaalit siitä näkökulmasta, että kaikki ihmiset tulisi suojata riskeiltä vakuutuksen avulla. On kuitenkin syytä huomauttaa, että hyvinvoinnin käsitteen käyttäminen etenkin Rawlsin ja Dworkinin kohdalla on ongelmallista, koska he suhtautuvat käsitteeseen hyvin kriittisesti sen epäselvyyden vuoksi. Kirjoittajat (mt.) luovat eräänlaisen synteesin Rawlsin, Senin ja Dworkinin ajattelusta ja päätyvät sen nojalla edellä mainittuun argumenttiin.

Mielestäni artikkeli sisältää paljon ongelmallisia väitteitä ja päätelmiä, joita olen tässä yhteydessä pyrkinyt esittämään. Kaikkiaan artikkeli on kuitenkin kiinnostava yritys luoda jonkinlaista oikeutus pohjaa tietynlaisen sosiaalipolitiikan harjoittamiselle. Artikkelin saa pohtimaan myös sitä, että missä menee raja teoreettisen huolimattomuuden ja luovan teoreettisen keskustelun välillä. Artikkelin teoreettinen sekavuus myös legitimoii omaa tutkimustehtävääni, jonka tarkoituksena on selvittää hyvinkin tarkasti mitä ja miten edellä mainitut teoreetikot argumentoivat, miten ne vertautuvat keskenään ja millä tavoin ne mahdollisesti keskustelevat sosiaalipoliittisten esimerkkien kanssa.

Günther Schmidin teos ”Full employment in Europe managing labour market transisions and risks” vuodelta 2008 on myös hyvä esimerkki sosiaalipoliittisesta tekstistä, joka sisältää Rawlsin, Dworkinin ja Senin ajatuksia. Schmidin (2008, *vii*) kirjan keskiössä ovat työllisyys ja työvoimapolitiikka ja hän ehdottaa, että työvoimapolitiikan tulisi huomioida nykyistä selvemmin yksilön eliniän aikaisen työllisyyden sisältävän jatkuvuuksia, katkoksia ja siirtymävaiheita. Hänen mukaansa makrotasolla tavoiteltavan täystyöllisyyden tavoitteen sijasta tulisi tavoitella politiikkaa, joka pyrkisi ratkaisemaan ongelmia ja riskejä, jotka liittyvät yksilötasolla työllisyyden siirtymävaiheisiin. Tässä yhteydessä ei ole oleellista ryhtyä käsittelemään Schmidin visiota tarkemmin, mutta kirja sisältää luvun ”Perception and management of social risks: In the past the future always seems better?” (mt., 213–241), jonka yhteydessä Schmid käsittelee riskien hallinnan näkökulmasta myös oikeudenmukaisuusteorioita.

Heti luvun alussa Schmid (2008, 213) kirjoittaa, että oikeudenmukaisuuden normatiivisia periaatteita on tarkasteltava uudelleen ja ehdottaa Rawlsin teorian täydentämistä Dworkinin teorialla, jota hän haluaa edelleen rikastaa

---

Senin kykenevyys-lähestymistavalla. Eli Schmid luo synteessin kolmesta oikeudenmukaisuusteoriasta. Mainitsen edelleen, että suhtaudun itse mainittujen teorioiden yhdistelyyn kriittisesti, mutta en tokikaan ole kompetentti kovin vahvasti ottamaan kantaa Schmidin ajatteluun. Kuvittelen tällaisen yhdistelyn perustuvan siihen, että sosiaalipoliittisessa tutkimuksessa liikutaan usein suhteellisen konkreettisten esimerkiksi instituutioiden tai järjestelmien tasolla, jolloin oikeudenmukaisuusteoriat helposti välineellistetään oikeuttamaan tai kumoamaan sosiaalipoliittisia ideoita tai todellisuutta. Se, että Schmid (mt.) luo synteisiin teorioista ei tee hänen työtään yhtään vähemmän kiinnostavaksi vaan oikeastaan päinvastoin. On kiinnostavaa tarkastella, mitä hän on halunnut teorioista nostaa esiin.

Schmid (2008, 224–231) keskusteleo oikeudenmukaisuusteorioiden kanssa ja ennen kaikkea vakuutusperiaatteen näkökulmasta riskien jakamisesta. Hän (mt.) esittelee Rawlsin eroperiaatteen havainnollistaen sitä ikään kuin keskiarvohyödyn periaatteen vastakohtana. Schmid kirjoittaa, että Rawlsin eroperiaate velvoittaa valitsemaan vaihtoehdoista sen, mikä hyödyttää suhteellisesti eniten heikoimmassa asemassa olevia ja näin ollen suurimman keskiarvohyödyn tavoittelu ei ole oikeudenmukainen ratkaisu. Hän (mt.) jatkaa esittelemällä Ronald Dworkinin kritiikin Rawlsin teoriaan kirjoittamalla, että Dworkinin mukaan ongelmallista on se, että Rawlsin teoria ei tarjoa välineitä arvioida, että ketkä ovat heikoimmassa asemassa olevia. Lisäksi hän (mt.) kirjoittaa, että Dworkinin mukaan Rawlsin eroperiaate on ongelmallinen, koska se sallii kaikenlaisen eriarvoisuuden, kunhan vain heikoimmassa asemassa olevien asema paranee, ja kiinnittää huomion pelkästään heikoimmassa asemassa oleviin. Schmid (mt.) esittää, että Dworkinin keskeisin kritiikki Rawlsia kohtaan on se, että Rawlsin eroperiaate on eettisesti arveluttava sen keskittyessä vain heikoimmassa asemassa oleviin.

Schmid (2008, 225–226) myötäilee Dworkinin ajattelua siinä, että täytyy vallita jonkinlainen tasapaino yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien välillä. Hän (mt.) esittelee Dworkinin teoriasta hyvin keskeisen periaatteen, että yksilön tulee kantaa vastuu riskien realisoitumisesta, mikäli ne johtuvat yksilön omista valinnoista. Schmid (mt.) kirjoittaa, että mainittu Dworkinin eettinen periaate palvelee hyvin sosiaalisten riskien hallinnan suunnittelua. Hieman

---

epäselväksi jää kuitenkin se, miten Schmid yhdistää Rawlsin ja Dworkinin ajattelun. Lähinnä hän vain esittelee Rawlsin eroperiaatteen ja Dworkinin kritiikin sitä kohtaan. Amartya Senin ajatteluun hän (mt., 229) viittaa tuomalla esiin sen oleellisen eron suhteessa Rawlsin ja Dworkinin teorioihin. Schmid (mt.) viittaa Senin ajatteluun nimenomaan siitä näkökulmasta, että pelkästään resursseista keskusteleminen ei riitä. Hän (mt.) esittelee Senin kykenevyyslähestymistavan perusargumentin siitä, että materiaaliset resurssit ovat parhaimmillaankin vain väline kykenevyyden lisäämiseksi ihmisen elämässä. Schmidin tapa käsitellä oikeudenmukaisuusteorioita on kiinnostava ja kriittinen, vaikka hänen pääasiallinen päämääränsä onkin varsin konkreettinen hänen pyrkiessään visioimaan vakuutusjärjestelmää. Schmidin tekstiä lukiessa herää kuitenkin ajatus, että oikeudenmukaisuusteorioiden pintapuolinen esitleminen ja niiden keskinäinen yhteensovittaminen ei välttämättä tee oikeutta alkuperäisteksteille ja käsitteiden muodostuksille. Tässä yhteydessä on hyvä pohtia jo edellä esittämäni kysymystä siitä, että missä määrin luovuus on perusteltua oikeudenmukaisuusteorioiden tulkinnassa ja hyödyntämisessä.

3.2 Yhteenveto

Edellä olen pyrkinyt osoittamaan sen, että oikeudenmukaisuus on näkökulmana ja käsitteenä läsnä sosiaalipoliittisessa tieteellisessä keskustelussa ja on ollut sitä jo pitkään. Tavat, joilla oikeudenmukaisuus on läsnä sosiaalipoliittisessa akateemisessa kirjallisuudessa voidaan esitlemiäni julkaisujen perusteella jakaa kolmeen kategoriaan.

I) DESKRIPTIIVINEN

Oikeudenmukaisuuden voi löytää sosiaalipoliittikkaa itseään yleisesti käsittelevistä teksteistä eräänlaisena ehkä hyvin abstraktina eetoksena, joka jollain hyvin kiinteällä tavalla liittyy sosiaalipoliittikkaan. Tällaisissa yhteyksissä sitä ei ehkä kovin tarkkaan määritellä tai problematisoida käsitteenä vaan se otetaan annettuna. Oikeudenmukaisuutta käytetään deskriptiivisesti eli kuvailvasti. Hyviä esimerkkejä tämän kaltaisesta kirjallisuudesta ovat esiteltyt Eino Kuusen ja Armas Niemisen teokset.

II) IDEAALI

Toisen kategorian muodostavat sosiaalipoliittiset tekstit, joissa hyödynnetään

---

oikeudenmukaisuusteorioita ikään kuin ideaaleina, joihin sosiaalipoliittista järjestelmää tai sen osaa peilataan. Käsittelevästä hyvästä esimerkistä on esittelemäni Hagforsin, Kajanojan ja Kankaan sosiaalivakuutusta käsittelevä artikkeli.

III) **NORMATIIVINEN**

Sosiaalipoliittiset tekstit, joissa oikeudenmukaisuusteorioita vertaillaan, yhdistellään, kritisoidaan ja pyritään muodostamaan kokonaisuutta, jonka turvin legitimoidaan omaa argumentointia, muodostavat kolmannen tekstikategorian. Esittelemäni Kwonin, Kimin ja Songin artikkeli on hyvä esimerkki tästä kategoriasta.

Yllä olevalla jaottelulla vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni ”miten oikeudenmukaisuus tulee esille sosiaalipoliitikassa ja sosiaalipoliittisessa argumentaatiossa?”. Tietenkään katsaus ei ole kattava, mutta se riittää laajuudeltaan havaintoon kolmesta eri kategoriasta. Samalla se myös motivoi tutkimaan oikeudenmukaisuusteoreettisia alkuperäislähteitä tarkemmin. Tämä tukielma sosiaalipoliittisena tutkimuksena edustaa mainituista laajuuksista vahviten keskimmäistä. Hyödynnän oikeudenmukaisuusteorioita siten, että arvioin valittuja perustuloesityksiä oikeudenmukaisuusteorioiden tarjoamin periaattein. Pääasiallinen tehtäväni on kuitenkin arvioida oikeudenmukaisuusteorioita itsessään ja vertailla niitä keskenään. Tällaisen tarkemman oikeudenmukaisuusteorioiden tarkastelun katson olevan ainakin kotimaisessa sosiaalipoliittisessä traditiossa harvinaisempaa. Oikeudenmukaisuus on kuitenkin suhteellisen vahvasti läsnä sosiaalipoliitiikan alalla, kuten tämä luku osoittaa. Tästä syystä pidän perusteltuna syventyä siihen, millaisia ymmärryksiä oikeudenmukaisuudesta on tuotettu ja mitä kiinnostavaa niistä löytyy sosiaalipoliitiikan näkökulmasta. Rohkenen väittää, että liian usein oikeudenmukaisuus jää tarkemmin määrittelemättä myös akateemisessa keskustelussa. Käsitettä saatetaan käyttää ja olettaa, että sen merkitysisältö tulee ymmärretyksi. Tämä luku toimii hyvänä johdantona oikeudenmukaisuuden tutkimiseen teoreettisena käsitteenä, johon ryhdyn seuraavassa luvussa.

---

4 Oikeudenmukaisuus teoreettisena käsitteenä

Kaikkia erilaisia sosiaalipolitiikan järjestämisen tapoja voidaan tarkastella myös oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Oikeudenmukaisuus ei ole häivyttävissä hyvinvointivaltiollisista instituutioista, vaikka niiden olemassaoloa ei suoraan sillä perusteltaisikaan. Oikeudenmukaisuuden teoretisoinnin voi ymmärtää eräänlaiseksi metateoriaksi, jolla on oma antinsa myös sosiaalipolitiikan tutkimukselle. Edellinen luku osoitti, miten oikeudenmukaisuus on esillä sosiaalipoliittisessa tutkimuksessa. Usein oikeudenmukaisuuden käsitteen kriittinen lähempi tarkastelu ei ole lainkaan tarkoituksenmukaista sosiaalipoliittisessä tutkimuksessa. Tässä tutkielmassa oikeudenmukaisuuden tarkasteleminen on keskiössä. Tässä luvussa vastaan tutkimuskysymykseeni ”miten oikeudenmukaisuutta ollaan määritelty filosofisessa oikeudenmukaisuusteoriassa?”. Vastaan kysymykseen oikeudenmukaisuusteoreettista kirjallisuutta tutkimalla. Suoritan käsiteanalyysia tarkastelemalla eri esityksiä oikeudenmukaisuudesta, ja näin ollen tutkielman tärkein aineisto on oikeudenmukaisuusteoreettinen kirjallisuus.

Oikeudenmukaisuutta esittelen John Rawlsin, Ronald Dworkinin ja Amartya Senin teksteihin perustuen. Tavoitteenani ei ole esitellä teorioita suhteessa teoriaperinteisiin eli työni ei sisällä filosofian historian katsausta. On syytä kuitenkin korostaa, että kaikki esittelemäni tekstit ovat enemmän tai vähemmän vahvasti sidoksissa erilaisiin yhteiskuntafilosofisiin traditioihin ja ne sisältävät paikoin runsaastikin keskustelua vuosisatoja ja -tuhansia vanhojen tekstien kanssa. Rajaus valitsemieni ajattelijoiden omiin teoriakokonaisuuksiin on kuitenkin tässä yhteydessä perusteltu, koska ne ovat yleisimmin sosiaalipolitiikassa keskustellut oikeudenmukaisuusteoriat, kuten edellinen luku osoitti. En käsittele mainituista ajatteliijoista kirjoitettuja kommentaari-teoksia lainkaan, koska pyrin muotoilemaan teorioista oman jäsennykseni ja haluan ennen kommentaarien opiskelemista muodostaa oman ymmärrykseni alkuperäislähteistä. Mikäli näkökulmani olisi sosiaalipolitiikan sijaan filosofia niin tällöin kommentaareiden käsitteleminen olisi epäilemättä tarpeellista.

Käyn valitsemani kirjoittajat läpi yksitellen, jonka jälkeen päätän lu-

---

vun yhteenvetokappaleeseen, jossa muotoilen löytämiäni oikeudenmukaisuuden periaatteita tiivistetyiksi teeseiksi. Korostan, että periaatteet joita tulen muodostamaan saattavat olla kirjoittajien teksteistä löytyviä yksittäisiä teoriaosia, esimerkiksi tiettyjä lähtökohtia tai muita fundamentaaleja periaatteita. Tarkoitus ei ole siis muodostaa esimerkiksi tyhjentävää John Rawlsin ajatteluun perustuvaa kategoriaa, koska työni pyrkimys on käsitellä oikeudenmukaisuusteorioita nimenomaan sosiaalipolitiikan kannalta oleellisiin seikkoihin huomiota kiinnittäen. Oikeudenmukaisuusteorioiden ollessa usein ideaaleja ja abstrakteja, on epäilemättä selvää, ettei esimerkiksi jokin sosiaalipoliittinen järjestelmä tai idea edusta puhtaasti jotain kokonaisvaltaista oikeudenmukaisuusteoreettista ymmärrystä. Epäilemättä sosiaalipolitiikan harjoittamisen tavat tai alan tutkimuskirjallisuus kuitenkin sisältävät erilaisia painotuksia ja periaatteita, jotka enemmän tai vähemmän vahvasti ovat yhdistettävissä erilaisiin oikeudenmukaisuusteoreettisiin periaatteisiin. Käsiteanalyysissä näkökulmani on sosiaalipoliittinen eli pyrin suodattamaan oikeudenmukaisuusteorioista sosiaalipolitiikan kannalta oleellisia elementtejä. Uskon sosiaalipoliittisen motiivin ja näkökulman kirkastuvan, kun suoritan teorialähtöisen sisällönanalyysin tämän luvun jälkeen.

Ajattelun riskien vastuunkannosta voi jakaa kahteen teoreettiseen päälinjaan. Yksi on hyvinvointiteoria (*welfare theory*), joka rakentuu utilitarismin varaan tarkoittaen mahdollisimman suuren onnellisuuden tavoittelua mahdollisimman monelle, kuten englantilainen valistusfilosofi Jeremy Bentham (1748–1832) on ajatuksen kiteyttänyt. Teorian mukaan korkeimpana tavoitteena yhteiskunnassa ei ole jokaisen yksilön toimeentulon turvaaminen vaan mahdollisimman hyvän keskiarvon saavuttaminen. Tulonsiirtojärjestelmä on teorian mukaan oikeudenmukainen, jos se kasvattaa hyötyä keskiarvollisesti eikä heikennä yhdenkään yksilön asemaa. (Schmid 2008, 224.) Tulkitseen Schmidin esittelemän ajatuksen hyvinvointiteoriasta konkretisoituneen esimerkiksi Jessopin (2002) esittelemässä keynesiläisen hyvinvointikansallistalon kompromissiperiaatteessa — useiden niin sanotun sosiaalipolitiikan kultakauden uudistusten voidaan väittää kasvattaneen hyvinvointia keskiarvollisesti. Toisenlaista teoreettista ajattelua edustaa oikeudenmukaisuusteoriat. Oikeudenmukaisuusteorioiden voidaan katsoa alkaneen filosofi Imma-

---

nuel Kantin (1724–1804) ajattelusta. Oikeudenmukaisuusteoriat lähtevät siitä, että yksilön hyötyä ei voida sivuuttaa ja tästä johtuen keskiarvohyödyn nostaminen tärkeimmäksi tavoitteeksi on absurdia. Epätasa-arvoinen tulonjako voidaan hyväksyä vain yleisesti käyttökelpoisin keskenään sovituin kriteerein. (Mt.)

Seuraavaksi esittelemäni teokset olen valinnut siksi, että niistä jokainen edustaa kirjoittajan kokonaisvaltaista ja päivitettyintä esitystä oikeudenmukaisuudesta. Aloitan tarkastelemalla John Rawlsin oikeudenmukaisuusteoriaa perustuen kirjaan 'Justice as Fairness. A Restatement' (2003). Kirja on John Rawlsin viimeiseksi jäänyt teos ja siinä hän tarkentaa vuonna 1971 esittämänsä oikeudenmukaisuusteoriaa, jonka suomennettua painosta hyödynän myös. Tämän jälkeen esittelen Ronald Dworkinin ajattelua tukeutuen hänen kirjaansa 'Sovereign Virtue. The Theory and Practice of Equality' (2002). Kirjassa Dworkin esittää oman ajatuksensa siitä, miten oikeudenmukainen yhteiskunta tulisi järjestää. Kirja koostuu hyvin erilaisista luvuista, joista osa on julkaistukin alunperin huomattavasti ennen kirjaa. Keskityn vain tutkielmani kannalta oleellisiin lukuihin. Rawls ja Dworkin edustavat molemmat Amartya Sennin (2009, 8) mukaan transsendentaalista institutionalismia (*transcendental institutionalism*). Tämä tarkoittaa koulukuntaa, joka perustuu ajatukselle täydellisen oikeudenmukaisen instituutioiden rakentamisesta reittinä oikeudenmukaiseen yhteiskuntaan. Viimeisenä esittelen Amartya Senin teoriaa oikeudenmukaisuudesta teokseen 'The Idea of Justice' (2009) perustuen. Sen itse edustaa ajattelullaan koulukuntaa, joka keskittyy reaalisten järjestelmien tuottaman oikeudenmukaisuuden tarkasteluun ja kehittämiseen (*realization-focused comparison*). Sen (2009, 9) kuvaa esimerkkikysymyksillä mainittujen koulukuntien eron hyvin. Transsendentaalisen institutionalismin edustajat pyrkivät vastaamaan kysymykseen, millainen on täydellisen oikeudenmukainen instituutio. Reaalisten järjestelmien koulukunnan edustajat puolestaan pyrkivät vastaamaan kysymykseen, miten oikeudenmukaisuutta voitaisiin kehittää. Mainittujen ajattelijoiden tekstit olen valinnut esiteltäviksi sillä perusteella, että niistä on yleisemminkin keskusteltu sosiaalipoliittisessa kirjallisuudessa, esimerkiksi Günther Schmid (2008) viittaa niihin omissa ideoissaan sosiaaliturvaongelmien ratkaisuksi. Toiseksi kaikki

---

kolme teoreetikkoa edustavat erilaisia näkemyksiä oikeudenmukaisuuden periaatteista ja yksi päämääristäni on systemaattisesti harjoittaa eri teorioiden vertailua. Kolmanneksi on kiinnostavaa rajata tarkastelu mainittuihin teksteihin, koska niiden voidaan katsoa kaikkien edustavan erilaista ymmärrystä liberalismista. Viimeisten vuosikymmenten aikana on usein väitetty, että uusliberalismi on vallannut alaa ajattelussa, keskusteluissa ja käytännössä. Osin tästä syystä on mielenkiintoista tarkastella liberalismia 1900-luvun filosofisiin teksteihin perustuen. Esiteltyäni teorit päätän luvun yhteenvedon, jossa vertailen, tiivistän ja tulkiten teorioita sekä kokoan yhteen niiden keskeisimmät elementit.

4.1 Rawlsin oikeudenmukaisuuden kaksi periaatetta

Viimeiseksi jääneen teoksensa 'Justice as fairness. A restatement.' Rawls aloittaa pohtimalla poliittisen filosofian merkitystä. Hän (2003, 1) kirjoittaa poliittisella filosofialla olevan neljä roolia. Ensimmäinen rooli on käytännöllinen, jolla Rawls tarkoittaa sitä, että poliittinen filosofia voi fokuoittaa yhteiskunnassa vallitseviin ratkaisemattomiin ristiriitoihin ja pyrkiä löytämään filosofisen ja moraalisen ratkaisun yhteisymmärryksen ja yhteiskuntarauhan saavuttamiseksi. Poliittisen filosofian toinen rooli voi olla sen vaikutus ihmisten ajatteluun poliittisista sekä yhteiskunnallisista instituutioista sekä instituutioiden pyrkimyksistä verrattuna ihmisten omiin pyrkimyksiin yksilöinä. Kolmantena roolina Rawls mainitsee mahdollisen yrityksen laannuttaa ihmisten vihaa yhteiskuntaansa ja sen historiaa kohtaan osoittamalla instituutioiden rationaalisuuden ja niiden rationaalisen kehityshistorian. Neljäntenä roolina voidaan ajatella poliittisen filosofian utopistisuuden unohtamisen ja kysymykset esimerkiksi siitä, millainen olisi oikeudenmukainen demokraattinen yhteiskunta, jos se tulisi sovittaa todellisiin yhteiskunnallisiin olosuhteisiin. Rawls (mt. 13) itse kirjoittaa keskittyvänsä teoksessaan ideaaliteoriaan eikä todellisuudessa vallitsevien konfliktien teoretisoimiseen. Hän (mt.) kuitenkin mainitsee, että teoksessa esitetyt ideaalit voivat tarjota apua myös todellisten yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemiseksi, kirkastaa reformien

---

tavoitteita ja auttaa tunnistamaan mitkä vääryydet ovat ankarimpia ja näin ollen kiireellisimpiä korjata.

Rawlsin oikeudenmukaisuusteoria on osa yhteiskuntasopimusajattelun perinnettä. Rawls (2003, 14-15) kirjoittaa, että oikeudenmukainen yhteiskunta on vapaiden ja tasavertaisten ihmisten sopima oikeudenmukainen yhteistyöjärjestelmä. Kysymykseen, miten oikeudenmukainen yhteistyö on määriteltävissä, hän vastaa parhaan vaihtoehdon olevan, että ihmiset, jotka itse tulevat osaksi yhteistyöjärjestelmää, sopivat keskenään oikeudenmukaisten olosuhteiden vallitessa yhteistyöjärjestelmän oikeudenmukaisista periaatteista. Hän väittää, että oikeudenmukaiset ehdot eivät ole tavoitettavissa esimerkiksi uskonollisten lakien avulla tai perustuen esimerkiksi intuitiiviseen havaintoon oikeudenmukaisuudesta. Parhaaksi Rawls katsoo tilanteen, jossa tasavertaiset ja vapaat ihmiset keskenään tekevät sopimuksen. Miten voidaan olettaa, että vapaat ja tasavertaiset ihmiset päätyisivät oikeudenmukaiseen sopimukseen? Eikö ole oletettavaa, että ihmisten ominaisuudet ja yksilölliset preferenssit vaikuttavat sopimuksen luomiseen? Tähän Rawls (2003, 15) vastaa käsitteellään tietämättömyyden verho (*veil of ignorance*), jota hän käyttää kuvaamaan asetelmaa, jolla oikeudenmukaista sopimista häiritsevät tekijät poistetaan. Sopimustilanteessa tietämättömyyden verhon takana osapuolet eivät tiedä omistaan eivätkä toistensa sosiaalisista asemista, ominaisuuksista tai luokka-asemista mitään ja näin ollen ovat ikään kuin alkuperäisessä tilassa (*original position*). Käsitettä alkuperäinen tila Rawls (2003, 18) kuvaa parhaana mahdollisena neuvottelutilanteena vapaiden ja tasavertaisten kansalaisten välillä. Hän (mt. 16) kirjoittaa, että kuvattu neuvottelutilanne on hypoteettinen ja sillä pyritään saamaan vastauksia siihen, millaisiin sopimuksiin tällaisessa tilanteessa päädyttäisiin. Se ei kuvaa sitä mitä on sovittu tai tullaan sopimaan. Rawls (mt.) korostaa, että neuvottelutilanne ei ole kuvaus esimerkiksi jonkin hallinnon muodostamisesta, kuten John Lockella. Hän kirjoittaa, että neuvottelutilanteella on yhtäläisyyttä yhteiskuntasopimusperinteen kanssa, mutta vie sopimuksen abstraktimmalle tasolle. Neuvottelutilanteessa luodaan yhteiskunnan perusrakenteen oikeudenmukaisuusperiaatteet. Perusrakenteella Rawls (mt., 10) tarkoittaa tapaa, miten yhteiskunnan tärkeimmät taloudelliset ja sosiaaliset instituutiot muodostavat

---

yhteistoiminnan kokonaisuuden, ja tapaa, jolla mainitut instituutiot jakavat perusoikeudet ja velvollisuudet sekä säätelevät yhteistoiminnasta syntyvän hyödyn jakamista. Neuvottelutilanteen hypoteettisuus ja abstraktius tekee siitä myös historiattoman asetelman.

Rawls kirjoittaa teoksessaan yksityiskohtaisesti käyttämistään käsitteistä, mutta oman aiheeni kannalta olennaisin anti Rawlsin tekstissä ovat oikeudenmukaisuuden kaksi periaatetta, joiden syntymiseen edelläkuvattu neuvottelutilanne johtaisi. Ensimmäinen periaate on: jokaisella ihmisellä on sama kumoamaton oikeus tarkoituksenmukaiseen joukkoon tasavertaisia perusvapauksia. Näiden yksilön vapauksien tulee olla yhteensovitettavissa kaikille yhteisten vapauksien kanssa. Toinen periaate on: sosiaalisten- ja taloudellisten epätasa-arvoisuuksien tulee täyttää kaksi ehtoa. Ensinnäkin niiden täytyy olla yhteydessä toimiin ja aseisiin, jotka ovat avoinna kaikille mahdollisuuksien tasa-arvon nimissä. Toisekseen näiden epätasa-arvoisuuksien tulee sellaisina tuottaa suurin mahdollinen suhteellinen hyöty yhteiskunnan heikko-osaisimmille. (Rawls 2003, 42–43.) Rawls (mt. 43) avaa periaateparia kirjoittamalla, että niiden järjestys on oleellinen tarkoittaen sitä, että toinen periaate seuraa ensimmäistä ja toisen periaatteen jälkimmäinen osa eli niin sanottu eroperiaate (*difference principle*) seuraa molempia edellämainittuja. Järjestys on oleellinen siitä syystä, että aina tarkasteltaessa esimerkiksi eroperiaatetta oletetaan, että sitä edeltäneet periaatteet ovat täydellisesti toteutuneet. Mielestäni sosiaalipolitiikan näkökulmasta edellä kuvatuista periaatteista mielenkiintoisin on toisen periaatteen jälkimmäinen osa eli eroperiaate. Tiivistetysti periaate tarkoittaa minimoinnin maksimointia. Eli esimerkiksi sosiaalipoliittiset edut pitäisi luoda siten, että valitaan vaihtoehto, joka kohentaa vähäosaisempien asemaa eniten. Tavoitteena ei ole kuitenkaan se, että vähäosaisimmat nousisivat samalle tasolle parempiosaisten kanssa. Epätasa-arvo on Rawlsin mukaan hyväksyttyä, kunhan turvataan se, että kaikilla on samanlaiset mahdollisuudet ja myös ensimmäisen periaatteen toteutuminen. Minimim maksimointi tekee keskeisen eron utilitarismiin nähden — heikoimmissa asemassa olevia ei voida ohittaa kokonaishyödyn nimissä.

Keitä ovat mainitut huono-osaiset ja miten heidän asemansa huono-osaisiksi voidaan määritellä? Tähän kysymykseen Rawls (2003, 57) vastaa käsitteellä

---

ensisijaiset hyvät (*primary goods*). Ensisijaiset hyvät käsitteenä eroaa esimerkiksi Dworkinin keskustelemista resursseista (*resources*) sekä etenkin Senin korostamasta toimintamahdollisuuksien (*capabilities*) käsitteestä, joita käsitelen tuonnempana. Rawls (2003, 58–59) määrittelee ensisijaiset hyvät jakaen ne viiteen luokkaan, jotka suomennan seuraavasti: *i*) Yhtäläiset perusoikeudet ja -vapaudet siten, että poliittiset vapaudet ja ajattelunvapaus mahdollistavat kansalaisten hyödyntää ja kehittää mainittuja vapauksia sekä oikeuksia arvioidessaan yhteiskunnan perusrakennetta ja käytäntöjä. Toisekseen siten, että omatunnon ja yhteenliittymisen vapaus mahdollistaa kansalaisten kehittämää ja hyödyntää moraalisia voimia yksilöinä tai yhdessä muotoillessaan, arvioidessaan ja rationaalisesti noudattaessaan heidän käsitystään hyvästä. *ii*) Liikkumisen vapaus ja ammatinvalinnan vapaus moninaisten vaihtoehtojen vallitessa, jotka sallivat erilaisten päämäärien tavoittelun sekä niiden arvioinnin ja vaihtelemisen. *iii*) Vaikutusvaltaa sekä valtaoikeuksia vastuullisiin viranomaisasemiin. *iv*) Ansoita ja varautta tarkoittaen keinoja, joita yleisesti erilaisten päämäärien saavuttamiseksi tarvitaan. *v*) Yhteiskunnan perusinstituutioiden tuottamat olosuhteet itsekunnioitukselle, joka on välttämätöntä kansalaisten itsearvostukselle ja siten heidän pyrkimyksilleen itsevarmasti saavuttaa asettamiaan päämääriä.

Tarkasteltaessa Rawlsin teoriaa käy hyvin ilmi, että hän edustaa aiemmin mainittua transsendentaalisen institutionalismin koulukuntaa. Hänen oikeudenmukaisuusteoriansa kumpuaa sopimuksesta täydellisen oikeudenmukaisen instituutioiden periaatteista. Rawlsin ajattelu on tulkittavissa siten, että sen keskeinen argumentointi kohdistuu toimenpiteisiin ja olosuhteiden luomiseen. Kuten jo aiemmin on mainittu, Rawls tietoisesti luo ideaaliteoriaa ja siitä syystä se tuntuu osittain etäiseltä tarkasteltaessa esimerkiksi reaali maailman sosiaalipoliittisia intentioita. Hän kuitenkin myös mainitsee teorian käyttökelpoisuuden apuna ongelmatilanteiden ratkaisussa. Tästä syystä on perusteltua ajatella, että Rawlsin periaatteet oikeudenmukaisuudesta ovat valjastettavissa ainakin jonkinlaisiksi puitteiksi sosiaalipoliittisen järjestelmän idealle. On esimerkiksi täysin luontevaa ajatella, että mikäli jollain asteella olisi mahdollista simuloida Rawlsin esittelemä päätöksentekoaasetelma, niin sosiaaliturvan osalta todellakin päädyttäisiin ainakin jonkinlaisen

---

toimeentulon turvaamiseen. Mielestäni Rawlsin listaus ensisijaisista hyvistä tuntuu perusteelliselta, mutta se sisältää myös joitakin ongelmallisia ehtoja. Hänen (2003, 18–19) määritelmänsä vapaista ja tasavertaisista ihmisistä edellyttää sitä, että henkilöillä on kaksi moraalista kykyä (*the two moral powers*). Ensimmäinen moraalinen kyky tarkoittaa sitä, että ihmisellä on kapasiteettia ymmärtää oikeudenmukaisuuden periaatteet, hyödyntää niitä ja toimia niiden mukaisesti. Toinen moraalinen kyky tarkoittaa sitä, että ihmisellä on kapasiteettia erilaisin keinoin arvioida ja pyrkiä saavuttamaan hyvää elämää. Tällainen ehto tuntuu ongelmalliselta, koska oletettavasti on paljon ihmisiä, joilla on fyysisten, mentaalisten tai molempien ongelmien vuoksi hankaluuksia saavuttaa tai hyödyntää edellä mainittuja moraalisia kykyjä. Rawlsin käsite ensisijaisista hyvistä ei selkeästi vastaa tähän ongelmaan vaan operoi oletuksella, että ihmiset ovat riittävän kykeneviä. Huono-osaisten määrittelyminen jää mielestäni edellä mainitusta syystä hieman ongelmalliseksi ja epäselväksi. Tässä yhteydessä ongelmaan ei ole kuitenkaan tarkoituksenmukaista syventyä tarkemmin.

Rawlsin teoriasta on mahdollista edellä olevan lyhykäisenkin kuvauksen perusteella poimia tutkielmani kannalta oleellisia elementtejä. Keskeisimmät ainekset Rawlsin ajattelussa ovat hänen luomansa oikeudenmukaisuuden kaksi periaatetta, jotka ovat kirjattuna yllä. Periaatteiden lisäksi ja niihin kietoutuneita keskeisiä käsitteitä ovat: mahdollisuuksien tasa-arvo, vapaus, yhdenvertaisuus ja ensisijaiset hyvät. Voidaan siis ajatella, että mikäli yhteiskunnan peruseriaatteet ovat oikeudenmukaiset, niin yksilöiden välinen epätasa-arvo on hyväksyttävää, kunhan mahdollisuuksien tasa-arvo on toteutunut ja suurin suhteellinen hyöty, ensisijaisten hyvien kautta tarkasteltuna, koituu heikko-osaisimmille. Tasa-arvoinen ja yhtäläinen tilanne esimerkiksi varallisuuden jakautumisen osalta ei näyttäyty Rawlsin teoriassa mitenkään ylhäisenä lopputuloksena. Lähtökohdan jälkeen vastuun kantavat yksilöt itse toiminnallaan ja valinnoillaan, joihin kaikilla oletetaan Rawlsin ideaalissa olevan yhtäläiset edellytykset. Periaate suurimmasta suhteellisesta hyödystä yhteiskunnan heikko-osaisimmille edellyttää kuitenkin käytännössä jonkinlaista minimitoimeentulon turvaamista. Rawls (1988, 162–167) itse mainitsee vähimmäistoimeentulon järjestämisen vaihtoehdoiksi lapsi-

---

sän, sairauden ja työttömyyden perusteella maksettavat erityiskorvaukset ja negatiivisen tuloveron. Hän (mt.) jatkaa, että eroperiaatteen toteutuminen edellyttää vähimmäistoimeentulon asettamista tasolle, joka maksimoi huono-osaisimpien odotukset, ja tulonsiirtojen tasoa vaihtelemalla on mahdollista lisätä tai vähentää huonossa asemassa olevien ihmisten näkymiä. Rawls (mt.) kirjoittaa, että luonnostaan tulee kuvitelleeksi, että parempiosaisilta on otettava ylimääräistä pois, kunnes lopulta kaikilla on lähes samat tulot. Hän kuitenkin korostaa tämän olevan väärinkäsitys, sillä eroperiaatetta sovellettaessa on huomioitava huono-osaisimpien pitkän aikavälin ja tuleviin sukupolviin ulottuva näkymien odotusarvo. Mikäli varat vähimmäistoimeentulon rahoittamiseksi kerätään tulo- tai kulutusveroilla on syytä olettaa, että veroasteen kohotessa tietyn pisteen ylitse, alkaa se häiritsemään siinä määrin taloudellista tehokkuutta, että heikoimmassa asemassa olevien näkymät heikkenevät eivätkä parane. Veroasteen nousu tietyn pisteen ylitse vaikeuttaa myös ylisukupolvisten säästöjen tekemistä, joka niin ikään vaikeuttaa heikoimmassa olevien asemaa pitkällä aikavälillä. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista lähteä purkamaan Rawlsin esitystä ylisukupolvisesta oikeudenmukaisuudesta tarkemmin. Joka tapauksessa eroperiaatteen toteutumisen puitteissa on mahdollista harjoittaa erilaisia sosiaalisen tulonjaon muotoja. Itse tulkitsen Rawlsin teoriaesitystä siten, että vähimmäistoimeentulon turvaaminen on välttämättömyys, jotta oikeudenmukaisuuden kaksi periaatetta voi toteutua. Reaalimaailman näkökulmasta ajateltuna etenkin mahdollisuuksien tasa-arvon toteutuminen edellyttää jonkinlaista sosiaalista tulonjakoa.

4.2 Dworkinin reurssien tasa-arvo

Teoksessaan 'Sovereign Virtue. The Theory and Practice of Equality' Ronald Dworkin esittelee oman näkemyksensä oikeudenmukaisuudesta. Kirjan ensimmäisessä luvussa 'Equality of Welfare' (2002, 11-64) Dworkin hylkää tavoitteen hyvinvoinnin tasa-arvosta (*equality of welfare*) sekä utilitarismin oikeudenmukaisuuden periaatteena. Luvussa Dworkin käy läpi erilaisia mää-

---

ritelmiä hyvinvoinnista ja päätyy tulokseen, että hyvinvointi voi tarkoittaa ihmisille niin erilaisia asioita, ettei esimerkiksi yhteiskunnassa ole mielekästä ottaa tavoitteeksi hyvinvoinnin tasa-arvon saavuttamista. Hän väittää, että hyvinvoinnin tasa-arvon tavoitetta on hyvin vaikea pitää teoriana ihmisten tasa-arvoisesta kohtelusta. Dworkin päätyy Rawlsin tapaan pitämään resursilähtöistä teoriaa mielekkäämpänä. Dworkinin teoria on nimeltään resursien tasa-arvo (*equality of resources*). Huolimatta yhtäläisyyksistä Rawlsin kanssa, Dworkin kuitenkin aika ankaristikin kritisoi esimerkiksi Rawlsin toista periaateetta. Dworkin kirjoittaa (2002, 113-114) hypoteettisesta tilanteesta, jossa päättäjät joutuvat valitsemaan tekevätkö he ratkaisun siten, että heikoimmassa asemassa olevien tilanne heikkenee hyvin vähän vai siten, että kaikkien muiden asema heikkenee dramaattisesti ja heistä tulee lähes yhtä huono-osaisia kuin heikoimmassa asemassa olevista. Hän jatkaa kysymällä olisiko todella oikeudenmukaista valita siten, että kaikkein muiden asema heikkenisi, mutta välttyttäisiin hyvin pieneltä heikoimmassa asemassa olevien aseman heikennykseltä. Tämä on mielestäni yksinkertainen, mutta Rawlsin periaatteen mielenkiintoisella tavalla haastava kysymys. Teesi kiteyttää mielestäni hyvin myös Dworkinin ja Rawlsin oikeudenmukaisuusajattelun erilaisuutta. Dworkin itse lähtee kehittämään teoriaansa hyvin eri tavoin kuin Rawls. Oleellista on huomioida, että Dworkin keskittyy tasa-arvoon toisin kuin Rawls.

Esityksensä resurssien tasa-arvon teoriasta Dworkin muotoilee kirjan toisessa luvussa 'Equality of resources' (2002, 65-119). Hänen tyyliinsä kirjoittaa on hyvin laveaa ja polveilevaa. Usein kun näyttää siltä, että hän pääsee jonkinlaiseen lopputulokseen, niin hän ikään kuin romuttaakin sen mainiten, että on vielä seikkoja jotka tulee huomioida. Tämä tekee Dworkinin ajattelun pääteesien kiteyttämisen haastavaksi. Esittelen Dworkinin resurssien tasa-arvon teoriasta keskeiset komponentit. Teorian yksityiskohtainen esittelyminen ei ole tässä tutkielmassa tarkoituksenmukaista saatikka mahdollista, koska tarkoituksena on löytää ajattelusta oleelliset teesit myöhemmin tapahtuvaa analyysia varten. Dworkin määrittelee resurssien tasa-arvon tarkoittavan minkä tahansa resurssien tasa-arvoista yksityistä omistamista. Hän jättää kuitenkin esimerkiksi poliittisten voimien tasa-arvon pois määritelmä-

---

tään, koska se käsittää päätösvaltaa julkiseen tai yhteiseen omaisuuteen ja tulee näin ollen käsitellä eri yhteydessä, vaikka poliittiset resurssit voidaankin ymmärtää myös osaksi yksilön yksityisiä resursseja. (2002, 65.) Hän jatkaa (2002, 66) argumentoimalla, että teoria resurssien tasa-arvoisesta jakamisesta edellyttää jonkinlaisia markkinoita. Markkinat hintojen asettajana tavaroille ja palveluille on oltava keskiössä, mikäli aiotaan kehittää mielekäs teoria resurssien tasa-arvosta (mt.). Markkinoiden edellytyksen hän (mt.) mainitsee ennen kaikkea teorian muodostuksen kannalta oleelliseksi, mutta tietysti ehdoin myös todellisena instituutiona. Dworkinin valinta markkinoiden edellytyksestä on mielestäni merkittävä valinta, ja sen mielessä pitäminen auttaa teorian jatkokehittelyn reunaehtojen ymmärtämisessä.

Dworkin aloittaa resurssien tasa-arvoisen jaon saavuttamisen esittämisen hypoteettisen huutokauppaesimerkin avulla. Hän käyttää esimerkkinä ihmisiä, jotka ovat haaksirikkoutuneet asuttamattomalle saarelle ja päättävät jakaa saaren resurssit tasan kaikkien kesken. Jako ei ole tasa-arvoinen, mikäli se ei läpäise testiä, jota Dworkin kutsuu kateustestiksi (*the envy test*). Kateustesti on läpäisty, jos jaon päätyttyä kukaan ei kadehdi toisen saamia resursseja. Kateustestin läpäiseväksi jakotavaksi Dworkin esittää hypoteettista huutokauppaa. Tilanteessa kaikki saavat saman verran 'ostomerkkejä' ja huutokaupan pitäjä asettaa kaikille saaren resursseille hintoja niin kauan kunnes markkinat tyhjenevät. Jokainen yksilö on tällöin käyttänyt ostomerkkejään haluamallaan tavalla ja uhrannut merkkejä enemmän mikäli on halunnut jotain mitä muutkin ovat pitäneet arvossa ja vastaavasti vähemmän halutessaan jotain mikä ei ole suuressa arvossa muiden silmissä. Kateustesti läpäistään, koska jokainen on saanut käyttää merkkinsä haluamallaan tavalla. (2002, 67–69.) Huutokaupassa kaikilla on samat resurssit käytettävissään ja jatkossa syntyvä epätasa-arvo on Dworkinin mukaan hyväksyttävää, jos se aiheutuu esimerkiksi siitä, että joku tekee enemmän työtä kuin toinen ja näin saavuttaa haltuunsa enemmän resursseja. Tämän hän perustelee (Mt., 74) sillä, että ihmisten tulee olla vastuussa omista valinnoistaan. Tämä yksinkertainen ajatus on keskeisimpiä elementtejä Dworkinin teoriassa resurssien tasa-arvosta.

Dworkin tarkastelee (2002, 73) myös tuuria ja sen vaikutuksia. Hän kir-

---

joittaa, että on olemassa kahdenlaista tuuria. Mahdollinen tuuri (*option luck*) on sellaista, jonka vaikutukset ovat laskelmoidun ja arvioidun 'pelaamisen' tulosta. Mielivaltainen tuuri (*brute luck*) on sitä miten riskit, jotka eivät ole arvioitavissa tai laskemoitavissa, osuvat. Ratkaisuksi tuurin vaikutusten pehmentämiseen Dworkin esittää vakuutusta. Dworkin kirjoittaa (Mt., 74–75), että toiset valitsevat turvatumman aseman ja käyttävät 'ostomerkkejään' vakuutuksiin ja toiset eivät. Hän argumentoi, että mikäli ihminen ei ole ottanut vakuutusta ja hän kohtaa huonoa tuuria, niin siitä aiheutuva resurssien epätasa-arvo on ihmisen omalla kontolla. Hän ei myöskään kannata ajatusta, että ihmiset, jotka riskejä ottamalla voittavat resursseja, olisivat velvoitettuja jakamaan voittojaan heille, jotka ovat kohdanneet huonoa tuuria. Dworkin korostaa, että ihmisen tulee maksaa hinta valinnoista, joita hän on itse tehnyt – tämä kävi ilmi jo huutokauppaesimerkissä. (mt.) Myöhemmin Dworkin päätyy (2002, 81) esittämään, että ihminen on oikeutettu resurssien kompensatioon, jos hän on esimerkiksi synnynnäisesti sokea. On tulkittavissa, että Dworkinin mukaan ihminen on oikeutettu resurssien kompensatioon kohdatessaan riskejä joihin hän ei ole voinut itse vaikuttaa, mutta omista valinnoista ihmisen tulee kantaa vastuu. Dworkin kirjoittaa (2002, 78), että kuvantunlaiset kompensatiot, esimerkiksi vammautumisen kohdatessa, rahoitettaisiin verotuksella.

Vapaus on käsite, joka usein esiintyy keskusteluissa koskien oikeudenmukaisuutta. Esimerkiksi aiemmin esitelty John Rawlsin oikeudenmukaisuusajattelu sisältää olennaiset huomiot vapaudesta. Myös Dworkin (2002, 120–121) kirjoittaa vapaudesta lähtien omassa teoriassaan siitä ajatuksesta, että vapaus on yksi osa resurssien tasa-arvoa. Hän ikään kuin liittää vapauden kiinteästi ajatukseensa resurssien tasa-arvosta. Näin hän välttää tietynlaisen konfliktin resurssien jakamisen ja vapauden välillä. Hän (mt.) kirjoittaa, että vapaus ajatellaan usein omaksi itsenäiseksi poliittiseksi ideaaliksi, joka potentiaalisesti on ristiriidassa resurssien jakamisen kanssa. Dworkin (mt.) täsmentää, että usein tietyt fundamentaalit vapaudet, kuten esimerkiksi valinnanvapaus ja sananvapaus, mielletään sellaisiksi, joihin ei saa kajota muulloin kuin hyvin äärimmäisissä tapauksissa. Dworkinin (mt.) mukaan tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi tasa-arvon vuoksi ollaan usein haluttomia supistamaan

---

perusvapauksia. Hän (mt.) kuitenkin kritisoi tätä näkemystä siitä, että todellisuudessa monien asioiden saavuttamisen vuoksi perusvapauksia supistetaan. Esimerkiksi valinnanvaputta koulutuksen suhteen supistetaan, jotta lapsille voitaisiin taata riittävä peruskoulutus. Dworkin (mt.) kysyykin, että kun perusvapauksia ollaan valmiita supistamaan erinäisissä tilanteissa, niin miksei niitä voitaisi supistaa oikeudenmukaisen resurssien jakamisen vuoksi. Dworkin (2022, 120 – 183) kirjoittaa pitkästi ja yksityiskohtaisesti siitä, miten hänen teoriassaan vapaus ja tasa-arvo eivät ole konfliktissa keskenään vaan vapaus on turvattu ja osa resurssien tasa-arvoa. Tässä yhteydessä ei ole kuitenkaan tarkoituksenmukaista tarkastella lähemmin tätä keskustelua. Tutkielman kannalta riittävä ja olennainen tieto on se, että Dworkinin ajattelussa vapaus on liitettyä teoriaan resurssien tasa-arvosta eikä näin ollen kulje sen rinnalla omana autonomisena ideaalina.

Dworkin vie teoriansa askeleen verran lähemmäs konkretiaa Rawlsiin verrattuna. Luvussa 'Justice, insurance, and luck' Dworkin esittelee tämän tutkielman kannalta mielenkiintoisia ajatuksia teoriastaan lähempänä konkreettisia järjestelmiä. Kiinnostavaa aiheeni kannalta on se, että Dworkin ei pidä kovin avokätistä hyvinvointivaltiollistajärjestelmää mielekkäänä ratkaisuna. Tästä syystä ainakin vahvan universaalien sosiaaliturvajärjestelmän oikeuttaminen hänen teoriansa kautta olisi vähintään ongelmallista. Dworkin rakentaa (2002, 231-234) konkreettisemmat teesinsä hypoteettisen vakuutusjärjestelmän avulla. Hän kirjoittaa (mt., 332) kuvitteellisesta hetkestä, jossa kaikilla on yhtäläiset resurssit ja kaikki ovat tietoisia talouden epävarmuustekijöistä. Hypoteettisessa tilanteessa kaikille tarjotaan yhtäläistä vakuutusta, joka turvaa toimeentulon työttömyyden kohdatessa tai palkan laskiessa alle tietyn tason. Hän argumentoi, että tällaisessa tilanteessa lähes kaikki ihmiset ottaisivat vakuutuksen. Dworkin jatkaa (mt., 233) toteamalla, että todellinen maailma ei kuitenkaan ole samanlainen kuin kuviteltu. Todellisuudessa resurssit eivät ole jakautuneet tasan. Dworkinin keskeinen argumentti on, että koska kuvitteellisessa tasa-arvoisessa tilanteessa lähes kaikki järkevästi toimivat ottaisivat vakuutuksen, niin sen vuoksi voidaan olettaa, että todellisessa maailmassa sen ottamatta jättäminen selittyy olosuhteilla eikä ihmisen valinnoilla. Näin ollen esitellyn vakuutuksen täytäntöönpano olisi perustel-

---

tua, koska Dworkinin teorian keskeisimpiä periaatteita on, että ihmisten ei tule kantaa vastuuta olosuhteiden aiheuttamasta resurssien epätasa-arvosta vaan omista valinnoistaan.

Dworkin lähentyy (mt., 334-340) konkretiaa edelleen muotoilemalla millainen työttömyysvakuutusmuoto saisi suurimman suosion kuvitellussa tilanteessa ja päättyy yksityiskohtaisen selvityksen jälkeen siihen, että vakuutus tiukan ja avokätisen väliltä olisi suotuisin vaihtoehto. Tätä hypoteettista vakuutusmallia hän kutsuu nimellä *mandatory-interventionist*, joka ei ole määräaikainen ja pitää sisällään ehdon, että vakuutuksen antajan on pakko tarjota työttömälle koulutusta ja tehdä kaikkensa työn löytymiseksi. Dworkin argumentoi (mt., 340), että tällainen järjestelmä tukisi ajatusta kaikkien ihmisten yhtäläisestä arvokkuudesta ja kaikkien vastuusta hallita omaa elämäänsä.

Dworkinin ideat on esitelty tässä luvussa karkeasti yksityiskohtia poisjättäen. Suppeankin tarkastelun myötä kuitenkin hahmottuu selkeästi Dworkinin oikeudenmukaisuusajattelun soveltuvuus erilaisten monimutkaisten sosiaalivakuutusjärjestelmien oikeuttamiseen enemmän kuin minkäänlaisen radikaalin perustulon kaltaisen universaalien jakoperiaatteen oikeuttamiseen. Teorialle resurssien tasa-arvosta ihmisten taloudellinen tukeminen siinä määrin, että se mahdollistaisi esimerkiksi valinnan olla tekemättä työtä, on suhteellisen vieras ajatus. Dworkinin teoria vastustaa ajatusta, että 'uutterilta' ihmisiltä verotuksen muodossa siirrettäisiin tuloja ihmisille, jotka ovat esimerkiksi vapaasti valinneet olla tekemättä töitä. Toisaalta kuitenkin Dworkinin ajattelu on tulkittavissa siten, että ihmisen tulee saada kompensatio vakuutusjärjestelmän kautta kohdatessaan riskejä, joihin ei itse ole voinut vaikuttaa. Tällaisiksi riskeiksi voisi perustellusti ajatella myös globaalin markkinatalouden kriisit ja heilahtelut, joiden vaikutuksesta ihminen saattaa menettää palkkatyöasemansa. Tällaisen kollektiivisen vakuutuksen lanseeraamista Dworkin perustelee sillä, että jokainen vakuuttaisi itsensä ideaalitulanteessa tällaisten riskien varalta. Se, että millaiset jakoperiaatteet vakuutusjärjestelmä sisältäisi, onkin vaikeampi kysymys. Ensinnäkin Dworkin ei näe mielekkäänä ratkaisua, että työteliäät ihmiset joutuisivat kustantamaan vähemmän työteliäiden elintason. Toisekseen Dworkin katsoo, että riskejä ottamalla saavutettuja voittoja ei ole mielekästä joutua jakamaan muiden kanssa.

Kolmanneksi Dworkin korostaa vastuuta valinnoista. Tämä erityisesti tekee ongelmalliseksi universaalit sosiaalietuudet, koska ajattelun mukaan esimerkiksi vapaaehtoisesti vähemmän työtä tekevän tulee itse kantaa riskit, jotka aiheutuvat vähemmästä panostuksesta elintason turvaamiseen. Henkilökoh-
taisen vastuun korostamisesta huolimatta Dworkinin ajattelua ei tule ymmärtää siten, että hän painottaisi vain tasa-arvoista resurssien jakoa alkutilanteessa. Ymmärrän Dworkinin ajattelun siten, että se tuo vakuutusjärjestelmän nimenomaan turvaamaan resurssien tasa-arvoa myös alkutilannetta seuraaviin tilanteisiin. Keskeinen argumentti vakuutusjärjestelmän puolesta on se, että ihmiset eivät niin sanotussa alkutilanteessa tiedä esimerkiksi mahdollisista fyysisistä tai psyykkisistä rajoitteistaan ja lahjakkuuksiensa tai taitojensa haluttavuudesta markkinoilla. Tämän vuoksi jokainen valitsisi tilanteessa vakuutuksen tulevien tilanteiden varalle. Tulkitseen vakuutusjärjestelmän Dworkinin ajattelussa instrumentiksi, jolla pyritään poistamaan resurssien epätasa-arvoa, joka johtuu ihmisten kontrollin ulkopuolella olevista syistä.

4.3 Senin kykenevyyslähestymistapa

Päätän luvun oikeudenmukaisuudesta Amartya Senin oikeudenmukaisuusajattelun pääpiirteiden esittelyyn. Sen tunnetaan myös taloustieteilijänä ja hänelle myönnettiin Nobelin taloustieteen palkinto vuonna 1998. Sen toimii filosofian ja taloustieteen professorina Harvardin yliopistossa. Esittelen Senin ajattelua oikeudenmukaisuudesta perustuen hänen teokseensa 'Idea of Justice' vuodelta 2009. Kuten jo aiemmin kirjoitin, keskeinen ero Senin oikeudenmukaisuusajattelussa verrattuna Dworkiniin ja Rawlsiin on siinä, että Sen edustaa ajattelullaan koulukuntaa, joka keskittyy reaalisten järjestelmien tuottaman oikeudenmukaisuuden tarkasteluun ja kehittämiseen. Toinen keskeinen ero on, että Sen ei edusta resurssien tasa-arvon näkökulmaa kuten Dworkinin ja jossain määrin myös Rawlsin voidaan katsoa edustavan. Senin lähestymistapa oikeudenmukaisuuteen on *capability approach*, jonka sisältöä avaan edempänä. Käytän sanasta *capability* suomennosta kykenevyys, vaik-

---

ka se ei täysin onnistuneesti käsitettä kuvaakaan

Sen kirjoittaa (2009, *ix*) kirjan alkusanoissa teoriansa oikeudenmukaisuudesta kuvaavan oikeudenmukaisuutta hyvin laajassa merkityksessä, pyrkien kirkastamaan, kuinka voidaan ryhtyä ratkaisemaan kysymyksiä oikeudenmukaisuuden lisäämisestä ja epäoikeudenmukaisuuden poistamisesta. Hän jatkaa (mt.) keskittyvänsä edellä mainittuihin ongelmiin eikä vastaamaan kysymykseen täydellisestä oikeudenmukaisuudesta. Tämä tuo Senin edellä käsitellyjä teorioita lähemmäs konkretiaa. Rawls ja Dworkin luovat teorioissaan täydellisten oikeudenmukaisten järjestelmien reunaehdoja ja kiinnittävät huomionsa keskeisesti oikeudenmukaisiin menettelytapoihin ja rakenteisiin. Sen korostaa (2009, 9) lähtökohtaisten kysymyksenasetteluiden tärkeyttä teorian kannalta ja esittää, että tulee kysyä, kuinka oikeudenmukaisuutta voitaisiin edistää kysymyksen, millainen olisi täydellisen oikeudenmukainen instituutio sijaan. On syytä kuitenkin korostaa, että Sen (2002, 18) kyllä myöntää instituutioiden ja reunaehtojen tärkeyden sen suhteen, että mitä todella tapahtuu, mutta hän ei pidä mielekkäänä jättää tarkastelua sille tasolle.

Sen jatkaa (2002, 20) erilaisten oikeudenmukaisuustasojen eron esiintuomista intialaisen oikeustieteen klassisella esimerkillä sanskritinkielisistä käsitteistä *niti* ja *nyaya*. Molemmat käsitteet tarkoittavat klassisessa sanskritissa oikeudenmukaisuutta, mutta *niti* tarkoittaa organisaatioiden oikeellisuutta kun taas *nyaya* tarkoittaa laajaa ymmärrystä toteutuneesta oikeudenmukaisuudesta. Sen jatkaa korostamalla, että organisaatioiden, sääntöjen ja instituutioiden oikeudenmukaisuus tulee arvioida laajamalla perspektiivillä, jonka *nyaya* sisältää. Sanskritinkielinen esimerkki korostaa eroa mielenkiintoisella tavalla ja antaa sille historiallista painoarvoa. Kyseessä ei siis todellakaan ole pelkästään länsimaisen tieteen sisäinen koulukuntakiista vaan eri tavoilla tarkastella oikeudenmukaisuutta on ilmeisen pitkä historia. Osittain tämän lähtökohtaisen eron vuoksi Senin esitystapa eroaa ratkaisevasti Dworkinista ja Rawlsista. Hän ei esitä ajatteluaan lähtien liikkeelle hypoteettisesta alkutilanteesta rakentaen sen varaan oikeudenmukaisuuden reunaehdoja. Tämä piirre tekee Senin idean karkean esittelyn haastavaksi, mutta pyrin esittelemään Senin kykenevyys-lähestymistavan, koska se on mielenkiintoinen aiheeni kannalta ja Senin ajattelun keskiössä.

Tarkastellessa ihmiselämän luonnetta tulee huomiota kiinnittää vapauksiin, jotka mahdollistavat valinnat erilaisten elämien välillä. Ei tule keskittyä tarkastelemaan vain sitä, mitä onnistutaan tekemään vaan huomiota tulee kiinnittää myös niihin vapauksiin, joita meillä todella on valitessamme erilaisten elämien välillä. Vapaus valita elämän suunta saattaa merkittäväällä tavalla vaikuttaa hyvinvointiimme. Mahdollisuus järkeillä ja valita on merkittävä osa elämää. Emme ole velvollisia tavoittelemaan pelkästään omaa hyvinvointiamme vaan se on meidän itsemme päätettävissä mihin pyrkimme elämässä. Ei tarvitse olla esimerkiksi Gandhi tai Nelson Mandela tiedostaakseen, että elämässä voi olla erilaisia pyrkimyksiä ja tavoitteita kuin pelkästään määrätietoinen oman hyvinvoinnin tavoittelu. Vapaudet ja kykenevyyydet, joita meillä on, voivat olla myös arvokkaita ja lopulta me itse päätämme, miten vapautta käytämme. (Sen 2009, 18–19.) Vapauksien, omanlaisen elämän valitseminen ja kykenevyyydet ovat oleellisia osia Senin esityksessä oikeudenmukaisuudesta. Ne myös synnyttävät heti ajatuksen, voisiko vahva perustulo edesauttaa esimerkiksi ihmisten todellista valinnan vapautta elämänsä suhteen ja helpottaa omien kykenevyyksien hyödyntämistä. Sen syventyy aiheeseen luvussa 'Lives, freedoms and capabilities', joka löytyy teoksen kolmannesta osasta 'Materials of justice'.

Vapaus on arvokasta sen vuoksi, että se mahdollistaa elämään omien mieltymysten mukaan ja edistää haluamiamme päämääriä. On tärkeää kuitenkin huomioida vapauden kaksi erilaista näkökulmaa, mahdollisuusnäkökulma (*opportunity aspect*) ja prosessinäkökulma (*process aspect*). Mahdollisuusnäkökulma keskittyy taitavuuteen saavuttaa haluttu päämäärä välittämättä prosessista, jonka kautta päämäärä saavutetaan. Prosessinäkökulma pitää tärkeänä valinnan prosessia eli esimerkiksi sitä, että todella itse valitaan päämäärä eikä esimerkiksi päädytä johonkin jonkin muun tahon asettamien pakkojen vuoksi. (2009, 228.) Sen jatkaa (2009, 229) eron avaamista kuvaamalla kolmea erilaista tilannetta. Kuvauksen lähtökohta on se, että eräänä sunnuntaina Kim päättää viettää illan kotona. Ensimmäisessä tilanteessa Kim onnistuu tekemään juuri siten kuin oli suunnitellut (*tapaus a*). Toisessa tilanteessa vahvasti aseistetut korstot sekaantuvat Kimin elämään raahaten hänet ulos ja heittäen hänet katuojaan (*tapaus b*). Kolmannessa

---

tilanteessa korstot käskevät rangaistuksen uhalla Kimin pysyä kotona sunnuntain ajan (*tapaus c*). Sen (mt.) purkaa esimerkkiä kirjoittamalla, että *tapauksessa b* Kimin vapauteen vaikutetaan vahvasti. Hän ei onnistu tekemaan mitä haluaisi, ja hänen valinnanvapautensa on myös menetetty. Tama tarkoittaa sitä, että vapauden sekä prosessi- että mahdollisuusnakokulmaa loukataan. Esimerkin *tapaus c* loukkaa myös selvästi prosessinäkökulmasta tarkasteltuna Kimin vapautta. Sen (mt.) esittä mielenkiintoisen kysymyksen siitä, että loukkaako *tapaus c* Kimin vapautta mahdollisuusnakokulmasta, koska Kim olisi joka tapauksessa pysytellyt illan kotona. Sen vastaa, että mikäli mahdollisuusnäkökulma ymmarretaan kapeasti, niin silloin *tapaus a* ja *tapaus c* ovat yhtäläisiä, koska lopputulos on molemmissa sama. Hän (mt. 230) kuitenkin esittä, että mahdollisuusnäkökulma tulisi ymmartta laajemmin ja muodostaakin erottelun kulminaatio-lopputuloksen (*culmination outcome*) ja kokonaisvaltaisen-lopputuloksen (*comprehensive outcome*) välille. Kulminaatio lopputuloksen näkökulmasta keskitytaan ikaan kuin vain siihen, mihin tilanne päätyy. Tällöin vaihtoehtojen olemassaolo ja valinnanvapaus näyttäytyvät jossain määrin epäolennaisina – kokonaisvaltaisen lopputuloksen huomioidessa myös tavan, jolla tilanteen päätökseen tullaan. Sen (mt.) kirjoittaa taman eron ymmärtämisen olevan keskiössä, kun ryhdytaan tarkastelemaan vapauden perusidean sijaan sen erityisempiä muotoja, kuten kykenevyys-lähestymistapaa.

Sen kirjoittaa (2009, 231), että toisin kuin resurssi- tai utilitarismi-perusteisissa lähestymistavoissa, yksilön etu arvioidaan vapaus-perusteisessa kykenevyys-lähestymistavassa sen mukaan, kuinka hyvät mahdollisuudet yksilöllä on tehdä elamassaan arvokkaina pitamiaan asioita. Eli ihmisen edun katsotaan olevan sitä heikompi kuin toisen, mikäli hänellä on vähemmän mahdollisuuksia eli todellista valinnanvapautta saavuttaa haluamiaan asioita. Sen korostaa (mt., 232), että kykenevyys-lähestymistapa kiinnittä keskeisen huomion mahdollisuuksien epätasa-arvoon sosiaalista vääryyttä arvioitaessa, mutta se ei itsessaan tarjoa mitään tiettyä politiikkaratkaisua. Kykenevyys-lähestymistavan näkökulmasta suoritettu arviointi ei tarkoita sitä, että sitouduttaisiin täydelliseen mahdollisuuksien tasa-arvoon pyrkivaan sosiaalipolitiikkaan. Kykenevyys-lähestymistapa keskittyy ihmiselamaan. Se

---

ei keskity vain elämästä irrallaan oleviin mukavuuksiin, kuten tavaroihin tai tuloihin joita ihmisellä voi olla hallussaan. Lähestymistapa esittää keskittymistä elämisen apuvälineiden sijaan elämän todellisiin mahdollisuuksiin. (Mt., 233.) Seuraavassa esittelen valikoiman mielestäni kuvaavia esimerkkejä, joiden avulla Sen pyrkii tukemaan teesejään vapaudesta ja kykenevyydestä.

Sen (2009, 235) pyrkii kumoamaan kykenevyys-lähtökohtaa vastaan esitetyn kritiikin, jonka mukaan vaihtoehdot ja toteuttamatta jääneet mahdollisuudet eivät olisi tärkeitä. Tämän kaltaisen ajattelutavan hän tiivistää muotoiluun, että elämä koostuu niistä asioista, jotka tapahtuvat eikä niistä, jotka olisivat voineet tapahtua. Sen (mt., 237) esittelee nälkiintymisesimerkin avulla, miksi hänen mielestään myös vaihtoehdot ovat oleellisia eikä pelkästään lopputulos. Hän kirjoittaa, että vapaaehtoisesti nälkälakossa esimerkiksi poliittisista tai uskonnollisista syistä oleva voi olla yhtä nälkiintynyt ja aliravittu kuin nälänhädän uhri eli heidän tilanteensa voi olla hyvin samankaltainen tarkasteltaessa aliravitsemusta. Sen (mt.) väittää, että hyväosaisen ihmisen, joka valitsee paastoavansa, kykenevyys on suurempaa kuin ihmisen, joka on vastentahtoisesti aliravittuna, johtuen esimerkiksi köyhyydestä tai hädästä. Tämä esimerkki kuvaa mielestäni hyvin eroa aiemmin esiteltyjen käsitteiden kulminaatio-lopputulos ja kokonaisvaltainen-lopputulos välillä.

Käytännöllisemmälle ja yhteiskunnallisemmalle asteelle Sen (2009, 241–243) vie ajatteluaan kirjoittaessaan arvioinnista ja julkisesta perustelusta sekä keskustelusta. Hän (mt.) kirjoittaa, että esimerkiksi Intiassa nimenomaan julkinen keskustelu ja perustelu auttoi tietynlaisten vapauksien merkityksen kasvussa liittyen sukupuolten välillä vallitsevan epätasa-arvon purkamiseen. Hän esittää, että naissukupuolen vapauden lisäämiseksi Intian kaltaisessa yhteiskunnassa ei riitä yksilön henkilökohtainen asioiden arviointi vaan tarvitaan myös julkista keskustelua ja agitaatiota. Sen (mt.) korostaa julkisen arvioinnin ja valinnan sekä kykenevyyksien yhteiskunnallisen puntaroinnin tärkeyttä. Hän (mt.) jatkaa kirjoittamalla, että julkinen keskustelu vaikuttaa eri valintojen ja kykenevyyksien arvostukseen. Tätä hän (mt.) ei katso ongelmaksi lähestymistavan mielekkyyden kannalta. Sen (mt.) nimenomaan korostaa, että kykenevyys-lähestymistapa on täysin yhteensopiva osittaisrat-

---

kaisujen ja rajallisten ratkaisujen kanssa. Tärkein tehtävä nimenomaan on hänen (mt.) mukaansa saada asiantilat verrattaen paremmaksi ja se saavutetaan yksilöllisen ja julkisen arvioinnin kautta. Tämä on Senin (mt.) mielestä mielekkäämpää kuin pakonomaisesti arvioida ja vertailla kaikkia mahdollisia vaihtoehtoja.

Voidaan ajatella, että vapaus ja vapauden käsitteestä kumpuava kykenevyys ovat Senin ajattelussa keskeiset käsitteelliset elementit. Koherentin kokonaiskuvan saaminen Senin ajattelusta on kuitenkin haastavaa liittyen mielestäni keskeisesti jo mainittuun seikkaan siitä, että Sen ei edusta transsendentaalista institutionalismia vaan keskittyy reaalisiin järjestelmiin. Tällä tarkoitan sitä, että esimerkiksi Rawlsin ja Dworkinin edustaessa aiemmin mainittua, tekee se heidän teorioidensa pääperiaatteiden esittelemisestä helpompaa, koska he lähtevät liikkeelle nimenomaan lähtökohtaisten periaatteiden muotoilusta. Seuraavassa luvussa pyrin kuitenkin kirjoittamaan yhteenvedoa kaikista käsittelemistäni teorioista ja nostamaan esiin niiden keskeisimmät elementit.

4.4 Yhteenvedoa teoriasta

Yllä esiteltyt kolme erilaista teoreettista esitystä oikeudenmukaisuudesta ovat tutkielmani keskiössä. Tähän saakka olen pyrkinyt pysymään varsinaisten tekstien tarjoamassa materiaalissa. Tietenkin myös aiemmat teoriaesittelyluvut sisältävät omia valintojani, ja on selvää, että mikään teksteistä tehty konstruktio ei voi täysin tehdä oikeutta alkuperäisille teksteille. Lisäksi paikoin olen esimerkkien avulla yrittänyt avata joitain merkityksiä. Tavoitteeni on kuitenkin pääsääntöisesti ollut esitellä tekstien keskeiset ajatukset mahdollisimman neutraalisti ja objektiivisesti.

Tässä luvussa otan itselleni vapauden suhtautua teorioihin tulkinnallisemmin. Vertailen esiteltyjä teorioita keskenään ja listaan niiden keskeisiä käsitteitä sekä käsitteille annettuja sisältöjä ja määritelmiä. Tämän lisäksi muotoilen teorioista löytyviä erilaisia periaatteita ja teesejä hyvinkin tiiviiseen muotoon. Tiivistetyt periaatteet mahdollistavat teorioiden sisältöjen

---

tarkastelemisen esimerkiksi suhteessa sosiaalipolitiikkaan tai sen erityisalueisiin. Pyrin kuitenkin toimimaan johdonmukaisesti ja systemaattisesti siten, että muodostetut periaatteet ovat mielekkäitä suhteessa alkuperäisteksteissä esitettyihin ajatuksiin. Kehotan lukijaa tässä kohtaa kuitenkin erityiseen kriittisyyteen, edellisten lukujen yksityiskohtaisempien esittelyiden muistelemiseen tai tulkintojeni tarkasteluun suhteessa alkuperäisteksteihin. Tiivistän teorioiden pääajatuksia ensin yksittäin ja tämän jälkeen käsittelen niitä yhtäaikaisesti jolloin myös listaan keskeiset periaatteet ja käsitteet. Tässä vaiheessa viitataan alkuperäislähteisiin vain, kun katson sen erityisen tarpeelliseksi. Luku sisältää väistämättä myös toistoa suhteessa edellisiin, mutta se on välttämätöntä suoritettaessa tiivistystä ja tulkintaa. Rakennan tämän osion nimenomaan sosiaalipolitiikan näkökulmasta ja näin ollen moni esimerkiksi filosofisesti mielenkiintoinen seikka saattaa jäädä tiivistysten ulkopuolelle.

John Rawls rakentaa teoriassaan oikeudenmukaisuudesta ideaalia oikeudenmukaisesta yhteistyöjärjestelmästä, jota voidaan nimittää esimerkiksi yhteiskunnaksi. Tulkitsen, että teorian keskiössä on nimenomaan yhteiskunnan perusrakenteiden oikeudenmukaisuus. Rawlsin lähtökohtana on hypoteettinen neuvottelutilanne, joka johtaisi oikeudenmukaisten periaatteiden syntyyn. Neuvottelutilanteessa keskeisiä käsitteitä ovat tietämättömyyden verho (*veil of ignorance*) ja alkuperäinen tila (*original position*). Ajatuksena on, että henkilöt tekevät sopimuksen tietämättömyyden verhon takana ollessaan samalla niin sanotussa alkuperäisessä tilassa. Idea perustuu siihen, että kuvatuissa tilanteissa neuvottelijat eivät tiedä mitään omista tai toistensa todellisista asemista tai pyrkimyksistä ja näin ollen päätyvät oikeudenmukaisiin yhteistyöjärjestelmän periaatteisiin. Kuvattu lähtökohta teorian rakentamisessa liittyy John Rawlsin ajattelun osaksi yhteiskuntasopimusajattelun perinnettä. Rawls itse korostaa teorian ideaalisuutta ja tilanteen historiatomuutta. Mielestäni lähtökohta on kiinnostava, vaikkakin se on utopistinen. Oikeudenmukaisuuden kaksi periaatetta, joihin neuvottelutilanne johtaa ovat:

- 1) Jokaisella ihmisellä on sama kumoamaton oikeus tarkoituksenmukaiseen joukkoon tasavertaisia perusvapauksia. Näiden yksilön vapauksien tulee olla yhteensovitettavissa kaikille yhteisten vapauksien kanssa.

---

ii) Sosiaalisten- ja taloudellisten epätasa-arvoisuuksien tulee täyttää kaksi ehtoa. Ensinnäkin niiden täytyy olla yhteydessä toimiin ja aseisiin, jotka ovat avoinna kaikille mahdollisuuksien tasa-arvon nimissä. Toisekseen näiden epätasa-arvoisuuksien tulee sellaisina tuottaa suurin mahdollinen suhteellinen hyöty yhteiskunnan heikko-osaisimmille.

Rawlsin teorian oikeudenmukaisuuden kaksi periaatetta ovat laajasti tunnettu ja ne ovat myös oman työni kannalta Rawlsin teorian keskeisintä antia. Periaatteita voi avata siten, että erittelee niiden komponentteja ja järjestystä. Varsinaisen teorian kannalta on oleellista, että periaatteet täyttyvät juuri annetussa järjestyksessä, mutta periaatteista voi poimia myös erillisiä kietytyneitä elementtejä oikeudenmukaisuudesta. Ehkä maineikkain momentti on ”eroperiaatteenä” (*difference principle*) tunnettu osa eli se, että epätasa-arvoisuuksien tulee aina tuottaa suurin mahdollinen suhteellinen hyöty yhteiskunnan heikko-osaisimmille. Myös vapauden käsite on erottamaton osa Rawlsin ajattelua. Teoria edellyttää joukkoa yksilön perusvapauksia, jotka tulee olla yhteensovittavissa kaikille yhteisten vapauksien kanssa. Varsinaisena oikeudenmukaisuuden toteutumisen aineksena Rawlsin teoriassa ovat ensisijaiset hyvät (*primary goods*), jotka hän jakaa edellä esiteltyihin viiteen luokkaan. Tässä yhteydessä mainittakoon erityisesti liikkumisen ja ammatinvalinnan vapaus moninaisten vaihtoehtojen vallitessa, jotka sallivat erilaisten päämäärien tavoittelun sekä niiden arvioinnin ja vaihtelemisen. Lisäksi mainittakoon ansiot ja varaus tarkoittaen keinoja, joita yleisesti erilaisten päämäärien saavuttamiseksi tarvitaan. Mainitut ensisijaiset hyvät, jotka ovat kiinteässä yhteydessä vapauksiin ja oikeuksiin, voidaan tulkita tarkoittavan, että ihmisellä tulee olla mahdollisuus varioida elämäänsä, muuttaa arvostuksiaan ja pyrkiä vaihteleviin päämääriin siten, että yhteiskunnan perusinstituutiot tarjoavat keinoja ja turvaavat mahdollisuuden tavoitella päämääriä esimerkiksi turvaamalla minimitoimeentulon ihmisille. Keinoilla Rawls epäilemättä tarkoittaa muitakin asioita kuin pelkästään rahallisia resursseja, mutta rahalliset resurssit ovat oleellinen osa keinovalikoimaa. Sosiaaliturvan ja yleisemmin sosiaalipolitiikan näkökulmasta tarkasteltuna tällaiset vapaus- ja oikeusperiaatteet sekä ensisijaisten hyvien jakautuminen edellyttäisivät järjestelmiä, jotka tukevat etuuksien muodossa ihmisen pyrkimyksiä

---

erilaisiin päämääriin ja sallii pyrkimysten muuntumisen. Eroperiaate puolestaan hyvin selkeästi edellyttää vähintään minimitoimeentulon turvaamista kaikille ja Rawls (kts. esim. Rawls 1988, 162–167) itsekin kirjoittaa sen suoraan auki teoriassaan. Oikeudenmukaisuus mitallistuu teoriassa ensisijaisten hyvien kautta.

Yleisesti tunnettu ajatus mahdollisuuksien tasa-arvosta on myös oleellinen osa Rawlsin oikeudenmukaisuusperiaatteita. Se on toinen ehto, jonka vallitsevien sosiaalisten- ja taloudellisten epätasa-arvoisuuksien tulee täyttää. Oleellista on huomioida se, että Rawls ei tavoittele teoriallaan puitteita, jotka synnyttäisivät sosiaalisen- ja taloudellisen tasa-arvon. Teoria sallii epätasa-arvon, kunhan se täyttää edellä mainitut kaksi ehtoa. Rawlsin yhteydessä mahdollisuuksien tasa-arvo tulee mielestäni tulkita kiinteässä yhteydessä ensimmäiseen oikeudenmukaisuusperiaatteen sekä toisen periaatteen muuhun sisältöön. Tähän kiinnitän erityistä huomiota sen vuoksi, että ajatuksella mahdollisuuksien tasa-arvosta saatetaan viitata myös toisenlaiseen traditioon, jossa se voidaan ymmärtää keskeisenä lähtötilanteena, jonka jälkeen yksilöt ovat itsenäisesti vastuussa omasta suoriutumisestaan.

Rawlsin teoria on helposti tunnistettavissa nimenomaan transsendentaalisen institutionalismin koulukuntaa edustavaksi. Se keskittyy ennen kaikkea esittämään, millaset olisivat täysin oikeudenmukaiset yhteiskunnan perusrakenteet ja instituutiot. Teesinsä hän rakentaa perustuen siihen, että edellä kuvatussa neuvottelutilanteessa päädyttäisiin tilannetta seuraaviin oikeudenmukaisuuden periaatteisiin. On mahdollista ajatella, että Rawlsin ajattelu edustaa resurssilähtöistä ymmärrystä oikeudenmukaisuudesta. On kuitenkin syytä huomioida, että hänen käsitteensä ensisijaiset hyvät on merkityssisällöltään huomattavasti esimerkiksi rahaa tai yleisemmin vaurautta laajempi. Mielestäni Rawlsin teoriassa etenkin sosiaaliturvan näkökulmasta on huomiota-arvoista myös se, että hän käy keskustelua myös ryhmistä. Eroperiaatteen sisältämä huomio yhteiskunnan huono-osaisimmista viittaa hyvin selkeästi kollektiiviin ja se on mahdollista tulkita esimerkiksi luokaksi. Yksilön oikeudet ja vapaudet ovat Rawlsin ajattelussa erittäin merkittävässä osassa, mutta teoria ei ole sokea erilaisissa asemassa oleville ryhmille. Tutkielmani kannalta keskeisiä käsitteitä ja momentteja Rawlsin teoriassa ovat: *perusvapaudet*

---

ja -oikeudet, yhteiskunnan perusrakenteet- ja instituutiot, tietämättömyyden verho, alkuperäinen tila, ensisijaiset hyvät, eroperiaate, yhteiskunnan huono-osaisimmat, mahdollisuuksien tasa-arvo ja toimeentulo.

Ronald Dworkinin oikeudenmukaisuusajattelun lähtökohta on resurssien tasa-arvo. Teoria edustaa huomattavasti yksiselitteisemmin resurssilähtöistä käsitystä oikeudenmukaisuudesta kuin esimerkiksi Rawlsin ajattelu. Dworkin hylkää hyvin selkeästi teorian muodostuksessa esimerkiksi hyvinvoinnin käsitteen sen ollessa merkityssisällöltään hänen mukaansa epäselvä ja subjektiivinen. Rawlsin tapaan Dworkin edustaa myös transsendentaalia institutionalismia, sillä hän rakentaa teoriassaan ideaaleja reunaehtoja, joiden hän argumentoi turvaavan resurssien tasa-arvon. Dworkinin argumentointi rakentuu hypoteettisen huutokauppaesimerkin ja sitä seuraavan hypoteettisen vakuutusjärjestelmän varaan. Huutokaupan ja vakuutuksen ideat olen selittänyt tarkemmin edellä. Voidaan ajatella Dworkinin rakentavan huutokauppaesimerkin varaan hyvin keskeisen teesinsä siitä, että ihmisen tulee kantaa vastuu aktualisoituvista riskeistä, joihin hän on voinut valinnoillaan vaikuttaa. Hypoteettisen vakuutuksen Dworkin tuo teoriaansa tukemaan teesiänsä siitä, että ihmisen ei tule kantaa vastuuta riskeistä, joihin hän ei ole voinut valinnoillaan vaikuttaa. Nämä kaksi yksinkertaista teesiä ovat ehdottomasti Dworkinin ajattelun perusta.

Käsitteet mahdollinen tuuri (*optional luck*) ja mielivaltainen tuuri (*brute luck*) kytkeytyvät edellä esiteltyihin teeseihin. Mahdollisen tuurin käsite kuvaa laskelmoidun ja harkitun 'pelaamisen' tuloksia. Oleellista on huomioda, että mahdollisen tuurin vaikutukset kuuluvat yksilölle itselleen, olivat ne sitten yksilön resurssien kannalta positiivisia tai negatiivisia. Mielivaltaisen tuurin käsite kuvaa tilanteita, joihin yksilö ei ole voinut vaikuttaa. Yksilö ei ole velvoitettu jakamaan mahdollisen tuurin myötä saavutettuja resursseja huonommassa asemassa oleville. Dworkin argumentoi hyvin selkeästi, että sellainen ei olisi oikeudenmukaista. Vakuutusjärjestelmä vastaa mainittujen käsitteiden problematiikkaan. Yksinkertaistetusti se perustuu ajatukselle, että ideaalitulanteessa kaikki ihmiset ottaisivat vakuutuksen tiettyjen riskien varalle. Todellisessa maailmassa kaikki eivät kuitenkaan ota vakuutusta, mutta tämän ottamatta jättämisen Dworkin katsoo selittyvän olosuh-

---

teilla, joihin ihmiset eivät ole voineet vaikuttaa. Näin ollen Dworkin esittää, että vakuutusjärjestelmä tulee lanseerata pakollisena. Vakuutusjärjestelmän kautta esimerkiksi synnynnäisesti sokea yksilö olisi oikeutettu kompensatioon. Oleellista ei ole mielestäni se, että millaisissa tilanteissa yksilö on oikeutettu kompensatioon ja millaisissa ei. Keskeistä on teorian perusajatus yksilön vastuun korostamisesta ikään kuin jonkinlaisena universaalina normina.

Tasa-arvon käsitteen olleessa teorian otsakkeena on siihen syytä kiinnittää erityistä huomiota. Resurssien tasa-arvolla Dworkin tarkoittaa minkä tahansa resurssien tasa-arvoista yksityisomistusta. Hän kuitenkin jättää tarkastelun ulkopuolelle esimerkiksi poliittisten voimien tarkastelun, vaikka nekin sisältyvät hänen ymmärrykseensä resurssin käsitteestä. Tasa-arvo määrittyy teoriassa ideaalina esimerkiksi hypoteettisessa lähtötilanteessa huutokauppaesimerkin kohdalla. Tilanteessa 'ostomerkit' jaetaan kaikkien kesken tasan ja kukin käyttää ne haluamallaan tavalla. Ratkaisevaa on kuitenkin se, että pelkkä lähtötilanteen tasa-arvo ei riitä Dworkinille. Hänen teoriansa resurssien jakautumisesta edellyttää vahvasti markkinoita, mutta hän ei tarkoita sitä, että tasa-arvoisen lähtötilanteen jälkeen markkinamekanismi riittäisi ylläpitämään tyydyttävää tilannetta resurssien tasa-arvoisen jakautumisen suhteen. Esiteltyä vakuutusjärjestelmää hän esittää ikään kuin tasa-arvoa ylläpitäväksi instrumentiksi. Vapauden käsitettä on vaikea ohittaa tarkasteltaessa oikeudenmukaisuutta. Myös Dworkin keskustelee vapaudesta, mutta hän liittää sen osaksi resurssien tasa-arvoa eikä keskustelee siitä tasa-arvon kanssa konfliktissa olevana autonomisena ideaalina.

Dworkinin teoria tarjoaa paikoin teesejä sen kummemmin perustelematta. Tällaisia ovat esimerkiksi markkinoiden edellytys ja yksilön vastuu korostaminen. Lisäksi uutteilta vähäosaisille tapahtuvan resurssienjaon hän vain toteaa epäoikeudenmukaiseksi. Korostaessaan yksilön vastuuta omista valinnoistaan Dworkinin teoria sisältää vahvaa normatiivisuutta. Tämä ehto myös rajaa ja dominoi ajattelua vahvasti. Tilanne muuttuu sekavaksi ryhdyttäessä pohtimaan tilanteita, joista yksilön tulee kantaa vastuu ja päinvastoin. Voisi kuvitella, että esimerkiksi yhteiskunnan kaltaisessa niin sanotussa avoimessa järjestelmässä olisi ajoittain hyvin vaikeaa arvioida redusoituuko jonkin ris-

---

kin aktualisoituminen yksilön suorittamaan valintaan tai ratkaisuun, johtuuko se jostain muusta vai vaikuttaako esimerkiksi olosuhteet ratkaisevasti yksilön valintaan. Teoria tekee kuitenkin mielestäni oleellisen kontribuution oikeudenmukaisuuskeskusteluun pyrkimällä luomaan puitteita resurssien tasa-arvoiselle jakautumiselle rajoittumatta alkutilanteeseen. Keskeisiä käsitteitä ja momenteja Dworkinin teoriassa resurssien tasa-arvosta ovat *tasa-arvo*, *resurssi*, *vapaus*, *mahdollinen tuuri*, *mielivaltainen tuuri*, *resurssien jako*, *kompensaatio*, *yksilön vastuu ja vakuutus*.

Amartya Senin oikeudenmukaisuusajattelu on lähtökohdiltaan hyvin erilainen verrattuna aiemmin esiteltyihin. Ensinnäkin Sen keskittyy reaalisten järjestelmien tuottaman oikeudenmukaisuuden tarkasteluun sen sijaan, että hän kehittäisi ideaalia täydellisen oikeudenmukaisista rakenteista ja instituutioista. Toisekseen Senin argumentointi on vapaus-perusteista — hän ei keskity esimerkiksi resurssiin vaan vapauten ja kykenevyyteen (*capability*) vapauden erityismuotona. Mielestäni erityisesti nämä seikat erottavat Senin Rawlsista ja Dworkinista ja vaikuttavat suuresti koko argumentoinnin esitystapaan. Johtuen siitä, että Sen ei kehitä ideaalijärjestelmää hänen ajattelunsa kykenee tunnistamaan myös kompromissit ja osittaisratkaisut. Senin esitystavasta johtuen myös teorian pääelementtien tunnistaminen ja poimiminen on haastavampaa, koska hän ei kirjoita johdonmukaista ideaa kokonaisuudesta, ja huolimatta siitä, että hän ikään kuin keskittyy vallitsevaan todellisuuteen, niin hän silti välttää esittämästä konkreettisia politiikkaratkaisuja.

Ehdottoman oleellista Senin ideassa oikeudenmukaisuudesta on vapauden käsitteen purkaminen ja määrittely. Aluksi hän erittelee esimerkin kautta vapauden käsitteen mahdollisuus- ja prosessinäkökulmiin (*opportunity & process aspects*). Mahdollisuusnäkökulma keskittyy taitavuuteen saavuttaa päämäärä kiinnittämättä huomiota prosessiin ja prosessinäkökulma puolestaan korostaa esimerkiksi valintaa, jonka myötä lopputulokseen on päädytty. Sen jatkaa erittelyä jakaen vapauden mahdollisuusnäkökulman kulminaatio-lopputuloksen (*culmination outcome*) ja kokonaisvaltaisen-lopputuloksen (*comprehensive outcome*) kategorioihin. Kokonaisvaltaisen-lopputuloksen vapauden mahdollisuusnäkökulma kiinnittää huomion myös prosessiin, jonka myötä

---

lopputulokseen päädytään herkistyen esimerkiksi sille, onko tilanteeseen päädytty ilman ulkoisia pakotteita. Tällainen vapauden käsitteen eritteleminen on oleellista hahmotettaessa kykenevyyden (*capability*) käsitettä.

Kykenevyyden käsite on Senin oikeudenmukaisuusajattelun ydin. Se on asia, jonka asteen suuruudella tai jonka määrällä oikeudenmukaisuuden toteutumista voidaan hänen teoriansa tarjoaman ymmärryksen perusteella tarkastella. Kykenevyyden käsite on Senin ajattelussa vapauden erityismuoto. Kykenevyys lähestymistapa (*capability approach*) keskittyy ihmisen todellisiin mahdollisuuksiin. Todellisten mahdollisuuksien merkityksen ymmärtämistä helpottaa aiemmin esiteltyt eri näkökulmat tarkastella vapautta. Yksilön etu arvioidaan vapaus-perusteisessa kykenevyys-lähestymistavassa sen mukaan, kuinka hyvät mahdollisuudet yksilöllä on tehdä elämässään arvokkaina pitämiään asioita. Eli ihmisen edun katsotaan olevan sitä heikompi kuin toisen mikäli hänellä on vähemmän mahdollisuuksia eli todellista valinnanvapautta saavuttaa haluamiaan asioita. Todellinen valinnanvapaus liittyy aiemmin esiteltyyn vapauden mahdollisuusnäkökulman ymmärtämiseen kokonaisvaltaisen-lopputuloksen näkökulmasta. Senin teoria suhtautuu kriittisesti hyöty- ja resurssi-perusteisiin tapoihin tarkastella oikeudenmukaisuutta. Toki teoria tunnustaa, että esimerkiksi resursseilla saattaa olla instrumentaalista merkitystä ihmisen itsensä toteuttamisen kannalta, mutta resurssien määrällä ei voi korvata kykenevyyden puuttumista. On syytä muistaa, että kykenevyys-lähestymistavan näkökulmasta voidaan tarkastella myös kollektiiveja, vaikka esimerkeissä usein puhutaan yksilöstä. Kaikkiaan Senin esitys oikeudenmukaisuudesta on suhteellisen joustava, koska sen ei lähtökohtaisesti tarvitse seurata joitain tiettyjä alussa esitettyjä rakenteellisia ehtoja. Keskeisiä käsitteitä ja momenteja teoriassa ovat *vapaus*, *vapauden mahdollisuus* ja *prosessinäkökulma*, *kykenevyys vapauden erityismuotona*, *niti* & *nyaya*.

Seuraavan grafiikan avulla pyrin havainnollistamaan käsiteltyjen teorioiden keskeisiä ulottuvuuksia ja eroja. Taulukon jälkeen tiivistän esitellyistä oikeudenmukaisuusymmärryksistä virkkeen tai kahden mittaisia periaatteita, joilla katson olevan relevanssia suhteessa sosiaalipolitiikan tarkasteluun.

	John Rawls	Ronald Dworkin	Amartya Sen
oikeudenmukaisuuden substanssi	ensisijaiset hyvät	resurssit	kykenevyyydet
ideaaliteoria vai reaali maailma	ideaaliteoria	ideaaliteoria	reaali maailma
fokuksen taso	rakenne, yksilö & ryhmät	rakenne & yksilö	yksilö & ryhmät
teorian lähtökohta	resurssi-perusteinen	resurssi-perusteinen	vapaus-perusteinen
teorian keskiössä	oikeudenmukaisuuden kaksi periaatetta (kts. s. 23)	resurssien tasavertaisuus ja yksilön vastuu	yksilöiden ja ryhmien kykenevyyden kasvattaminen

Teorioiden yhteenvedon ja keskeisten elementtien tiivistämisen jälkeen on syytä pohtia niitä suhteessa sosiaalipolitiikkaan. Ensisijaisena pyrkimyksenä on muotoilla esiteltyjen tekstien pohjalta periaatteellisia teesejä tai kiteytyksiä. Tässä kohtaa soveltamisen ja tulkinnan aste kasvaa ja muotoillut teesit etäännyvät alkuperäisistä teksteistä tekemättä niille kuitenkaan vääryyttä. Tarkoitus on muotoilla niistä kiteytyksiä, joita voidaan hyödyntää sosiaalipolitiikan alalla. Seuraavassa muotoilen niitä listamuodossa ja kunkin kiteytyksen lopuksi viitataan kenen esittelemäni teoreetikon ajatteluun kiteytys perustuu. Tässä vaiheessa on syytä korostaa, että edellä kuvatun taulukon ja tulevan listauksen voidaan ajatella olevan oleellisia sosiaalipolitiikan kannalta vain luvussa 3. asettamieni oletusten vallitessa, jotka liittyvät ideoiden tarkastelun mielekkyyteen (kts. s.26).

- I)
Toimeentulo on turvattava kaikille yhteiskunnan jäsenille. (Rawls)
- II)
Yhteiskunnallisissa päätöksissä vaihtoehtojen joukosta on valittava aina sellainen, joka tuottaa suurimman suhteellisen hyödyn heikko-osaisimmille. (Rawls)
- III)
Yksilöille on turvattava keinot, jotka mahdollistavat erilaisten päämäärien vapaan tavoittelun sekä päämäärien varioimisen. (Rawls)
- IV)
Yksilön tulee itse kantaa vastuu realisoituvista riskeistä, jotka johtuvat yksilön omista valinnoista. (Dworkin)
- V)

Yksilö on oikeutettu kompensatioon riskeistä, joiden realisoitumiseen yksilö ei ole voinut vaikuttaa. (Dworkin)

VI)
Yleinen kaikki kattava, aktivoiva ja työhön kannustava työttömyysvakuutusjärjestelmä on lanseerattava pakollisena. (Dworkin)

VII)
Yhteiskunnassa tulisi lisätä ja turvata yksilöiden ja ryhmien kykenevyyttä eli todellisia vapaita mahdollisuuksia toteuttaa itseään. (Sen)

VIII)
Resurssien jakaminen uutterilta vähemmän uutterille on epäoikeudenmukaista. (Dworkin)

IX)
Oikeudenmukaiset toimintaperiaatteet eivät riitä vaan tulee tarkastella myös sitä, millaista lopputulosta ne tuottavat. (Sen)

X)
Kaikilla tulee olla tasavertaiset mahdollisuudet tavoitella vaikutusvaltaa ja vastuullisia viranomaisasemia. (Rawls)

XI)
Resurssit ovat parhaimmillaankin vain välineitä lisätä kykenevyyttä. (Sen)

Listatut periaatteet sisältävät paljon sellaisia periaatteita ja väittämiä, joiden voidaan katsoa liittyvän läheisesti sosiaalipolitiikkaan. Hyvänä esimerkkinä voidaan mainita esimerkiksi Dworkinilta muotoiltu teesi liittyen yksilön vastuuseen riskienkannossa. Tutkielman johdannossa kuvasin kokemuksen liittyen jatko-opintotuen anomiseen, jonka yhteydessä törmäsin melko selväpiirteiseen määritelmään siitä, että opintotukijärjestelmä noudattaa tiettyjä periaatteita liittyen yksilön omaan vastuuseen mitä tulee opintotukikautausien riittävyteen. Kohtasin melko puhtaana Dworkinilta muotoilemani periaatteen ”yksilön tulee itse kantaa vastuu realisoituvista riskeistä, jotka johtuvat yksilön omista valinnoista.”. Se, että onko samaa mieltä Dworkinin kanssa vai ei, on melko epäoleennaista tässä yhteydessä. Mielenkiintoista on se, että ainakin selkeitä yhtäläisyyksiä on helppo löytää sosiaalipolitiikan käytäntöjen ja systemaattisten oikeudenmukaisuusteorioiden väliltä. Selkeää yhteyttä niiden välillä ei tietenkään ole mielekästä väittää olevan, mutta aiemmin esittelemieni oletusten mukaisesti oletan, että teoreettisella ja filosofisella keskustelulla oikeudenmukaisuudesta on oma vaikutuksensa siihen,

---

millaisia periaatteita oikeudenmukaisuudesta hyväksytään yleisesti.

Nimenomaan John Rawlsin, Ronald Dworkinin ja Amartya Senin teorioilla oletan olevan vaikutusta sosiaalipolitiikkaan, koska he ovat ajatteli-joita, joihin sosiaalipoliittisessa tutkimuksessa suhteellisen paljon viitataan, kuten edellinen luku tässä tutkielmassa osoitti. Seuraavassa luvussa hyödynnän muotoilemiani periaatteita ja ulottuvuuksia perustuloesitysten oikeudenmukaisuuskäsitysten tutkimiseen. Siinä yhteydessä en siis arvioi, että onko tarkastelluilla oikeudenmukaisuusteorioilla ollut vaikutusta perustuloesityk-siin sinänsä vaan käytän oikeudenmukaisuusteorioita erilaisina ideaaleina ja tarkastelen löytyykö perustuloesityksistä samankaltaisuutta joidenkin käsittelemieni ajattelijoiden oikeudenmukaisuusperiaatteiden kanssa. Tapa, jolla hyödynnän oikeudenmukaisuutta analyysissäni on näin ollen lähimpänä toista (kts. s.15, kategoria II) muotoilemaani kategoriaa sosiaalipolitiikan teksteistä, joissa oikeudenmukaisuuden näkökulma esiintyy.

Näen tutkielman käsitteellisellä osuudella itseisarvon, joka on myös tutkielman pääasiallinen sisältö. Näin ollen ei ole mielekästä olettaa, että kaikki tämän luvun sisältö tulisi hyödynnettyä perustuloesityksiä tarkasteltaessa. Oletan kuitenkin, että joitain yhtäläisyyksiä löytyy perustuloesitysten ja tässä luvussa esiteltyjen teorioiden välillä. Kiinnostavaa on, että kuinka puhtaana teorioiden kanssa yhteisiä periaatteita on löydettävissä. Toisaalta kiinnostavaa on myös se, että löytyykö suhteellisen konkreettisista perustuloesityksistä ”sulassa sovussa” erilaisia periaatteita oikeudenmukaisuudesta, jotka ovat teorioiden tasolla hankalasti yhdistettävissä.

---

5 Perustulo ja oikeudenmukaisuuden tavoite

Tässä luvussa vastaan kolmanteen tutkimuskysymykseeni ”Miten oikeudenmukaisuus tulee esille perustuloesityksissä?”. Oikeudenmukaisuus on edelleen tarkastelun keskiössä ja ideana on selvittää perustulomallien sisältämiä ymmärryksiä oikeudenmukaisuudesta suhteessa edellisessä luvussa saavutettuun ymmärrykseen eri oikeudenmukaisuusteoreetikkojen teksteistä. Etsin malleista joko suoria viittauksia oikeudenmukaisuuteen tai kontekstia tulkiten pyrin selvittämään, että millainen tai mikä määrittyy oikeudenmukaiseksi. Kyseessä ei siis ole varsinaisesti perustulotutkimus vaan tutkimus oikeudenmukaisuuden jäsentymisestä perustuloideoissa. Analyysi on esimerkiksiomainen testaus oikeudenmukaisuusteorioiden soveltamisesta teorialähtöisessä sisällönanalyysissa. Tutkin esiintyykö konkreettisissa sosiaalipoliittisissa ideoinneissa samankaltaisuuksia tutkimieni oikeudenmukaisuusteoreettisten tekstien kesken, pyrin kirkastamaan mikä tai millainen määrittyy perustulomalleissa oikeudenmukaiseksi ja onko mallien argumentoinnissa keskinäisiä eroja.

Eino Kuusen (1931, 15) ajatus, ”Sosiaalipolitiikassa pyritään, ainakin asianomaiset itse tavallisesti ilmoittavat siinä pyrittävän, järjestämään olosuhteet oikeuden ja kohtuuden, yhteiskunnallisen oikeudentunnon mukaan.”, sopii mielestäni hyvin analyysini tueksi. Oletan, että empiirisen aineistoni molempien perustuloesitysten taustalla olevat toimijat pyrkivät oikeuteen ja kohtuuteen perustuloehdotuksillaan. Tarkoitukseni on selvittää millaiseksi oikeus ja kohtuus niissä määrittyvät. Oletan, että keskusteluilla oikeudenmukaisuudesta saattaa olla vaikutusta myös siihen millaisia käsityksiä oikeudenmukaisuudesta tuotetaan hyvinvointivaltiollisten järjestelmien uudistamista esittävässä dokumenteissa. Tämä luku rakentuu siten, että seuraavaksi esittelen valitsemani aineiston ja analyysimenetelmän. Varsinainen analyysi seuraa aineisto- ja menetelmälukua ja johtopäätökset sisällytän analyysilukuun. Luvun lopuksi kirjoitan vielä yhteenveto-luvun, jossa pohdin analyysin löydöksiä ja mielekkyyttä kokonaisuudessaan.

5.1 Aineisto ja menetelmä

Analyysin aineiston muodostavat Vihreiden ja Vasemmistoliiton perustulomallit. Ehdotukset ovat ajankohtaisia sosiaalipoliittisia ideoita ja tässä tutkielmassa ne muodostavat esimerkin empiriasta, jota tarkastelen oikeudenmukaisuusteorioiden tarjoamien käsitteellistysten avulla. Tarkoitukseni on esimerkinomaisesti palauttaa pääasiallisen tutkimustehtäväni eli käsiteanalyysin anti lähemmäksi konkreettista sosiaalipoliittista keskustelua. Käytän perustuloesityksiä esimerkkeinä materiaalista, jota voidaan tutkia oikeudenmukaisuusteorioiden näkökulmasta.

Perustuloesitykset olen valinnut aineistoksi erinäisistä syistä johtuen. Ensinnäkin ne ovat ideointeja mahdollisesta erilaisesta sosiaaliturvasta ja näin ollen mielestäni lähtökohtaisesti kiinnostavia. Toisekseen perustulo, vastikkeettoman tulon ideana, ainakin omaan kokemukseeni perustuen herättää usein melko kiivaitakin argumentteja liittyen oikeudenmukaisuuteen. Kolmanneksi perustulosta ja oikeudenmukaisuudesta on filosofisella ja abstraktilla tasolla keskusteltu paljon poliittisen filosofian piirissä (kts. esim. Van Parijs 1992 & 1995, Birnbaum 2012) ja tämä on osaltaan motivoinut itseäni tarttumaan oikeudenmukaisuusteorioiden primäärilähteisiin. Vihreiden ja Vasemmistoliiton perustulomallit olen valinnut siksi, että ne ovat ehkä eniten keskustellut kotimaiset perustulomallit. Lisäksi ne ovat konkreettisia sellaisenaan toteuttamiskelpoisiksi esitettyjä malleja. Molemmat mallit sisältävät myös tarkat laskelmat mallien staattisista vaikutuksista ja ovat näin ollen vakuuttavia. On syytä mainita, että itseäni perustulo kiinnostaa ennen kaikkea sosiaalipoliittisena ideana liittyen tulonjakoon ja sosiaaliturvaan yleensä. Perustulon idea esiintyy usein myös konteksteissa, joissa se pikemminkin yritetään etäännyttää sosiaaliturvakeskustelusta ja kuvaita huomattavasti radikaalimmaksi ja kokonaisvaltaisemmaksi yhteiskunnalliseksi muutokseksi (kts. esim. Koivulaakso, Kontula, Peltokoski, Saukkonen & Toivainen).

Poliittisten esitysten analysoimiseen oikeudenmukaisuusteoreettisesta näkökulmasta on syytä suhtautua myös kriittisesti. Oikeudenmukaisuusteoreettisen poliittisen filosofian ja poliittisen kielen välillä on suuria eroja. Vihrei-

---

den ja Vasemmistoliiton ehdotukset tuskin pyrkivät minkään oikeudenmukaisuusteorian periaatteiden noudattamiseen. Tekstilaji on sellainen, jossa pikemminkin pyritään välttämään kaikenlaista akateemisuutta ja viittauksia esimerkiksi joihinkin jäseneltyihin filosofisiin kokonaisuuksiin. Tästä huolimatta esitysten tuottamaa ymmärrystä oikeudenmukaisuudesta on mahdollista ja mielekästäkin etsiä ja jäsentää systemaattisten oikeudenmukaisuusteoreettisten käsitteellistysten ja periaatteiden avulla. Hypoteesini on, että perustulomallit sisältävät jonkinlaisen esityksen siitä, mikä olisi oikeudenmukaista. Todennäköisesti esityksissä annetaan ymmärtää joko suoraan tai epäsuorasti, että perustulo olisi oikeudenmukainen tai ainakin enemmän oikeudenmukainen kuin nykyinen vallitseva järjestelmä. Oletan, että esityksistä on löydettävissä joitain yhtäläisyyksiä periaatteiden kanssa, joita olen muotoillut oikeudenmukaisuusteorioista ja jotka esittelin teorioiden yhteenvedon yhteydessä. Seuraavaksi esittelen Vihreiden ja Vasemmistoliiton perustuloesitykset omissa alaluvuissaan.

Vihreiden perustulomalli

Vihreä (Vihreät 2007) perustulomalli on hyväksytty puoluevaltuuskunnan kokouksessa osaksi Vihreän puolueen puolueohjelmaa 4.2.2007. Malli on suomalaisista perustuloideoinneista ehkä eniten huomiota osakseen saanut esitys. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että esityksen takana on valtavirtapolitiikassa toimiva tälläkin hetkellä hallituksessa mukana oleva poliittinen puolue. Täydennän tätä aineiston osaa Vihreiden (Vihreät 2010) linjapaperilla ”Sosiaaliturva kohti perustuloa 2010-luvulla”, joka on hyväksytty puoluehallituksessa 20.8.2010. Kyseinen paperi päivittää vuonna 2007 laaditun perustulomallin. Käytän aineiston osasta kokonaisuudessaan nimitys Vihreiden perustulomalli.

Mallin ideat paikannetaan suomalaiseen kontekstiin, mutta mallissa mainitaan tavoitteeksi myös Euroopan unionin laajuinen perustulo alueen sosiaalipolitiikan yhtenäistämiseksi. Vihreä perustulomalli ehdottaa nykyään kuukauden sadan (600) euron suuruista kuukausittaista verovapaata maksua jokai-

---

selle täysi-ikäiselle Suomessa asuvalle Suomen kansalaiselle. Perustulo korvaisi nykyisen sosiaaliturvan vähimmäisetuudet, esimerkiksi työmarkkinatuen, työttömyysperuspäivärahan, vähimmäissairauspäivärahan ja opintotuen. Ideassa painotetaan sen kustannusneutraaliutta valtion kannalta. Mallin mukaan ihmisten saamat nettoansiot eli nettopalkka ja perustulo yhteenlaskettuna muodostaisivat suunnilleen samanlaisen summan kuin nykyisessäkin järjestelmässä. Vihreä perustulomalli ei poistaisi ansiosidonnaisia eikä tarveharkintaisia etuisuuksia. Mitaltaan perustuloidea on neljätoista liuskaa ja sisältää aika yksityiskohtaisiakin laskelmia ja suunnitelmia koskien verotusta ja perustulon käyttöönoton yleisiä taloudellisia vaikutuksia. Keskeinen idea mallissa on korvata nykyinen sosiaaliturvajärjestelmä vedoten sen toimimattomuuteen nykyisessä yhteiskunnassa. Malli korostaa ennen kaikkea työnteon kannustavuuden lisäämistä eikä niinkään tuloerojen tasaamista. Vihreiden perustulomalli korostaa pienituloisimpien aseman parantumista suhteellisesti eniten, jonka voidaan yksinkertaisten ajatella toteuttavan John Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian eroperiaatetta.

Vasemmistoliiton perustulomalli

Vasemmistoliiton (Vasemmistoliitto 2011) ehdotus perustulosta löytyy keskusteluasiakirjasta otsikolla ”Työryhmän ehdotus perusturvan parantamisesta, työllistymisen esteiden poistamisesta sekä siirtymisestä perustuloon”. Vasemmistoliiton perustuloehdotus eroaa vihreiden vastaavasta siten, että se on keskusteluasiakirja eikä niin selväpiirteisesti perustulomalliksi kirjoitettu. Keskusteluasiakirja on puoluehallituksen nimeämän perusturva- ja tulo ryhmän laatima esitys ja aineisto, jonka tarkoituksena on herättää keskustelua perusturvasta- ja tulosta. Keskusteluasiakirjan laatijaryhmä on nimetty vuonna 2010 ja asiakirja on hyväksytty puoluehallituksessa keskusteluaineistoksi vuonna 2011. 18.11.2012 Vasemmistoliiton puoluevaltuusto esitti kannanoton, että Vasemmistoliitto virallisesti ehdottaa asteittaista siirtymistä perustuloon. Mitaltaan esitys on kaksikymmentäviisi liuskaa ja se sisältää myös laskelmia perustulon kustannuksista ja vaikutuksista. Käytän aineis-

---

ton osasta nimitystä Vasemmistoliiton perustulomalli.

Vasemmistoliiton esitys vihreiden ehdotuksen tavoin kiinnittyy suomalaiseen yhteiskuntaan. Ehdotuksessa ei puhuta esimerkiksi yleiseurooppalaisesta perustulosta. Esitys rakentuu siten, että siinä ensin keskustellaan perusturvan kehittämisestä, jonka jälkeen seuraa varsinainen perustulo-osio otsikolla ”Perustuloon siirtyminen”. Keskeinen motiivi vasemmistoliiton paperissa on nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän riittämättömyys ja toimimattomuus. Siirtyminen perustuloon tapahtuisi Vasemmistoliiton ehdotuksen mukaisesti siten, että ensin kehitettäisiin nykyistä perusturvaa perustulon suuntaan korottamalla sitä ja vähentämällä tarveharkintaa. Perustulon suuruudeksi esityksessä ehdotetaan 620 euroa. Perustulon rinnalla säilyisi syyperustainen lisäetuus, jonka avulla perusturvan kokonaistaso olisi mahdollista nostaa 750 euron suuruiseksi. Vasemmistoliiton ehdotus säilyttäisi ansiosidinnaiset etuudet sekä tarveharkintaisen asumistuen ja toimeentulotuen. Esitys ei painota kustannusneutraaliutta vaan mainitsee esitettyjen uudistusten aiheuttavan valtiolle 1,2 miljardin vuosittaisen menoerän, joka on huomioita Vasemmistoliiton veromallissa. Vasemmistoliiton esityksessä työnteon kannustavuuden lisääminen ei ole yhtä suuressa roolissa kuin vihreiden mallissa vaan esitys korostaa ennen kaikkea muutosten tuloeroja tasaavaa vaikutusta ja toimeentulo-ongelmien poistamista. Vasemmistoliiton esitys niin ikään painottaa heikoimmassa asemassa olevien aseman parantumista suhteellisesti eniten ja esityksen voidaan vihreiden mallin tavoin yksinkertaisten tulkita noudattavan Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian eroperiaatetta.

Menetelmä

Sisällönanalyysia voidaan käyttää menetelmänä sekä kvantitatiivisessa että kvalitatiivisessa tutkimuksessa (kts. esim. Elo & Kyngäs 2008, 109). Tämän luvun analyysi on kvalitatiivinen tutkimus aineiston muodostuessa kahdesta perustulomallista. Sisällönanalyysi voidaan jakaa kahteen linjaan, joita ovat deduktiivinen ja induktiivinen sisällönanalyysi (Elo & Kyngäs 2008). Ymmärrän induktiivisen sisällönanalyysin tarkoittavan samaa kuin aineistoläh-

---

töinen sisällönanalyysi ja deduktiivisen sisällönanalyysin olevan yhtäläinen teorialähtöisen sisällönanalyysin kanssa. Satu Elo ja Helvi Kyngäs kirjoittavat artikkelissaan ”The qualitative content analysis process (2008)”, että induktiivinen analyysi on hyödyllinen esimerkiksi silloin kun tutkittavasta ilmiöstä ei ole riittävästi aiempaa ymmärrystä. Deduktiivinen analyysi puolestaan valitaan tutkimuksen menetelmäksi silloin kun tutkimusasetelma rakennetaan pohjautuen aiempaan tietoon ja on tarkoitus testata teoriaa.

Tämän luvun analyysi on mainittuun jaotteluun perustuen deduktiivista sisällönanalyysia. Analyysissa tutkittava ilmiö on oikeudenmukaisuuden idea ja edellisen luvun käsiteanalyysi tarjoaa vahvan teoreettisen ja käsitteellisen kehyksen ilmiön tutkimiselle. Induktiivisen analyysin aineistolähtöisyys tuntuisi tässä yhteydessä epäuskottavalta, koska tässä tilanteessa en voi välttää oikeudenmukaisuusteoreettisen ymmärryksen vaikutusta aineiston tarkasteluun. Käsiteanalyttisen työn jälkeen analyysia ohjaa saavutetut ymmärrykset oikeudenmukaisuuden käsitteestä ja oikeudenmukaisuusteoreettiset kategoriat. Tutkittava ilmiö ei siis ole perustulomallit sinänsä vaan oikeudenmukaisuuden idea perustulomalleissa. Näin ollen tässä yhteydessä on perusteltua valita menetelmäksi deduktiivinen sisällönanalyysi. Analyysin tarkoitus ei ole varsinaisesti testata teorioita oikeudenmukaisuudesta vaan tarkastella onko perustulomalleista löydettävissä yhtäläisyyksiä oikeudenmukaisuusteorioiden kanssa ja vastata tutkimuskysymykseeni ”Miten oikeudenmukaisuus tulee esille perustuloesityksissä?”.

Elo ja Kyngäs (2008, 111–112) kirjoittavat, että deduktiivinen sisällönanalyysi voi edetä siten, että olemassaolevista teorioihin, malleihin, miellekarttoihin tai kirjallisuuskatsauksiin perustuen luodaan kategoriamatriiseja. Matriisit voivat olla joko strukturoituja tai väljiä. Tässä analyysissa hyödynnän Elon ja Kyngäksen (mt.) esittelemistä esimerkeistä strukturoidun kategoriamatriisin ideaa. Käytän niitä siten, että valitsen aineistosta vain periaatteiden muodostamiin kategorioihin sopivia näytteitä. Analyysin loppu sisältää sellaiset kiinnostavat näytteet, jotka eivät yksiselitteisesti sovi valittujen kategorian alle ja vaativat moniulotteisempaa käsittelyä. En käytä varsinaista matriisimuotoa liiallisen grafiikan välttämiseksi. Idea toteutuu myös visuaalisesti toisenlaisessa muodossa, jossa valittu periaate muodostaa

---

otsikon ja sitä seuraa periaatteen kuvaus sekä valinnan perustelu. Tämän jälkeen kirjoitan analyysin tuloksen ja listaan merkittävimmät näytteet. Johtopäätökset sisällytän analyysin selkeästi erotettuna kokonaisuutena ja sijoitan ne analyysiosan loppuun näytelistauksen jälkeen. Elon ja Kyngäksen (mt.) mukaan tällaista analyysitapaa voidaan nimittää myös kategorioiden, konseptien, mallien ja hypoteesien testaamiseksi. Eli ikään kuin testaan oikeudenmukaisuusteorioista löydettyjä periaatteita oikeudenmukaisuudesta. Tässä tapauksessa testaaminen tarkoittaa sitä, että tutkin kohtaavatko teorioiden periaatteet perustulomallien ideoita oikeudenmukaisuudesta.

5.2 Analyysi

Ennen varsinaista analyysia on mielenkiintoista mainita hyvin konkreettinen havainto aineistosta, joka liittyy oikeudenmukaisuus-sanan esiintymiseen perustulomalleissa. Oikeudenmukaisuus-sana esiintyy Vihreiden perustulomallissa kolmetoista ja kertaa ja Vasemmistoliiton perustulomallissa neljä kertaa. Ero on suhteellisen suuri, mutta tällä analyysilla ja aineistolla en kykene pohtimaan eron syitä. Selvää on, että jollain asteella suoraan oikeudenmukaisuudella argumentointi on Vihreille luontevampaa kuin Vasemmistoliitolle. Tämän aiheen tarkasteleminen vaatisi kuitenkin laajan tutkimuksen oikeudenmukaisuudesta nimenomaan poliittisena käsitteenä.

Analyysin sujuvan luettavuuden varmistamiseksi teen siten, että Vihreiden sitaatit päättyvät merkkiin (vibr.) ja Vasemmistoliiton sitaatit merkkiin (vas.). Analyysi etenee siten, että esittelen ja perustelen aluksi periaatteen tai ulottuvuuden, jonka ohjaamana suoritan analyysin etsien periaatteen tai ulottuvuuden kanssa riittävällä tavalla samankaltaisuutta sisältäviä näytteitä. Tämän jälkeen kirjoitan analyysin tuloksesta ja listaan kuvaavimmat näytteet sitaatteina. Sujuvan luettavuuden säilyttämiseksi en kirjoita kaikkia näytteitä analyysiin vaan kirjoitan sitaatteja tarpeellisen määrän, joiden jälkeen kirjoitan johtopäätökset analyysin osasta. Analyysiani ohjaavat ulottuvuudet ja periaatteet olen valinnut luvun neljä lopussa tekemästani taulukosta ja listauksesta (kts. s.47–49). Edellisessä luvussa esittelemistäni

---

ulottuvuuksista ja periaatteista olen jättänyt analyysin ulkopuolelle sellaiset, jotka ovat arviointiini perustuen lähtökohtaisesti epäsopivia eivätkä oletettavasti toisi lisäarvoa analyysiin. Analyysini on esimerkinomainen testi, että voidaanko oikeudenmukaisuusteoreettisia kategorioita hyödyntää sosiaalipolitiikan tutkimuksessa.

1) Oikeudenmukaisuuden lähtökohta

Analyysissani tarkastelen ensimmäisenä yhtä oikeudenmukaisuuden ulottuvuutta etsimällä aineistosta kohtia, joissa tullaan määritelleeksi oikeudenmukaisuuden lähtökohtaa. Teorialuvussa jaottelen John Rawlsin ja Ronald Dworkinin teoriat resurssiperusteisiksi ja Amartya Senin teorian vapausperusteiseksi. Aineistoon sovitettuna tämä tarkoittaa sitä, että tutkin määrittyykö oikeudenmukaisuuden toteutuminen perustulomalleissa ensisijaisesti toimeentulon vai toimintamahdollisuuksien lisääntymisen kautta. Oikeudenmukaisuuden määrittäminen vapaus- tai resurssiperusteiseksi määrittää oikeudenmukaisuusajattelua keskeisellä tavalla, jonka vuoksi analyysi on hyvä aloittaa tämän jaottelun tutkimisella.

Vihreiden perustulomalli sisältää kaikkiaan kahdeksantoista kohtaa, jotka viittaavat toimintamahdollisuuksien lisääntymiseen. Neljässä kohdassa perustulon puolesta argumentoidaan selkeästi toimeentuloturvan parantumisella. Lisäksi neljässä kohdassa mainitaan molemmat, sekä mahdollisuuksien parantuminen että toimeentulon turvaaminen. Vasemmistoliiton perustulomallista löysin toimeentulon kautta tapahtuvaa argumentointia kahdeksan näytteen verran, kun puolestaan toimintamahdollisuuksien lisääntyminen korostui aineistossa vain kaksi kertaa. Yhdessä näytteessä ulottuvuudet yhdistyvät.

Perustulon turvin ihmiset voivat suunnitella elämäänsä rohkeammin, ja tehdä valintoja, jotka eivät aina ole nykyjärjestelmän puitteissa mahdollisia. (vihr.)

Se parantaa mahdollisuuksia omien kykyjen täyteen hyödyntämiseen luovalta ja uutta osaamista tuottavalla tavalla. (vihr.)

Tärkein suora taloudellinen vaikutus perustulolla on pienituloisen työn tukeminen ja köyhyyden vähentäminen. (vihr.)

Perustulon avulla ihmisten perusturva vahvistuu ja ihmiset vapautetaan byrokratian kahleista. (vihr.)

Perustulo olisikin mielletävä sosiaaliturvajärjestelmän lisäksi tulonjakojärjestelmänä, joka edesauttaisi paluuta tuloja uudelleenjakavaan politiikkaan. (vas.)

Hyvinvoinnin kannalta optimaalisin tilanne saavutetaan, kun elämän eri osa-alueet (yhtenä niistä palkkatyö) ovat vapaasti yhdisteltävissä elämäntilanteen mukaan. (vas.)

Mahdollisuus säätää yksilöllisesti työ- ja vapaa-ajan suhdetta tai jopa hypätä kokonaan pois työelämästä törmää kuitenkin yhteiskuntamme moraalisiin perusteisiin. (vas.)

Vihreiden perustulomalli painottaa toimeentuloa enemmän toimintamahdollisuuksien lisäämistä perustulon avulla. Mallissa korostetaan perustulon lisäävän esimerkiksi luovaa kykyjen hyödyntämistä ja valinnanvapautta. Mallissa mainitaan myös, että perustulo vapauttaisi ihmiset byrokratian kahleista. Perustulomalli sisältää myös toimeentulon tärkeyteen vahvemmin kiinnittyviä argumentteja, mutta mallissa korostuu mahdollisuuksien ja vapauden lisääntyminen.

Vasemmistoliiton perustuloesitys sisältää huomattavasti vähemmän yleisen tason argumentointia perustulosta ja löydökset jäivät tästä syystä vähäisiksi. Selvä havainto on kuitenkin se, että Vasemmistoliiton mallissa perustulo on ennen kaikkea toimeentulokysymys. Voidaan sanoa, että molemmissa mallissa oikeudenmukaisuus määrittyy sekä resurssi- että vapausperusteiseksi, mutta Vihreiden argumentoinnissa vapaus ja mahdollisuudet painottuvat resursseja eli tässä tapauksessa toimeentuloa enemmän. Vasemmistoliiton mallissa oikeudenmukaisuus määrittyy ennen kaikkea kysymyksenä resursseista.

II) Fokuksen taso

Tässä analyysin osassa tutkin oikeudenmukaisuuden ulottuvuutta, jonka olen nimennyt edellisen luvun taulukossa (kts. s. 47) fokuksen tasoksi. Taulukossa jaottelen John Rawlsin teorian fokuksen tasoksi rakenteen, ryhmät ja yksilön. Ronald Dworkinin teorian olen katsonut keskittyvän rakenteeseen ja yksilöön. Amartya Senin teoria puolestaan keskittyy ryhmiin ja yksilöön. Analyysissä tällä oikeudenmukaisuuden ulottuvuudella tutkin, että jäsentyykö oi-

---

keudenmukaisuus aineistossani järjestelmän, ryhmien vai yksilön tasolla. On kiinnostavaa, että esitetäänkö perustulo tavoiteltavana esimerkiksi suhteessa työttömien aseman kautta vai keskustellaanko esityksissä enemmän yksilöstä. Rakenteen jätän tasona pois analyysistä, koska perustulomallit lähtökohdaisesti pyrkivät sosiaaliturvajärjestelmän muuttamiseen rakenteellisella tasolla.

Vihreiden perustulomallista löytyi analyysissä yhdeksäntoista näytettä, joiden voidaan katsoa korostan perustulon hyötyä yksilön näkökulmasta. Jonkin ryhmän tai ryhmien hyödyn kautta perustuloa perusteltiin seitsemästä näytteestä. Vasemmistoliiton perustulomallista löysin analyysillä seitsemän näytettä, joissa keskustellaan vahvasti yksilöstä. Kahdessa näytteessä keskitytään edunsaajana selkeästi johonkin ryhmään tai ryhmiin.

Henkisesti perustulo kuitenkin vapauttaisi järjestelmäämme ja antaisi kansalaisille oikeuden itse määritellä identiteettinsä joustamattomien luokittelujen sijaan. (vihr.)

Ihmisen arvo on luovuttamaton. (vihr.)

Perustulon tuoma perusturva parantaa vakituisen palkkatyön ulkopuolella olevien, kuten opiskelijoiden, pätkätyöläisten ja pienyrittäjien, asemaa.

Perustulo tarjoaa vision uudesta, oikeudenmukaisesta, tasa-arvoisesta ja yksilöllisyyttä kunnioittavasta 2000-luvun hyvinvointivaltiosta. (vas.)

Perustulo tarjoaisi työttömille mahdollisuuden ottaa vastaan lyhyitäkin keikkatöitä ilman pelkoa tukien katoamisesta, jolloin työttömiä ja esimerkiksi yksinhuoltajia alkaisi näkyä nykyistä enemmän osa-aikatyön markkinoilla. (vas.)

Aineistoni molemmissa perustulomalleissa oikeutetaan muutosehdotuksia sekä yksilön oikeuksien että jonkin ryhmän edun avulla. Erot näytteiden määrissä ovat niin pieniä, että ei ole perusteltua väittää kummankaan mallin keskustelevan enemmän yksilön tai joidenkin ryhmien oikeuksista. Mielenkiintoista on, että kummastakin mallista löytyi runsaasti argumentointia niin yksilöiden kuin ryhmienkin puolesta.

Ryhmiä, joita perustulomalleissa nimetään ovat muun muassa yrittäjät, pienipalkkaiset, vähävaraiset, perusturvan varassa eläjät, yrittäjät ja eläkeläiset. Kiinnostava malleissa esiintyvä piirre on se, että niissä molemmissa

---

korostetaan yksilön oikeuksia siitä näkökulmasta, että nykyinen järjestelmä kankeasti luokittelee ihmisiä tiettyihin ryhmiin. Perustulo argumentoidaan yksilöllisemmäksi järjestelmäksi, joka vapauttaa ihmiset tästä luokittelusta. Kohdissa, joissa puhutetaan yksilöstä esiintyy herkemmin myös sanat oikeus tai oikeudenmukaisuus, kuten yllä olevista näytteistäkin voi huomata. Ryhmää tai ryhmiä koskevissa näytteissä korostuu oikeutta tai oikeudenmukaisuutta enemmän konkreettisempi ja käytännöllisempi edunsaanti tai aseman parantuminen.

III) Yhteiskunnallisissa päätöksissä vaihtoehtoista on valittava aina sellainen, joka tuottaa suurimman suhteellisen hyödyn heikko-osaisimmille. Seuraava analyysia ohjaava kategoria on John Rawlsin teoriasta otettu periaate ja liittyy teorian eroperiaatteeseen. Valittu periaate on kiinnostava nimenomaan tulonjakoon liittyvien järjestelmien tarkastelussa. Perustulo on lähtökohtaisesti tarkoitettu kaikille, mutta on kiinnostavaa tutkia argumentoidaanko perustulo oikeudenmukaisesti otsikon periaatteen mukaisesti. Minimimaksimiksikin kutsuttu periaate on ehkä parhaiten tunnettu osa John Rawlsin teoriasta.

Vihreiden perustulomallista löytyi kaksikymmentä näytettä, jotka sisältävät riittävästi samankaltaisuutta otsikon periaatteen kanssa. Vasemmistoliiton mallista riittävää samankaltaisuutta löytyi seitsemästä näytteestä joista kahdessa argumentoidaan, että nykyinen järjestelmä ei ole otsikon periaatteen mukainen. Molemmat mallit sisälsivät myös otsikon periaatteeseen liittyvää kiinnostavaa ristiriitaisuutta, jota käsittelen johtopäätöksissä.

Perustulo ei muuta merkittävästi yhteiskunnan tulonjakoa, mutta parantaa ennen kaikkea köyhimpien ja pienituloista työtä tekevien asemaa. (vihr.)

Malli vähentää köyhien kotitalouksien määrää noin 6% (kotitaloudet, joiden tulot alle 50% mediaanituloista. (vihr.)

Perusturva ja perustulo yhdessä merkitsevät noin 3,6 miljardin tulonsiirtoa kotitalouksien välillä, ja siitä hyötyisivät perusturvan varassa eläjät, epäsäännöllistä ja osa-aikaista työtä tekevät ja pienipalkkaiset. (vas.)

Perusturva tulee sitoa yhtenäisesti ansiotasoindeksiin. Silloin perusturva ei enää jää jälkeen yleisestä tulokehityksestä. (vas.)

Terveydenhuollon oikeudenmukainen rahoitus edellyttää, että palvelujen tarve ja niiden rahoittaminen pidetään erillään ja että palveluja rahoitetaan kunnan tai potilaan palvelujen tarpeen ja maksukyvyyn mukaan eikä heikko maksukyky laske palvelun tasoa, kuten nyt. (vas.)

Vihreiden perustulomalli sisältää runsaasti näytteitä, jotka sisältävät ajatuksen heikko-osaisimpien aseman suhteellisesti suurimman parannuksen oikeudenmukaisuudesta. Aineisto sisältää kuitenkin yhden erittäin mielenkiintoisen poikkeuksen liittyen otsikon periaatteeseen. Mallissa kirjoitetaan, että pitkäaikaistyöttömistä lähes puolet hyötyisivät perustulosta ja lähes puolelle vaikutus olisi neutraali, mutta reilut kymmenen prosenttia pitkäaikaistyöttömistä häviäisivät taloudellisesti perustulon myötä. Ilmiötä ei selitetä mallissa, mutta se kyseenalaistaa heikoimmassa asemassa olevien tilanteen suhteellisesti suurimman paranemisen varsinkin kun huomioidaan, että mallin mukaan työntekijöistä perustulon myötä häviää prosentuaalisesti pienempi osuus kuin pitkäaikaistyöttömistä.

Myös Vasemmistoliiton perustuloesitys sisältää argumentointia sen puolesta, että heikoimmassa asemassa olevien asemaa tulisi parantaa suhteellisesti eniten. Samoin kuin Vihreiden esitys myös Vasemmistoliiton paperi sisältää tämän periaatteen kohdalla tiettyä ristiriitaisuutta. Siitä huolimatta, että tekstissä korostetaan heikoimmassa asemassa olevien tilanteen suhteellisesti suurinta parannusta niin joissain kohdin periaate kyseenalaistuu. Mallissa esimerkiksi kirjoitetaan, että 620 euron universaali perustulo auttaisi ennen kaikkea niitä, joiden tulot ovat pienet tai epäsäännölliset, mutta jotka eivät elä täysin sosiaaliturvan varassa. Epäselväksi jää, että perustuuko heikoimmassa asemassa olevien aseman suhteellisesti suurin parannus näin ollen 130 euron syyperustaisen osuuden saamiseen universaalien perustulon lisäksi vai ovatko Vasemmistoliitonkin mallissa itse asiassa työssäkäyvät suurimman hyödyn saajia.

Nämä ristiriitaisuudet saattavat selittyä sillä, että osan työssäkäyvien tulot ovat pienemmät kuin sosiaaliturvan varassa elävien saamien etuuksien yhteenlaskettu summa. Siitä huolimatta Vihreiden mallissa esitetty joillekin pitkäaikaistyöttömille aiheutuva häviö tuntuu erikoiselta. Kokonaisuudessaan voidaan kuitenkin tulkita, että molemmissa aineiston perustulomal-

---

leissa otsikon periaate on keskeinen osa oikeudenmukaisuuden määrittymistä. Voidaan jopa varovaisesti väittää, että John Rawlsin tuotannolla on ollut oma vaikutuksensa poliittiseen argumentaatioon ainakin tämän periaatteen osalta sillä yhtäläisyys periaatteen ja aineiston näytteiden välillä on niin vahvaa.

IV) Resurssit ovat parhaimmillaankin vain välineitä lisätä kykenevyyttä

Tässä analyysissä etsin näytteitä, joissa resurssit eli tässä tutkimuksessa perustulo resurssina argumentoidaan ennen kaikkea välineenä, joka mahdollisesti lisää kykenevyyttä. Tämän kategorian otsikko on Amartya Senin oikeudenmukaisuusajattelusta muotoiltu periaate, joka kuvaa Senin erontekoa resurssikeskusteluun. Tähän kategoriaan hyväksyn myös sellaiset näytteet, jotka eivät aivan täysin täytä kykenevyyden käsitteen ehtoja. Tarkoitus on tutkia yleisellä tasolla sitä, että esitetäänkö perustulo välineenä ikään kuin johonkin vielä parempaan kuin toimeentulo. Tämän analyysin ulkopuolelle olen jättänyt sellaiset näytteet, joissa perustulo esitetään välineenä vain työmarkkinoilla tapahtuvan työn lisäämiseen, koska sellaiset näytteet käsittelen omassa analyysissä.

Vihreiden perustulomallissa perustulo esitetään välineenä johonkin toimeentuloa arvokkaampaan neljässätoista näytteessä. Vasemmistoliiton perustulomallista ei löytynyt yhtäkään näytettä, jossa perustulo esitettäisiin kategoriaan sopivalla tavalla välineenä johonkin.

Vaikka perustulon tarkoituksena ei ole muuttaa merkittävästi yhteiskunnan tulonjakoa, on sen vaikutus suuri ihmisten arjen, työmarkkinoiden ja valtionhallinnon toiminnassa. Vihreiden mielestä tämä vaikutus parantaa ihmisten elämänhallintaa ja hyvinvointia sekä lisää työn tekemisen kannattavuutta ja mielekkyyttä. (vihr.)

Perustulon turvin ihmiset voivat suunnitella elämäänsä rohkeammin, ja tehdä valintoja, jotka eivät aina ole nykyjärjestelmän puitteissa mahdollisia. Yhteiskuntaan syntyy uusia ajatuksia, uusia työmahdollisuuksia ja uutta energiaa. (vihr.)

Vihreiden perustulomalli sisältää suhteellisen paljon perustuloa välineenä kuvaavia näytteitä. Perustulo nähdään muun muassa elämänhallinnan ja elämän-

---

laadun kohottajana. Lisäksi sen katsotaan lisäävän mahdollisuuksia omien kykyjen täyteen hyödyntämiseen. Voidaan siis perustellusti tulkita, että Vihreiden perustulomallissa on nähtävissä Amartya Senin oikeudenmukaisuusajattelun kanssa yhtäläisyyksiä myös tässä kategoriassa. Vasemmistoliiton perustulomalli keskittyy niin vahvasti perustuloajatuksessaan toimeentuloon, että esityksessä ei kertaakaan selväpiirteisesti kuvata perustuloa välineenä johonkin ikään kuin resursseja arvokkaampaan päämäärään. Tulos ei sinänsä ole yllättävä, koska jo analyysin ensimmäinen osa osoitti, että perustulo näyttäytyy Vasemmistoliiton mallissa ennen kaikkea toimeentulona. Tätä analyysin osaa tehdessäni huomasin, että molemmat perustulomallit esittävät perustulon hyvin selkeästi järjestelmänä, joka lisää työmarkkinoilla tapahtuvaa palkkatyötä ja kannustaisi siihen. Tämä piirre on niin vahva molemmilla malleilla, että katson tarpeelliseksi suorittaa analyysin myös tähän liittyen, vaikka se ei kategoriana nousekaan edellisen luvun teorioista. Suoritan tämän analyysin luvun lopussa teoriaohjaavan analyysiosuuden jälkeen.

v) Yhteiskunnassa tulisi lisätä ja turvata yksilöiden ja ryhmien kykenevyyttä eli todellisia vapaita mahdollisuuksia toteuttaa itseään

Otsikon periaate on keskeinen osa Amartya Senin oikeudenmukaisuusteoriaa ja siinä korostuu vapaus oikeudenmukaisuusajattelun lähtökohtana. Analyysini kannalta periaate sisältää osittaista päällekkäisyyttä analyysin aiempien osien kanssa, Ensimmäisessä analyysin osassa tutkin painottuuko perustulomalleissa toimintamahdollisuudet vai toimeentulo ja neljännessä osassa tutkin näyttävätkö resurssit enemmän välinearvona vai itseisarvona. Tässä analyysissä tarkastelen Senin periaatetta tiukkarajaisesti ja etsin malleista näytteitä, joissa todelliset vapaat mahdollisuudet eli kykenevyudet näyttävät korkeimpana tavoitteena.

Vihreiden perustulomallista löytyi yksi näyte, joka riittävällä tavalla täyttää otsikon periaatteen ehdot. Vasemmistoliiton perustulomallista ei analyysissä löytynyt yhtäkään näytettä, joka sisältäisi riittävällä tavalla samankaltaisuutta otsikon periaatteen kanssa.

Perustulo lisää ihmisten vapautta. Kansalaiset saisivat entistä vapaammin va-

---

lita, ovatko he kokopäivätoissa, hoitovapaalla, opiskelemassa vai ryhtyvätkö he yrittäjäksi. Nykyään useita tällaisia valintoja mutkistaa ihmisen statuksen muutos hyvinvointivaltion tulonsiirtojärjestelmissä. Perustulo antaa paremmat mahdollisuudet elämänhallintaan ja omien valintojen tekemiseen ja sen varassa on helpompi uskaltaa tehdä toivottuja uravalintoja. (vihr.)

Vihreiden perustulomallista löydetty näyte sisältää vahvaa samankaltaisuutta otsikon periaatteen kanssa, mutta siinäkin todellisista vapaista mahdollisuuksista puhutaan työn kautta. Näytteessä vapaus valita nousee kuitenkin tavoitteena yli resurssien. Argumentti sisältää myös ajatuksen, että nykyäänkin on vapaus valita, mutta perustulo parantaisi mahdollisuuksia vapaaseen valintaan. Näin ollen on mahdollista tulkita, että Vihreät argumentoivat oikeudenmukaiseksi asiantilan, jolloin ihmisillä on todellisia vapaita mahdollisuuksia. Ei ole sinänsä yllättävä tulos ettei Vasemmistoliiton perustulomallista löytynyt tässä analyysissä yhtäkään näytettä. Analyysi oikeudenmukaisuuden lähtökohdasta tuotti jo tuloksen, että vapaus ei ilmene vahvasti Vasemmistoliiton perustulomallin argumentaatiossa.

vi) Ansioturvan ja perusturvan välinen kytkös

Tässä analyysin osassa käsittelem perustulomallien väliltä havaitsemaani kiinnostavaa eroa. Kiinnitin huomioni eroon tehdessäni analyysia eroperiaatteen ohjaamana. Tätä analyysin osaa voidaan kutsua osittain aineistolähtöiseksi löydökseksi, koska näytteet eivät yksiselitteisesti sovi käyttämiini teoria-kategorioihin vaan edellyttävät moniulotteisempaa käsittelyä. Vihreiden ja Vasemmistoliiton perustulomallien väliltä löytyvä kiinnostava ero liittyy otsikon mukaisesti ansiosidonnaisen ja perusturvan väliseen ”kytkökseen”. Oikeudenmukaisuuskeskustelun kannalta asia on kiinnostava ja siksi se on hyvä sisällyttää analyysiin. Molemmista malleista löytyi ”kytköstä” käsitteleviä näytteitä.

Tällä hetkellä ansiosidonnaiset etuudet ja perusturva on kytketty toisiinsa niin, että parannukset perusturvaan edellyttävät lisäystä ansiosidonnaisiin etuuksiin. Tämän johdosta perusturvan parantaminen on suhteettoman kallista. Tämä epäoikeudenmukainen kytkös pitää viipymättä purkaa. Vähävaraisten perusturvan parantaminen ei ole pois niiltä, jotka ovat vakituudessa työssä. (vihr.)

Sidos työmarkkinatuoen ja työttömän peruspäivärahan sekä ansiosidonnaisen työttömyysturvan välillä on syytä säilyttää. Työmarkkinatuoen ja työttömän peruspäivärahan nostaminen kaventaa työmarkkinatuoen ja työttömän peruspäivärahan sekä ansiosidonnaisen työttömyysturvan välille kasvanutta kuilua. Yksi euro lisää peruspäivärahaan nostaa ansiosidonnaista 55 sentillä. Työmarkkinatuoen ja työttömän perusturvan nostaminen 750 euroon tuo nykytasolla 197 euron korotuksen työmarkkinatukee ja työttömän peruspäivärahaan sekä 108 euron korotuksen ansiosidonnaiseen työttömyyspäivärahaan. Tämä kuitenkin edellyttää, että ansiosidonnaisen työttömyysturvan ns. taitekohta pidetään korotuksen yhteydessä sen nykytasolla. Ilman taitekohdan pysyttämistä nykytasolla parhaat ansiosidonnaiset työttömyyspäivärahat nousevat 348 euroa niiden nykytasosta. Tätä mutkikasta sidosta selvitetään liitteessä. On myös syytä muistaa, että ansiosidonnaisen työttömyysturva[n] on maltillinen. (vas.)

Vasemmistoliiton esityksen liitteessä eritellään kytköstä ja mainittua taitekohtaa tarkemmin ja päädytään esittämään ratkaisua, joka tarkoittaisi työmarkkinatuoen ja työttömän peruspäivärahan noustessa 197 eurolla 108 euron korotusta kaikille ansioturvan tuloryhmille. Analyysini kannalta oleellisinta on kuitenkin kytköksen purkaminen ja kytköksen säilyttäminen. Molemmat ehdotukset noudattavat ajatusta, että heikko-osaisimpien aseman on parannuttava suhteellisesti eniten. Kytköksestä huolimatta suhteellisesti suurimman hyödyn saavuttavat perusturvan varassa elävät. Aste-ero on kuitenkin huomattava, koska Vihreiden mallissa kytkös argumentoidaan yksiselitteisesti epäoikeudenmukaiseksi. On perusteltua ajatella, että Vihreiden esitys noudattaa vahvemmin minimin maksimointia silti pienentämättä ansiosidonnaisia etuuksia.

Erimielisyys kytköksestä tuo mieleen edellisen luvun lopussa esitellyn periaatteen Ronald Dworkinin oikeudenmukaisuusajattelusta. Dworkinin teoria sisältää vahvan ajatuksen siitä, että resurssien jakaminen uutterilta vähemmän uutterille on epäoikeudenmukaista. Samankaltaisen ajatuksen voidaan katsoa sisältyvän Vasemmistoliiton argumentointiin, vaikkakaan ei niin tiukkana. Voidaan kuitenkin tulkita, että Vasemmistoliiton esitys sisältää mainitussa kohdassa moraalisen argumentin sosiaaliturvan ansaitsemisen puolesta. Ilmeisesti esityksessä ollaan sitä mieltä, että olisi kohtuutonta maksattaa perusturvan korotus työssäkäyvillä ilman heidän oman ansioturvansa korottamista. Olin kuvitellut, että perustuloesitykset tuskin sisältävät puheenvuoroja ansiosidonnaisen sosiaaliturvan puolesta ja siksi löydös on mielestäni

---

erityisen kiinnostava. Ilmeisesti ansaintaan liittyvällä oikeudenmukaisuusjattelunsa on sijansa myös perustuloon myönteisesti suhtautuvissa konteksteissa.

VII) Perustulon oikeuttaminen palkkatyön kannustavuuden lisäämisellä
Tämä analyysin osa, kuten edellinenkin, on aineistolähtöistä. Olen kiinnittänyt analyysin eri vaiheita tehdessäni huomion siihen, että molemmissa perustulomalleissa perustuloa oikeutetaan sen vaikutuksella työn tekemisen kannustavuuteen. Ilmiö on niin vahvasti läsnä molemmissa malleissa, että sitä on syytä tarkastella myös tässä analyysissä. Ilmiö on kiinnostava myös oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Näytteet eivät sellaiseen sovi teoriakategorioihin, mutta siitä huolimatta niitä on kiinnostavaa analysoida oikeudenmukaisuusteoreettisesta näkökulmasta.

Vihreiden perustulomallista löytyy kaksikymmentäkahdeksan näytettä, joissa perustulo oikeutetaan sen mahdollisella vaikutuksella työn tekemisen lisääntymiseen ja työn tekemisen kannustavuuteen. Vasemmistoliiton perustulomalli sisältää kymmenen näytettä, joissa perustulo oikeutetaan esittämällä se työllisyyttä lisäävänä järjestelmänä.

Harkiten toteutettuna perustulo lisäisi tehdyn työn määrää ja auttaisi parantamaan huoltosuhdetta, jonka avulla julkinen talous saataisiin uudestaan tasapainoon. (vihr.)

Suomalaisen yhteiskunnan suurimpia ongelmia on huoltosuhde, joka kuvaa sitä, kuinka suuri osa ihmisistä käy töissä. Perustulon avulla työssäkäyvien määrää voitaisiin nostaa, kun erilainen pienimuotoinen remontti-, huolto-, hoiva- ja aputyö tulisi kannattavaksi. (vihr.)

Mallimme todennäköiset dynaamiset vaikutukset — työllisyyden lisääntyminen ja työttömyyden vähentyminen — tekevät siitä kansantaloudellisesti erittäin kannattavan. (vihr.)

Samalla kun perusturva korjataan inhimilliselle tasolle, on sen rakennetta muutettava kohti perustuloa, jolloin se edistää työhön ja yhteiskunnalliseen toimintaan osallistumista. (vas.)

Perustulo tarjoaisi työttömille mahdollisuuden ottaa vastaan lyhyitäkin keikkatöitä ilman pelkoa tukien katoamisesta, jolloin työttömiä ja esimerkiksi yksinhuoltajia alkaisi näkyä nykyistä enemmän osa-aikatyön markkinoilla. (vas.)

Perustulomallien sisältämät argumentit perustulon työtä lisäävistä vaikutuksista ovat kiinnostavia, koska, molemmat mallit kritisoivat nykyisenkaltaista palkkatyöyhteiskuntaa. Molemmat mallit sisältävät kuitenkin ajatuksen, että perustulon lisäksi ihmiset tekisivät töitä lisäänsioiden eteen. Voidaan siis tulkita, että molemmat perustulomallit ovat niin sanottuja osittaisen perustulon malleja. Vihreiden mallissa tämä kirjoitetaan suoraan auki toteamalla, että heidän esittämänsä perustuloa ei ole tarkoitettu pitkäaikaisesti ainoaksi tulonlähteeksi. Vasemmistoliiton malli on löytyneiden näytteiden määränkin perusteella pidättyväisempi työn teon kannustavuuden lisäämisen avulla argumentoinnissa, mutta toisaalta jo koko paperin otsikko sisältää argumentin työllistymisen esteiden poistamisesta. Lisäksi mallissa mainitaan, että perustulon mahdollisena negatiivisena vaikutuksena kansantaloudelle on esitetty mahdollinen työmotivaation lasku. Tämä ei ole varsinaisesti mallin oma argumentti, mutta sitä ei myöskään kritisoida. Analyysin perusteella voidaan perustellusti väittää, että molemmissa malleissa työn tekemisen lisääntyminen on vahvasti esillä perustulon oikeutuksessa.

Oikeudenmukaisuusteoreettisesta näkökulmasta on kiinnostavaa, että molemmat perustulomallit sisältävät paljon näytteitä, joissa korostuu toimeentulon ansaitsemisen oleellisuus. Malleissa ei esitetä, että jokaisen ihmisen tulee itse ansaita toimeentulonsa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita etteikö malleissa katsottaisi ansaitsemista oleelliseksi osaksi ihmisen kokonaistoimeentuloa. Ansaitsemisen ja henkilökohtaisen vastuun korostaminen toimeentulossa ei tietenkään ole millään tavalla uutta. Nykyinenkin sosiaaliturvajärjestelmämme käsittääkseni pyrkii kannustamaan työn tekemiseen ja esimerkiksi työttömien aktivoimiseen. Henkilökohtaiseen toimeliaisuuteen kannustava argumentointi tuo oikeudenmukaisuusteorian näkökulmasta mieleen Ronald Dworkinin vahvat argumentit yksilön vastuun puolesta. Perustulomalleissa Dworkinin teorian teesit eivät esiinny tiukkoina, mutta voidaan kuitenkin väittää, että jonkinasteista samankaltaisuutta mallit sisältävät Dworkinin periaatteiden kanssa. Huolimatta siitä, että Rawlsin ja Senin oikeudenmukaisuusperiaatteet ovat selkeämmin havaittavissa perustulomalleista.

Ehkä suomalainen yhteiskunta on niin vahvasti työorientoitunut, että edes perusturvaa ja perustuloa ei voida ideoida ilman, että niiden koros-

---

tettaisiin lisäävän työn tekemisen määrää. Perustulon puolesta voisi argumentoida kuvaamalla se kaikenlaisesta toiminnasta täysin riippumattomaksi tuloksi johon jokaisella ihmisellä on oikeus. Vihreät ja Vasemmistoliitto näkevät perustulon kuitenkin vahvasti sidoksissa työmarkkinoihin. En ota millään muotoa kantaa onko tämä hyvä vai huono asia, mutta tosiasiallinen havainto se on ja osittain murentaa mallien sisältämää kritiikkiä nykyistä järjestelmää kohtaan.

5.3 Yhteenveto

Analyysin perusteella voidaan väittää, että Vihreiden ja Vasemmistoliiton perustulomallien oikeutusargumentointi sisältää samankaltaisuutta tässä tutkielmassa aiemmin esitelyjen oikeudenmukaisuusteorioiden kanssa. Esimerkiksi John Rawlsin teorian eroperiaate on selkeästi havaittavissa molemmista malleista. Myös Amartya Senin teorian keskiössä oleva vapaus on löydettävissä erityisesti Vihreiden perustulomallista, vaikka kykenevyys vapauden erityisluontona ei mallissa merkittävästi esiinny. Kiinnostavana tuloksena voidaan pitää myös sitä, että Vasemmistoliiton mallissa vapaus ei ole merkittävässä roolissa. Vasemmistoliiton malli on oikeudenmukaisuusteoreettisesta näkökulmasta katsottuna selkeästi resurssiperusteinen ja Vihreiden malli puolestaan vapausperusteinen.

Tulee huomioida, että analyysin tulokset ovat mielekkäitä vain asettamieni oletusten nojalla. Tulokset ovat kiinnostavia mikäli oletetaan, että oikeudenmukaisuusteoreettisella keskustelulla on jonkinlaista vaikutusta poliittiseen argumentointiin. Yhteiskunnallisen muutoksen kannalta analyysi on mielekäs vain, jos oletetaan, että oikeudenmukaisuuskäsityksillä on vaikutusta siihen millaiseksi yhteiskuntaa muutetaan ja kehitetään. Näiden oletusten ollessa voimassa voidaan analyysia pitää kiinnostavana esimerkkinä siitä, miten oikeudenmukaisuusteoreettiset periaatteet ovat läsnä suomalaisessa poliittisessä keskustelussa toimeentulosta. Analyysi toi mielestäni hyvin esiin myös perustulomallien eroja ja jäseni niiden sisältämiä käsityksiä oikeudenmukaisuudesta. Analyysi oli siis onnistunut, vaikka oikeudenmukai-

---

suudella ei olisi sille tässä yhteydessä oletettua merkitystä.

Kiinnostava havainto analyysissä oli mielestäni se, että vaikka molemmat perustulomallit sisältävät selkeää argumentointia vastikkeettoman toimeentulon puolesta niin ne siitä huolimatta korostavat pyrkimyksiä työn tekemisen lisäämiseen yhteiskunnassa. Lisäksi aineiston molemmissa perustulomalleissa mainitaan työmarkkinoiden ulkopuolella tehdyn työn palkitseminen perustulon avulla, mutta on hieman epäselvää jääkö työmarkkinoiden ulkopuolella tehdyn työn palkitseminen kuitenkin vajavaiseksi, koska esitettyjen perustulomallien suuruudet eivät sellaisenaan riitä ainakaan kovin hyvin elinkustannusten kattamiseen. Onko esimerkiksi markkinamekanismin ulkopuolella tapahtuva hoivatyö lopulta kuitenkin sellaista, jolle ei ole mielekästä antaa kovin suurta taloudellista tukea? Markkinamekanismin ulkopuolisen työn palkitsemisesta puhutaan molemmissa perustulomalleissa, mutta perustulomallit eivät houkuttele valitsemaan työtä työmarkkinoiden ulkopuolella.

Perustulomallit sisältävät kyllä argumentointia vapauden ja valinnan vapauden puolesta, mutta samalla ne tuntuvat edellyttävän ihmisiltä osallistumista työmarkkinoille. On perusteltua väittää, että analyysissä löydetty oikeudenmukaisuusteorioiden kanssa samankaltaisuutta sisältävät näytteet ovat ainakin osittain niin sanottua korupuhetta, jolla ehkä pyritään vetoamaan lukijan oikeudentuntoon.

Analyysi ohjaa pohtimaan oikeudenmukaisuuden ideoiden asemaa ja merkitystä. Voidaanko ajatella, että oikeudenmukaisuuden ideoihin vedotaan usein tilanteen salliessa, mutta lopulta ne ollaan valmiita kuitenkin alistamaan muunlaisille periaatteille. Toisaalta voidaan myös ajatella, että vaikka perustulomallit yrittävät argumentoida toisenlaisten ideoiden puolesta niin ne lopulta kuitenkin tukevat sellaista ideaa oikeudenmukaisuudesta, että jokaisen on pyrittävä itse hankkimaan riittävä toimeentulo.

Kiinnostava havainto analyysissä on se, että kumpikaan perustulomalli ei korosta kykenevyyttä siten, miten se Amartya Senin teoriassa määrittyy. Vihreiden perustulomallista löytyi yksi näyte, joka kelpasi kykenevyyden kategoriaan. Ennako-oletukseni oli, että kykenevyys eli todelliset vapaat mahdollisuudet toteuttaa itseään olisi korostunut perustulomalleissa perustulon oikeutuksena. Tämä saa pohtimaan, että onko suomalainen yhteiskunta niin

---

palkkatyöorientoitunut ettei ole realistista esittää etuutta, joka turvaa ihmisille todellisen vapauden valita mitä elämällään tekee. Tässä yhteydessä on kiinnostavaa palata aiemmin esittelemääni Daniel Bélandin (2005, 13) argumenttiin ideoiden merkityksestä. Béland (mt.) esittää, että ideat voivat edesauttaa muutosta tai vaihtoehtoisesti tukea vallitsevaa paradigmaa. Voidaan ajatella, että analysoidut perustulomallit kyllä ideoivat muutosta, mutta samalla korostaessaan palkkatyön merkitystä ne vahvistavat vallitsevaa paradigmaa.

---

6 Lopuksi

Tutkielman johdannossa esitin kolme tutkimuskysymystä. Jokaiseen kysymykseen vastasin omassa luvussaan. Kaikki tutkimuskysymyksiin vastaavat luvut keskustelivat johdantoa seuranneen luvun ”Ideat osana yhteiskunnallista muutosta” kanssa. Kahteen ensimmäiseen kysymykseen vastasin perehtymällä tutkimus- ja teoriakirjallisuutta. Kolmas kysymys edellytti empiirisempää otetta ja siihen vastasin teorialähtöisen sisällönanalyysin keinoin analysoimalla tekstimuotoisia perustulomallidokumentteja. Mielestäni onnistuin kohtuullisesti suorittamaan johdannossa asettamani tutkimustehtävän. Tässä tutkielman päätösluvussa kertaan ja tiivistän aiempien lukujen keskeisiä sisältöjä ja pohdin niiden antia vapaamuotoisemmin. Lisäksi pohdin millainen jatkotutkimus voisi olla mielekäästä.

Tutkielman luku kaksi toimi tutkielmani keskuksena koko tutkimuksen ajan. Olin jo pitkään perehtynyt tutkielmani aihepiiriin eli oikeudenmukaisuuteen ja tuottanut tekstiäkin eri lukuihin, mutta jokin askarrutti mieltäni ja työskentelystä tuntui puuttuvan jokin perustavalaatuinen lähtökohta. Kyseenalaistin oikeudenmukaisuuden pohtimisen, koska tuntui etten kyken millään tavalla perustelemaan sen mielekkyyttä tutkimuskohteena sosiaalipolitiikan opinnäytetyössä, jonka halusin jollain tavalla kiinnittyvän yhteiskunnalliseen todellisuuteen. Keväällä 2012 osallistuin lukupiirimuotoiselle kurssille ”Sosiaalipolitiikan teoria” ja kurssin aikana oivalsin, että tutkielman asetelma muuttuu mielekkääksi ja saa oikeutuksensa mikäli perustelen ideoiden tarkastelun metodologisesti ja kirjoitan auki tutkimusasetelmani edellyttämät oletukset ideoiden, tässä tapauksessa oikeudenmukaisuusideoiden, suhteesta yhteiskunnalliseen muutokseen ja todellisuuteen. Luku on sisällöllisesti varsin yksinkertainen kuten myös sen kirjoittamiseen johtanut oivallus, mutta luku on ehdottoman oleellinen tutkielman kokonaisuuden kannalta. Kaikessa yksinkertaisuudessaan oivallus, että erilaiset tutkimusasetelmat edellyttävät erinäisiä oletuksia liittyen esimerkiksi asioiden muutosvoimaisuuteen oli henkilökohtaisen oppimisprosessini kannalta ehkä merkittävin oivallus koko yliopisto-opintojeni aikana.

Lukua oikeudenmukaisuuden käsitteestä sosiaalipolitiikassa ryhdyin kir-

---

joittamaan kirjallisuuskatsaukseksi varsinaisen tutkimustehtäväni tueksi. Perehtyessäni sosiaalipoliittiseen tutkimuskirjallisuuteen huomasin, että oikeudenmukaisuus on läsnä sosiaalipoliitikassa selkeästi eri tavoilla. Tämä havainto johti siihen, että otin luvun osaksi tutkimustani ja vastasin sillä kysymykseen millä tavoin oikeudenmukaisuus ilmenee sosiaalipoliitikassa. Kiinnostava ja tutkielmani taustaoletuksiakin tukeva havainto oli se, että John Rawlsin myötä poliittisen filosofian alalla aktivoituneen keskustelun vaikutus näkyy selvästi myös sosiaalipoliitikassa. John Rawlsin työtä varhaisemmat käsittelemäni sosiaalipoliitikan tekstit sisälsivät varsin toisenlaisen näkökulman oikeudenmukaisuuteen. Käsitettä ei teoretisoitu kovinkaan voimakkaasti. Tämän tyyppistä käsittelytapaa, jonka nimitin deskriptiiviseksi, ilmenee epäilemättä sosiaalipoliitikan alalla edelleen, mutta ainakin vahvasti näyttää siltä, että nimenomaan Rawlsin myötä teoreettisempi käsittelytapa tuli myös sosiaalipoliitikkaan. Tämän oikeudenmukaisuuden ilmenemistavan nimitin ideaaliksi. Normatiivinen tapa, jolla havaitsin oikeudenmukaisuuden olevan läsnä sosiaalipoliitikassa, hyödyntää löytämässäni esimerkeissä eri oikeudenmukaisuusteoreetikojen tekstejä kriittisesti ja yhdistellen pyrkien legitimoimaan omaa käsitystään oikeudenmukaisesta sosiaalipoliitikasta tai sen osa-alueesta.

Huolimatta siitä, että luku sai kevyen tutkimuksellisen sisällön se toimi edelleen myös kirjallisuuskatsauksena kahdelle seuraavalla pääluvulle. Luku tuotti alustavaa ymmärrystä teorialuvussa käsittelemieni teoreetikojen teoksista ja ohjasi käsiteltävien teoreetikojen valintaa. Lisäksi luku tarjosi esimerkkejä miten oikeudenmukaisuutta on tutkittu sosiaalipoliitikan alalla ja näin ollen toimi kirjallisuuskatsauksena omalle analyysilleni oikeudenmukaisuuden ilmenemisestä perustulomalleissa.

Oikeudenmukaisuutta teoreettisena käsitteenä tarkastelin luvussa neljä. Syvennyin luvun kolme ohjaamana John Rawlsin, Ronald Dworkinin ja Amartya Senin teksteihin oikeudenmukaisuudesta. Tavoitteenani oli eritellä, näiden sosiaalipoliitikan alalla viitattujen, kirjoittajien oikeudenmukaisuusteorioiden keskeisiä sisältöjä ja keskinäisiä eroja. Luvun lopussa tiivistin mainittujen kirjoittajien oikeudenmukaisuusteorioista keskeisiä sosiaalipoliitikan kannalta mielekkäitä periaatteita, joita hyödynsin kategorioina teo-

---

rialähtöisessä sisällönanalyysissäni myöhemmässä vaiheessa. Mielestäni onnistuin kohtuullisesti teorioiden keskeisten sisältöjen jäsentämisessä. Epäilemättä joitain keskeisiä asioita jäi tarkastelun ulkopuolelle, koska työtäni ohjasi sosiaalipolitiikan näkökulma aiheeseen. Filosofian näkökulmasta tarkasteltuna käsittelyn olisi epäilemättä täytynyt olla perusteellisempaa ja keskustella myös kirjoittajien suhteesta filosofian historiaan.

Tutkielman eri vaiheissa esitin kriittisyyteni oikeudenmukaisuusteorioiden yhdistelemiselle ja edelleen, teorioihin perehtymisen jälkeen, olen sitä mieltä, että esimerkiksi Senin ja Rawlsin teorioiden ”parhaiden palojen” yhdisteleminen jonkin päämäärän oikeuttamisen nimissä ei ole mielekäs lähestymistapa kyseisiin teorioihin. Se on omiaan levittämään sekavaa ymmärrystä alkuperäisteksteistä. Uskon, että John Rawls ja Amartya Sen olisivat kyllä itse huomanneet, mikäli kyseisten oikeudenmukaisuuskäsitysten yhdisteleminen tuottaisi jonkinlaisen supernäkemyksen aiheesta ja luoneet käsityksistään mielekkään synteesiin. Teorioiden lähtökohtainen keskustelutaso on niin eriävä ettei niitä voi sellaisenaan yhdistellä ja jopa niiden vertaileminen ei ole välttämättä perusteltua. Rawlsin teoria on hyvin selkeästi ideaaliteoria oikeudenmukaisuudesta ja keskittyy institutionaalisten puitteiden ja rakenteiden järjestämiseen oikeudenmukaisella tavalla. Oikeudenmukaisuus toteutuu ikään kuin automaattisesti tiettyjen periaatteiden täytyessä. Amartya Senin tarkastelu keskittyy rakenteiden ja täydellisen oikeudenmukaisen institutionaalisten puitteiden sijaan todellisen maailman oikeudenmukaisuuteen, epäoikeudenmukaisuuteen ja siihen mikä lisäisi oikeudenmukaisuutta. Hän keskustelee vapaudesta ja sen erityismuodosta kykenevyydestä sivuuttaen resurssit vain instrumenttina kykenevyyden lisäämisen ollessa ylin päämäärä. Jako resurssien ja vapauden välillä on niin ikään myös keskeistä oikeudenmukaisuusteorioissa. Rawlsin ja Dworkinin teorioiden voidaan katsoa olevan resurssiperusteisia ja Amartya Senin teoria vapausperusteinen. Ronald Dworkinin teoria on myös hyvin vahvasti ideaaliteoria, joka visioi täydellisen oikeudenmukaisen järjestelmää. Dworkin keskustelee kuitenkin lähempänä konkretiaa ja esittää melko konkreettisen idean vakuutusjärjestelmästä, joka tukisi oikeudenmukaisuuden toteutumista.

Sivun 47 taulukko tiivistää mielestäni hyvin käsiteltyjen oikeudenmukai-

---

suusteorioiden keskeisiä elementtejä ja keskinäisiä eroja. Sivuilla 48 ja 49 listatut tiivistetyt periaatteet oikeudenmukaisuudesta vangitsevat niin ikään keskeisiä ajatuksia teorioista sosiaalipolitiikan näkökulmasta. On selvää, että jonkun muun suorittamana teorioiden jäsenmys saattaisi nostaa keskiöön muita elementtejä teorioista. Käsitellyt teoriat ovat sisällöltään laajoja ja niistä voisi nostaa esiin hyvin erilaisia asioita kuin mitä itse olen nostanut. Suoritin vertailun ja jäsenmyksen oman ymmärryksen rajoissa, sosiaalipolitiikan näkökulman ohjaamana ja pyrkien etsimään elementtejä, jotka olisivat hyödyllisiä analyysivälineitä. Pidättäydyin hyvin tietoisesti primäärilähteissä ja oman jäsenmyksen muotoilemisessa. Käsitellyistä oikeudenmukaisuusteorioista on kommentaarikirjallisuutta hyllymetreittäin, mutta tehtäväni ollessa kuitenkin jossain määrin käytännönläheinen eikä filosofinen katsoin, että keskustelun läpikäymättä jättäminen on perusteltu valinta. Epäilemättä seuraava askel olisi perehtyminen kommentaarikirjallisuuteen ja mikäli tutkielmani aiheiden pohjalta ideoisi jatkotutkimusta niin teoreetikkojen ympärillä käydyn keskustelun opiskeleminen olisi varmastikin välttämätöntä.

Työn viides luku muotoutui tutkielman aiempia tutkimustehtäviä empiirisemmästä tutkimustehtävästä. Esimerkinomainen analyysi perustulomallien sisältämistä oikeudenmukaisuuskäsityksistä syntyi tarpeesta testata aiemmassa luvussa luotuja teoriakategorioita. Aineisto oli hyvin suppea sen muodostuessa kahdesta perustulomallista. Tästä johtuen on syytä puhua esimerkinomaisesta analyysistä eikä kattavasta tutkimuksesta. Analyysi onnistui sen suppeudesta huolimatta kohtuullisesti ja osoitti, että poliittisella argumentaatiolla ja oikeuttamispyrkimyksillä voidaan katsoa olevan yhtymäkohtia oikeudenmukaisuusteoreettisen keskustelun kanssa. Paikoin perustulomallien sisältämät oikeudenmukaisuusymmärrykset sisälsivät hyvin vahvaa samankaltaisuutta joidenkin teorioista tiivistämieni teoreettisten periaatteiden kanssa. Perustulomallien keskinäiset erot myötäilivät myös teorioiden välisiä eroja.

Analyysin perusteella voidaan väittää, että Vihreiden perustulomallin oikeudenmukaisuuskäsitys on vahvemmin vapausperusteinen kuin resurssiperusteinen. Vasemmistoliiton perustulomalli puolestaan osoittautui selkeästi oikeudenmukaisuusnäkökulmasta tarkasteltuna resurssiperusteiseksi. Mo-

---

lemmat mallit sisälsivät vahvaa yhtäläisyyttä myös John Rawlsin kuuluisan eroperiaatteen kanssa. Mallit argumentoivat lähtökohtaisesti vahvasti perusturvan valtiollisen takaamisen puolesta. Molemmat mallit sisältävät paljon myös yksilön vastuuta ja ansaitsemista korostavaa käsitystä oikeudenmukaisuudesta, koska molemmat mallit pitävät oikeutettuna ansioturvan paremmuutta suhteessa perusturvaan ja molemmat mallit pyrkivät työn tekemisen lisäämiseen. Analyysi antoi viitteitä oikeudenmukaisuuden ymmärtämiseen poliittisena käsitteenä ja yksi mahdollinen jatkotutkimusidea voisi olla laajalaisempi analyysi oikeudenmukaisuudesta nimenomaan poliittisena käsitteenä esimerkiksi suomalaisessa yhteiskunnassa.

Kokonaisuutena tutkimus osoitti, että oikeudenmukaisuus on kiinnostava ja moniulotteinen käsite, jonka voidaan katsoa ilmenevän ainakin sosiaalipolitiikassa ja poliittisessa argumentaatiossa. Varovaisesti voisi väittää oikeudenmukaisuuden liittyvän yleisemminkin yhteiskunnallisiin instituutioihin. Tutkielma osoitti myös, että oikeudenmukaisuusteoriat tarjoavat mielekkäitä välineitä oikeudenmukaisuuden analysoimiseen eri yhteyksissä. Oikeudenmukaisuuden tematiikan voisi liittää hyvin erilaisiin jatkotutkimusideoihin. Erittäin kiinnostavaa olisi tarkastella esimerkiksi suomalaisen hyvinvointivaltion universalismia oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Universalismi on kiehtova sosiaalipoliittinen käsite, joka on kiinnostavalla tavalla suhteessa oikeudenmukaisuuteen. Universalismia on jo tutkittu kotimaisessa sosiaalipolitiikassa (kts. esim. Anttonen & Sipilä 2000, Anttonen & Sipilä 2010). Universalismia ja oikeudenmukaisuutta on tarkasteltu myös yhdessä. Yhtenä esimerkkinä tässä tutkielmassa esitelty artikkeli ”Normative grounds of universal welfare: Universal provision or protection? (Kwon, Kim & Song 2012)”. Lisäksi Ruotsissa vaikuttava tutkija Simon Birnbaum on perehtynyt aiheeseen artikkelissaan ”Rättvis fördelning och den generella välfärdens gränser: Om differensprincipen, aktivering och rätten till en inkomst (2010)” ja luennossaan ”Justice, Work and the Welfare State: Exploring the Boundaries of Nordic Universalism (2008)”. Näihin Birnbaumin teksteihin en ole syventynyt, mutta ne antavat viitteitä siitä, että universalismi ja oikeudenmukaisuus kiinnittyvät toisiinsa mahdollisesti kiinnostavalla tavalla. Oikeudenmukaisuuden käsitteen voidaan katsoa olevan luonteeltaan yleinen, mo-

---

niulotteinen ja ymmärrykset siitä hitaasti muuntuvia ja kehittyviä. Tällöin voisi olla tutkimuksellisesti mielekästä tarkastella oikeudenmukaisuuden näkökulmasta ajan saatossa kehittyneitä ja muuntuneita sosiaalipolitiikan yleisiä tunnuspiirteitä kuten esimerkiksi universalismia. Ainakin oikeudenmukaisuusteorioista saavuttamani ymmärryksen perusteella oikeudenmukaisuus näkökulmana saattaisi soveltua tällaiseen makrotason tutkimukseen paremmin kuin mikrotason erityispiirteiden tarkastelemiseen.

Mielestäni oikeudenmukaisuus näkökulmana avaa useita mahdollisuuksia sosiaalipoliittisessa tutkimuksessa. Tutkielman lopuksi on vielä syytä palata Eino Kuusen (1931, 15) ajatukseen, ”Sosiaalipolitiikassa pyritään, ainakin asianomaiset itse tavallisesti ilmoittavat siinä pyrittävän, järjestämään olosuhteet oikeuden ja kohtuuden, yhteiskunnallisen oikeudentunnon mukaan.”. Mikäli Kuusen ajatusta sosiaalipolitiikasta pidetään mielekkäänä niin mielestäni kaikki sellainen sosiaalipoliittinen tutkimus, joka pyrkii tekemään näkyväksi kulloisenkin ymmärryksen oikeudesta, kohtuudesta, oikeudentunnosta ja oikeudenmukaisuudesta on kiinnostavaa olettaen, että oikeudenmukaisuutta pidetään yleisesti hyvänä ja tavoiteltavana asiana.

Lähteet

- Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma (2000) Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere: Vastapaino.
- Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma (2010) Universalismi Britannian ja Pohjoismaiden sosiaalipolitiikassa. *Janus*. Volume 18, issue 2. 104–120.
- Béland, Daniel (2005) Ideas and social policy: An institutionalist perspective. *Social policy & administration*. Volume, 39. Issue, 1. 1–18.
- Birnbaum, Simon (2008) Justice, work and the welfare state: Exploring the boundaries of nordic universalism. Luento. Universitat Autònoma de Barcelona. Espanja, 3.7.2008.
- Birnbaum, Simon (2010) Rättvis fördelning och den generella välfärdens gränser: Om differensprincipen, aktivering och rätten till en inkomst. *Tidskrift för politisk filosofi*. Issue 1, 7–32.
- Birnbaum, Simon (2012) Basic income reconsidered. *Social justice, liberalism, and the demands of equality*. New York: Palgrave Macmillan.
- Böök, Einar (1923) Sosiaalipolitiikka. Teoksessa Valtiotieteiden käsikirja III (toim.) Harmaja, Leo, Böök, Einar, Holsti, Rudolf, Tudeer, A. E., Erich, Rafael, Kilpi, O. E., Kärki, Niilo, Forsman, Jaakko & Tulenheimo, Antti. Helsinki: Tietosanakiraosakeyhtiön kirjapaino. s. 435–443.
- Dworkin, Ronald (2002) [2000] Sovereign Virtue. *The Theory and Practice of Equality*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Elo, Satu & Kyngäs, Helvi (2008) The qualitative content analysis process. *Journal of advanced nursing*. Volume 62, issue 1. 107–115.
- Føllesdal, Andreas (2002) Rawls in the nordic countries. *Arena working papers 02/15*. University of Oslo.
http://www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-publications/workingpapers/working-papers2002/wp02_15.htm
viitattu 11.11.2012.
- Hagfors, Robert, Kajanoja, Jouko & Kangas Olli (2004) Sosiaalivakuutuksen laajuudesta, taloudesta ja oikeutuksesta

-
- Teoksessa Vakuuttava sosiaalivakuutus? (toim.) Hellsten, Katri & Helne, Tuula. Helsinki: Kela. s. 284–308.
- Harvey, David (2010) Organizing for the anti-capitalist transition. Talk given at the World Social Forum 2010, Porto Alegre. <http://davidharvey.org/2009/12/organizing-for-the-anti-capitalist-transition> viitattu 23.4.2012.
- Jessop, Bob (2002) The Future of the Capitalist State. Cambridge: Polity Press.
- Kangas, Olli (1998) Oikeudenmukaisuus ja sosiaalipolitiikkamallit: Rawls kansainvälisissä vertailussa. Teoksessa Aristoteles, Rawls ja sosiaalipolitiikka. (toim.) Kemppainen, Erkki & Mäntysaari, Mikko Helsinki: Stakes raportteja 223. 9–26.
- Kim, Hyojung, Kwon, Huck-ju & Song, Jae Hwan (2012) Normative grounds of universal welfare: Universal provision or protection? 2012 Annual RC 19 Conference, Oslo, Norway.
- KELA (2009) Kela tiedottaa 28.9.2009. Jorma Huuhtanen: Oikeudenmukaisuus on tasapuolista kohtelua. <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/280909143004ML?OpenDocument&year=2009> viitattu 11.11.2012.
- Koivulaakso, Dan, Kontula, Anna, Peltokoski, Jukka, Saukkonen Miika & Toivanen, Tero (2010) Radikaaleinta on arki. Helsinki: Into Kustannus.
- Kuusi, Eino (1931) Sosiaalipolitiikka I. Kansantaloudellinen yhdistys. Porvoo: WSOY.
- Nieminen, Armas (1955) Mitä on sosiaalipolitiikka? Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja 4. Porvoo: WSOY.
- Rawls, John (1988) Oikeudenmukaisuusteoria. Suomentanut Terho Pursiainen. Helsinki: WSOY.
- Rawls, John (2003) [2001] Justice as Fairness. A Restatement. Edited by Erin Kelly. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Schmid, Günther (2008) Full Employment in Europe. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
-

-
- Schmidt, Vivien A. (2008) Discursive institutionalism: The explanatory power of ideas and discourse. *Annual review of political science*. Volume, 11. 303–326.
- SDP (2012) Suomen sosiaalidemokraattinen puolue. Kunnallisvaalikampanja 2012. <http://www.sdp.fi/fi/kampanjat/kunnallisvaalit-2012> viitattu 11.11.2012.
- Sen, Amartya (2009) *The Idea of Justice*. London: Allen Lane. An imprint of Penguin Books.
- Sipilä, Jorma (1969) Kirjoitus tulojaosta ja siihen liittyvästä vallasta vertikaalisessa ja alueellisessa yhteiskuntarakenteessa. Helsingin yliopisto: Sosiaalipolitiikan laitos monistesarja.
- Van Parijs, Philippe (toim.) (1992) *Arguing for basic income: ethical foundations for a radical reform*. London: Verso.
- Van Parijs, Philippe (1995) *Real freedom for all : what (if anything) can justify capitalism?* Oxford: Clarendon Press.
- Vasemmistoliitto (2011) Keskusteluasiakirja perustulosta. http://dl.dropbox.com/u/4740043/jaettavia/keskusteluasiakirja_1_2011.pdf?dl=1 viitattu 11.11.2012.
- Vihreät (2007) Vihreiden perustulomalli. <http://www.vihreat.fi/book/export/html/1982> viitattu 11.11.2012.
- Vihreät (2010) Vihreiden perustulo linjapaperi ”Sosiaaliturva kohti perustuloa 2010-luvulla. <http://www.vihreat.fi/files/liitto/Perustulolinjapaperi.pdf> viitattu 11.11.2012.